

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΓΙΑ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ — Παρακληθήκανε με τὴν παρακάτω ἐγκύκλιο ν' ἀπαντήσουν οἱ ἑξῆς:

Αὐγέρης, Βάρναλης, Βλαστός, Βλαχογιάννης, Γαβριηλίδης, Γκόλφης, Γρυπάρης, Ἑφταλιώτης, Ζερβός, Θεοτόκης, Ἴδας, Καμπάνης, Καρβούνης, Μαλακάσης, Μελάς, Μποέμ, Νιρβάνας, Ξενοπούλος, Παλαμᾶς, Πάλλης, Παπαντωνίου, Ποριώτης, Πορφύρας, Σκίπης, Ταγκόπουλος, Χατζόπουλος, Χρηστούλακης, Ψηλορείτης, Ψηλορείτη, Ψυχάρης.

Κύρι.....,

Τὰ ΓΡΑΜΜΑΤΑ θεωροῦνε ὅτι τὸ ἔργο τοῦ παρουσιάζει ὁ ποιητὴς ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ μετὰ τὰ καινούργια του βιβλία ἀποτελεῖ μεγάλο γεγονός στὴ φιλολογία μας. Γι' αὐτὸ ἀπευθύνονται σὲ ἐκλεκτοὺς συγγραφεῖς μας καὶ τοὺς ζητοῦν τὴν ἐντύπωσίν τους, ὡς ἀναγνωστῶν, ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτοῦ τοῦ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ. Ἡ πρόθεσή μας εἶναι νὰ σημειώσουμε πῶς τὸ ἔργο αὐτὸ ἔγινε δεκτὸ ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς Ἕλληνας.

“ΓΡΑΜΜΑΤΑ”

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΣΠΑΤΑΛΑ: ΑΙΜΑΤΩΝ ΣΤΑΛΑΧΤΙΤΕΣ.— Νά ἓνας νέος ποιητὴς ποὺ δὲ χρειάζεται τὴν ἐλαφρυντικὴ περίπτωση τῆς λέξης «πρωτόλεια» γιὰ νὰ μᾶς παρουσιαστῇ, μετὰ τὰ πρῶτα του τραγούδια. Ἔχει ὁρμὴ καὶ ἀγάπη. Τὰ τραγούδια του τὰ διαπνέει ἓνας ἐνθουσιασμός. Ἐνθουσιασμός θωλωμένος ἀκόμα, μὰ πάντα δυνατὸς καὶ δικαιολογημένος, ὥστε νὰ προμηνᾷ κάτι γερὸ. Εἰλικρίνεια καὶ φυσικότητα χαρακτηρίζουν τὸ αἶσθημά του.

Ὁ κ. Σπαταλᾶς φαίνεται ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν συμπατριώτη του Μαβίλη, ὅσον ἀφορᾷ κάποια ἀλαφριά μυστικοπάθεια. Συχνὰ μὲς στὸν τραγὸν ρυθμὸ τοῦ στίχου του νομίζεις πῶς ἀκοὺς Βαλαωρίτικο ἀνάκρουσμα. Ἡ «Ὡδὴ στὸν Κόρακα» ἔχει πολὺ ὑψηλὴ τὴν ἔμπνευση. Μερικοὶ στίχοι περικλείουν ἀληθινὴ πνοὴν ζωῆς. Πολλοὶ ὁμως ρέουν ἀκατάσχετοι καὶ παρασύρουν τὸν ποιητὴ σὲ περιγραφικὴ περιττολογία.

Ὅλα φαίνονται πῶς τὸν συγκινοῦνε. Τραγουδάει καὶ δὲ διαλέγει. Ἐπιδιώκει καὶ τὴ γραφικότητα μετὰ Κερκυραϊκοὺς γλωσσικοὺς ιδιοτισμοὺς. Μετὰ τὸ καιρὸ βέβαια τὸ αἶσθημά του θὰ κατασταλάξει καὶ ἡ γλώσσά του θ' ἀπαλυνθεῖ καὶ δὲ θὰ ξαφνιάζει τόσο μετὰ τοὺς ἀσυνειθιστοὺς ιδιοτισμοὺς.

JEAN MORÉAS: ΟΙ ΣΤΡΟΦΕΣ.— [Μετάφραση Κλέωνος Παράσχου]. Ὁ ποιητὴς ποὺ ἔφτασε ἀπὸ τὴν κοινὴ Τέχνη ἑνὸς αἰῶνα, ν' ἀποστάξει τὴν ποιοὺ ἄδολη οὐσία της, μέσα στὴν τελειότερη ἔκφραση, θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἀγάπην μας. Μόνο ποὺ ἡ ἀγάπη μας αὕτῃ πρέπει νὰ πηγαίνει εἰς ἐκεῖνον μυημένη σ' ὅλες τὶς λεπτότητες τῆς γλώσσας του καὶ τῶν ἐκφράσεών του. Πάντα ὅσες φορές δοκιμάσουμε νὰ

τόν κάμουμε νά μιλήσει ἡ γλῶσσα μας — ποῦ ἦταν καὶ δική του — θ' ἀναγκαστοῦμε νά θολώσουμε λίγο-πολύ τὴν τέλεια διάφανη ἔκφρασή του.

Ὁ κ. Κλέων Παράσχος, μὲ τὴν ἐπίγνωση βέβαια τοῦ ἀφεντοῦ κινδύνου εἶχε τὸ θάρρος νά μεταφράσει τὸν Μορέας. Ἄς ὁμολογήσουμε ἀμέσως πῶς ἐπέτυχε νά περικλείσει μὲς στίς ἑλληνικὲς στροφές του τὴν ψυχὴν τοῦ ποιητῆ περισσότερο ἀπ' ὅλους ὅσοι τὸ δοκίμασανε μέχρι σήμερα.

Στὴν ἀμερόληπτη παραβολὴ τῆς μετάφρασης μὲ τὶς γαλλικὲς Stances, ὁ μεταφραστὴς φαίνεται πιστός, εὐκρινὴς καὶ εὐφύης. Ἡ γλῶσσά του εἶνε ἀρκετὰ πλούσια ἀπὸ λεπτὲς ἀποχρώσεις. Μόνο ποῦ κάποτε — κάποτε ἀποδίνει τὶς ἀνέκφραστες λεπτότητες τοῦ Μορέας μὲ ὄχι τόσον ἐπιτυχημένα σύνθετα ὅπως: μυστηριозωσμένα, γλυκαυροφιλημένα, μαυροχειμῶνας. Καὶ ἀλλοῦ, λιγοστὲς φορὲς βέβαια, δὲν κατορθώνει νά ὑπερπιδῇ τὶς δυσκολίες καὶ χαλνὰ τὴν ἰσορροπία τῆς λιτότητας μὲ πρόσθετα στολίδια ὅπως, στὴν 9 στροφή τοῦ II μέρους, (παλλαδιακά ἐλιοκλάδια) στὴν 8 τοῦ III (τὰ ὀλάσπρα σου ρημαῖδια) στὴ 2 τοῦ IV (Γλυκέ). Καὶ κάπου, πολὺ σπάνια εὐτυχῶς, συναντῶνται λέξεις ἔξω ἀπὸ τὴν κυριολεξία τους (ἀπαυγάει) ἢ ἀχαρακτήριστες (ἀνηξιερά, ἀεροπερνῶ).

Καὶ ὅμως! Ὑπάρχουν μεταφρασμένες πάνω ἀπὸ 10 στροφές ποῦ δὲν θὰ τὶς ἔγραφε τελειότερα στὰ ἑλληνικά ὁ ἴδιος ὁ ποιητής.

Γενικὰ ἡ μετάφραση φιλοτεχνημένη μὲ ἀγάπη. Ἡ Μοῦσα τοῦ Μορέας σὲ πολλοὺς ἑλληνικοὺς στίχους τοῦ κ. Παράσχου, ἀνακρούει μὲ τὴν ἴδια ἀνετότητα τῇ σοφῇ καὶ τραγικῇ λύρᾳ της.

ΝΙΚΟΥ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ: ΤΑ ΣΟΝΝΕΤΑ ΤΗΣ ΘΕΑΤΡΙΝΑΣ.— Ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴ τέχνη τῆς «θεατρίνας», τῆς Μαρίκας Κοτοπούλη, ὁ κ. Κυπαρίσσης ἔρχεται νά μᾶς τραγουδήσῃ τὰ μάγια της καὶ τὰ μυστικά της ἡθοποιίας της, μὲ ἀφοσίωση καὶ εὐλάβεια παιδιοῦ. Τὸ θαυμασμό του τὸν ἄφησε ἐλεύτερο καὶ ἀβασάνιστο νά ὑμνήσῃ τὴν τέχνη τοῦ εἰδώλου του. Μιά διαύγεια καὶ μιὰ σαφήνεια εἶνε οἱ ἀρετὲς τῶν στίχων του. Θὰ ἐφθάνεν ὅμως ἓνα сонνέτο, ἴσως, καλοδουλεμένο καὶ περιεκτικό, γιὰ νά περικλείσῃ ὅλη τὴ λατρεία του.

Τὰ сонνέτα ποῦ περιλαμβάνονται στὸ πρῶτο μέρος τῆς «Τέχνης της» εἶνε πολὺ καλλιτέρα σὲ ἐμπνευση ἀπὸ τὰ сонνέτα «τῶν Θριάμβων της».

ΤΥΜΦΡΗΣΤΟΥ: ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗΑ.— ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ.— Σταματοῦμε στὸ ξῶφυλλο: Ἐνα ἐρωτόπουλο (τὶ ὁμορφο μεταβάπτισμα τοῦ «ἐρωτιδέως» — ἀπὸ τὸν κ. Γρυπάρη, νομίζουμε) μὲ μιὰ σάλπιγγα καὶ γύρω του ἄνθη, πουλιά, περιστέρια — ρωμαντικὴ ἢ εἰσοδος. Μέσα, θ' ἀκούσουμε μὲ τὴν ἀφέλεια λαϊκοῦ ποιητῆ τραγούδια λατρείας στὸ Βασιλεῖον Κωνσταντῖνο καὶ σπαραξικάρδιες ἐρωτικὲς ἐκδηλώσεις. Καλὴ ἐποχὴ ποῦ πέρασε!

ΤΑΣΟΥ ΠΙΤΣΑ ΓΙΑ ΤΟ ΨΩΜΙ.— Δράμα σοσιαλιστικό. Μὰ γιὰ τὸ σοσιαλιστικὸ σκοπὸ, διατριβὲς καὶ ἄρθρα θὰ ἦταν πολὺ ἀποτελεσματικότερα — θαρροῦμε..

ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΕΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΦΥΛΛΟ.— Εἶνε συνήθεια, ἡ ἔκδοσις νέου περιοδικοῦ νά συνοδεύεται ἀπὸ συγχαρητήρια καὶ εὐχές. Ὑπάρχουν ὅμως

μερικὲς παρουσιάσεις περιοδικῶν πού ἀπαγορεύουν ἀγρίως κάθε φιλοφρόνηση.

Εἶνε καὶ ἄλλη συνήθεια: Λένε πῶς ἓνα περιοδικὸ καθρεφτίζει μιὰ κίνηση πνευματικὴ πού γίνεται γύρω του. Ἄν, ἀπὸ τὸ καθρεφτισμα πού μᾶς δίνει ἓνα νέο περιοδικὸ στὸ Κάϊρο, ὁ «Φοῖνικας», φανταστοῦμε τὴν πνευματικὴ κίνηση ἢ κατάσταση τῶν ἐκδοτῶν του, θὰ ἦτο δύσκολο πιά ὄχι πῶς νὰ τοὺς φιλοφρονίσουμε, ἀλλὰ πῶς νὰ μὴν ἀγανακτήσουμε.

Στὶς πολλὰς «ἐθνικὰς ἁμαρτίες» ἔχουμε καὶ τὴ μανίαν τῆς ἐκδοσης περιοδικοῦ μόλις νοιώσουμε μέσα μας τὸ νεοσσὸ κάποιας ὑποπτης σκέψης καὶ τὸν ἴσκιό κάποιου δάνειου αἰσθήματος.

Ὅσο καὶ ἂν θὰ θέλαμε γιὰ πολλοὺς εὐνόητους λόγους νὰ μὴν ἔχουμε παρὰ καλὰ λόγια γιὰ τοὺς ἐκδότες τοῦ «Φοῖνικα», ὅμως εἶνε τέτοια τὰ χάλια μὲ τὰ ὁποῖα τολμήσανε νὰ ἐμφανιστοῦν πού νὰ μὴ μᾶς ἐπιτρέπεται οὐδὲ στίς ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον τοῦλάχιστο νὰ στηρίξουμε τὴν ἐπιείκειά μας. Εἶνε μερικὲς ἀρχὲς πού ἀποκλείουν κάθε ὑποφερτὴ συνέχεια.

Ὑστερ' ἀπὸ ἓνα φαντασιώδικο πρόλογο, ἀκολουθοῦνε παιδαριώδεια στιχογραφήματα ἀεροκοπανολογίας ἢ ἀφελοῦς φρικαλεότητος. Κριτικὴ πρωτότυπης ἀνοησίας προηγεῖται ἀπὸ θρηνώδικο νεκρώσιμα ὅπου μαζὶ μὲ τοὺς ἐκλιπόντας φίλους πρέπει νὰ κλαίγεται καὶ ἡ Γαλλικὴ πρωτεύουσα πού καταδικάστηκε νὰ στενέψει τὴν πνευματικὴν τῆς ἀριστοκρατίαν σὲ δυὸ καλοῦς μας ποιητές—χωρὶς νὰ θέλουμε νὰ βροῦνε τὸ μπελᾶ τους αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι. Τὰ συντακτικὰ καὶ τὰ γλωσσικὰ ἔκτροπα πλέκουν δυσκόλουέρετο περιδέραιο ἀπὸ μαργαριτάρια—πλούσιο σὰν τὸ Κάϊρο. Τὰ μόνα καλὰ: ἡ ἐκτύπωση καὶ ὁ τίτλος.

ΣΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ.— Στὸ «*Mercur de France*» ἀνάμεσα στὰ τόσα πολιτικὰ ἄρθρα πού τὸν κατακλύζουν τώρα μὲ τὸν πόλεμο, εἶδαμε καὶ μιὰ διατριβὴν τοῦ τεχνοκρίτη Peladan, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε, σὲ τρεῖς τέσσερες σελίδες, ν' ἀποδείξει τὴν ὁλωσδιόλου κατώτερην ἀξίαν τῆς γερμανικῆς φιλολογίας καὶ τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας. Ἄν καὶ ἀμέσως, συμπατριώτης τοῦ κ. Peladan, διαμαρτυρήθηκε στὸ ἴδιο περιοδικὸ—γιατὶ δὲν ἔπαψαν βέβαια νὰ ὑπάρχουν στὴ Γαλλίαν λογικοὶ ἄνθρωποι—ὅμως δὲ μπορούμε νὰ μὴ κάνουμε τὸ συλλογισμόν αὐτό: πόσο δύσκολη θὰ εἶνε ἡ θέση τῆς Γαλλίας γιὰ νὰ μεταχειρίζονται οἱ Γάλλοι τέτοια ὅπλα...

ΠΡΟΟΔΟΣ.— Ὁ ποιητὴς κ. Μαλακάσης στὰ «Χρόνια του καὶ τὰ Χαριὰ του» πού δημοσίευσε σὲ σειρά στὸ Νουμᾶ, θέλησε, μὲ μερικὰς γραμμὰς, νὰ διαγράψει τὸν Γάλλο συγγραφέα Remy de Gourmont, εἰδοποιώντας μας πῶς εἴμεθα κακῶς πληροφορημένοι γιὰ τὴν ἀξίαν του—ἡμεῖς οἱ Ἀνατολίτες—καὶ πῶς στὴ Γαλλίαν δὲν ἔχει πέραση.

Κατὰ σύμπτωση, ὁ χαλκέντερος συγγραφεὺς πέθανε πρὶν λίγους μῆνες. Στὸ ἄλλο φυλλάδιον θὰ δημοσιέψουμε μελέτην τοῦ δικοῦ μας κ. Β. Κ. Πασχαλίδου σχετικὰ μὲ τὸ βίον του καὶ μὲ τὸ ἔργον του, πού, ἀκόμα λίγο, ἔτσι ἀσπλάχνα, θέλησε νὰ ξεγράψει ὁ Ἕλληνας ποιητής...

—Καὶ γιὰ τὸ «Μαρτύριον τοῦ Ἀγ. Σεβαστιανοῦ» τοῦ Ντανούντσιου ὁ κ. Μαλακάσης ἔγραψε μερικὰ ἀποκαλυπτικὰ πρὸ πάντων γιὰ τὴ γλῶσσάν του, τὴ Γαλλικὴν. Ἐπακολούθησε ἓνας μικρὸς κανγᾶς μὲ τὸν κ. Κωστή Παλαμᾶ,

ὁ ὁποῖος γενικεύοντας τὸ ζήτημα, μίλησε μ' ἐνθουσιασμό γιὰ τὸ μεγάλο Λατῖνο ποιητή.

Ἔτσι ἀρχίζουμε σιγά-σιγά νὰ ἐνδιαφερόμεθα καὶ γιὰ γενικά προβλήματα καὶ γιὰ ξένες φιλολογίες...

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ.— Κάποιος πολὺ γνωστὸς λιβελλογράφος, στὴν πόλη μας, πού πολλές φορὲς ἐμφανίστηκε στὰ περιοδικὰ μας μὲ τὴ μάσκα τοῦ ψευδωνύμου, ἔστειλε ἓνα φιλολογικὸ λίβελλο σὲ καθημερινὴ ἐφημερίδα ἐναντίῳ κάποιου δικοῦ μας. Τὶ ἔπαθεν ὁ φτωχὸς λιβελλογράφος! Ἡ μάσκα τοῦ ψευδωνύμου τὸν ἐπρόδωκε. Γιατὶ ἀντὶ νὰ τὸν προφυλάξει ἀπὸ κάθε ἀπεικταῖο, ἔδωκε τὴν εὐκαιρία νὰ ξετιναχθεῖ ὁ ἀπόμαχος αὐτὸς τῆς φιλολογίας καὶ νὰ ἀκούσει ὅσα βέβαια δὲ θ' ἄκουε ἂν δὲν τὸν ἐκρυβε τὸ ψευδώνυμο.

ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΙΑ.— Στὶς ἐφημερίδες τῆς πόλης μας «Ταχυδρόμο» καὶ «Τὰ Νέα» διαβάσαμε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον μία συζήτηση πού ἀνοίξανε ὁ φίλος μας κ. Ἀποστολόπουλος καὶ ὁ συντάκτης μας κ. Μ. Περίδης, γιὰ τὸν ἐρασιτεχνισμό πού χαρακτηρίζει τὴ φιλολογικὴν ἐκδήλωση τῆς πόλης μας. Τὴν ὑποδεέστερη αὐτὴ στάση τῆς φιλολογικῆς κίνησης τῆς πόλης μας πρῶτοι ἡμεῖς ἀναγνωρίζουμε καὶ εἶπαμε ἐλεύθερα τὴ γνώμη μας ὅταν μᾶς ζητήθηκε. Ὁ ἐρασιτεχνικὸς διλλεταντισμὸς δὲν εἶνε δυστυχῶς μερικὸ φαινόμενο—ἐδῶ μόνο. Ὑπάρχει στὸ βάθος κάθε ἐκδήλωσης τῆς ζωῆς μας, ἀπὸ τὴν ὁποία λείπουν ἡ ἄδολη εὐλικρίνεια, ὁ ἐνθουσιασμός, πού πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση μᾶς ἀποστολῆς, καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα, ἡ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Μία μελέτη γιὰ τὸν Ἐρασιτεχνισμό πολλῶν ζωϊκῶν ἐκδηλώσεών μας θὰ ἦτανε ἡ ἱστορία τῶν πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν φαινομένων τῆς ζωῆς μας μέχρι σήμερα.

ΜΙΑ ΕΞΗΓΗΣΗ.— Πολλοὶ παραξενευτήκανε γιὰ τὴ δημοσίευση πού κάναμε τοῦ ἱμπρεσιονιστικοῦ ποιήματος «Rendez-vous» στὸ περασμένο φυλλάδιο. Νομίσανε πῶς πρόκειται νὰ κηδεμονεύσουμε τὸ εἶδος αὐτοῦ τοῦ ἱμπρεσιονισμοῦ. Ἀπλούστατα, τὴ στιγμή πού ἡ τεχντροπία αὐτὴ ἔχει πέραση σὲ πολλοὺς κύκλους στὴν Εὐρώπη, δὲν θᾶχαν τὴν περιέργεια οἱ ἀναγνώστες μας νὰ διαβάσουν ἓνα δείγμα τῆς αἵρεσης αὐτῆς; Κι' ἀφοῦ βρέθηκε ἓνας Ἕλληνας γιὰ νὰ τὴ μιμηθεῖ ὄχι ἄσχημα, δὲ θὰ ἔπρεπε, ἓνα περιοδικὸ πού εἶνε καὶ καθρέφτης τῆς κίνησης πού γίνεται γύρω μας νὰ μᾶς παρουσιάσει τὸ δείγμα αὐτὸ μᾶς καινούργιας τεχντροπίας;

Ο "ΟΜΙΛΟΣ" ΜΑΣ...— Ἀκόμα λίγο καὶ θὰ ἄρχιζε μιά πνευματικὴ ἐκδήλωση πού ἡ πόλη μας δὲν εἶδε ἀκόμα. Τὸ περιοδικὸ μας μάζεψε γύρω του ὅλους ἐκεῖνους; πού μᾶς δίνανε μιὰν ἐλπίδα ὅτι θὰ μπορούσαμε νὰ στηριχτοῦμε ἀπάνω τους γιὰ μιά καλὴ ἀρχή, κι' ἐπρότεινε τὴ σύμπληξη ἑνὸς ὁμίλου, ξεχωριστοῦ ἀπ' τὴ Συντακτικὴ ἐπιτροπή, πού θὰ εἶχεν ὡς σκοπὸ μιὰν εὐρύτερη πνευματικὴ ἐκδήλωση μὲ διαλέξεις, μελέτες, δημοσιεύσεις καί, μὲ τὴ δύναμη πού δίνει ἡ ἐνωμένη προσπάθεια, θ' ἀντιμετώπιζε τὴ φιλολογικὴ κίνηση τῆς πόλης μας μὲ γερὰ καὶ ἀδέκαστη ἀντίληψη.

Ἐνῷ ἐγένετο ἡ σύλληψις ὄλων αὐτῶν τῶν καλῶν προθεσέων, ἦρθε ἡ ἐπιστράτευσις γιὰ νὰ ρίξει καθένα μας χωριστά, σὲ ἄλλες φροντίδες.

Σημειώνουμε αὐτὰ ἐδῶ γιὰ νὰ τὰ ὑπενθυμίσουμε στοὺς φίλους μας, ὅταν περάσει τὸ κακό.

Π.

Ο ΒΕΛΜΟΣ (ἀπὸ ἀφορμῇ τοῦ «Ἐρωτόπαθου τραγουδιστῆ» καὶ τοῦ «Πιστοῦ τῆς ἀπελπισίας», - πεζοτράγουδα).—Ὁ Ν. Βέλμος εἶνε ἓνα σχῆμα ὀξίμορο· ἀκριβῶς: μιὰ φράσις ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἀντίθετες ἐννοιες. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ βιβλία του. Καί, καθὼς τὸ ἄτομό του ὑποβάλλει τὸν καθένα ποῦ τὸν πλησιάζει στὴ δυσκολώτατη ἀναζήτησις: ποιά εἶνε ἡ καθ' αὐτὸ ἐννοιά του, ἔτσι καὶ τὸ ἔργο του ρίχνει τὸν ἀναγνώστη στὴ δυσκολώτερον ἔρευνα ποῦ μπορεῖ νὰ σπρώξει τὸ βιβλίον.

Ὅτι τὰ βιβλία του εἶνε ἡ ἀνταγάκλασι μιᾶς ἐσωτερικῆς ζωῆς—μιᾶς παράξενης ψυχῆς κλεισμένης στὸν ἑαυτὸ της—καὶ ὅτι ὁ Βέλμος εἶνε ἓνας ἄρρωστος δὲν μένει ἀμφιβολία· τὸ δύσκολον εἶνε νὰ ὀρίσῃ ἡ ποιότης τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ νὰ καταταχθῇ ἡ ἀρρωστία του ποῦ εἶνε συχισμένη μὲ πληθὺς ψυχικὰς ἀσθένειες, ἐργασία ποῦ εἶνε ἀκόμα πολὺ δυσκολώτερη, γιὰτὶ ὁ Βέλμος οἰκειοποιεῖται ὅλη τὴν ἀθλιότητα καὶ ὅλη τὴν ταπείνωσι.

Ἔτσι :

«Μ' ἔρριξε ἡ δυστυχία τόσο ποῦ νὰ σηκώσω τὰ μάτια στοὺς ἐχθρούς σου δὲ θὰ μπορέσω πειά» λέει. Κι' ἄλλου: «Ἡ ὑπαρξί μου πειά τόσο βαρετὴ καὶ γελοία σὲ μένα, κι' ἄχ οὔτε γι' αὐτὴ νὰ θρηνῶ μπορῶ...» Κι' ἄλλου πάλι: «Τόσο εἶμαι δυστυχισμένος ποῦ ὅποιος μὲ κυττάει θαρρῶ πῶς εἶσαι σὺ καὶ μὲ βλέπεις μὲ περιφρόνησι...» Ζητώντας κάτι λίγο—κάτι πολὺ, ἐπικαλεῖται τὸν οἶχτο, καὶ ζητάει βοήθεια γιὰ νὰ διώξῃ τὴν πληξί, τὴν ἀνία ποῦ τὸν κυριεύει. «ὦ ἔλα! ἔλα, ξέχασα πῶς ὑπάρχουν κι' ἄλλα συναισθήματα ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀνία, ξέχασα πῶς σβύνει μιὰ ἐλπίδα μὲ μιὰν ἄλλη, καὶ δὲν ξέρω, παρὰ μιὰ ἀπελπισιά χωρὶς δάκρυα καὶ πόνους, μασκαρεμένη ὡς ἐλπίδα κι' ἓνα ἄχρηστο τραγοῦδι, γιὰτὶ δὲ θὰ διαβαστεῖ ἀπὸ σένα».

Ναί ;

Συχνὰ ἐκεῖ ποῦ πῆς νὰ πιστέψῃς πῶς εἶνε ἓνας ἀθλιος ποῦ μιλεῖ μὲ αὐταρέσκειαν γιὰ τὴν κατάστασί του, ὁμολογῶντας ὅτι ἡ ψυχὴ του ἀπὸ προτίμησις διατρίβει εἰς τὸ ταπεινότερον μέρος τοῦ ἐρωτικοῦ συναισθήματος, τὸν ἀκοῦς νὰ λέει:

«Δέχομαι τὴν ταπείνωσι γιὰ ἔργο νὰ τὴ δείχνω καὶ δέχομαι νὰ ξεψυχῶ τὸ πάθος συγκρατῶντας καὶ τὴ στιγμὴ ποῦ θὰ μοῦ λές: «Γιὰ νὰ εὐθυμίσω γέλα.»—Μὰ νὰ μ' ἀφίνεις μιὰ στιγμὴ τίς νύχτες ἀπὸ λύπη τὴν ἀδίκην ταπείνωσι μὲ δάκρυα νὰ ἐξαγνίζω.»

Καὶ ἄλλου πάλι :

«Πὲς στοὺς ἐχθρούς σου, ποῦ θ' αὖ σὲ εἰρωνευθοῦν πῶς σ' ἔχει ὁ ἔρωτάς μου φτάσει στὸν οὐρανόν. Μὰ σὰν τὴν ἔχθρα πάσουν, μὴν ἔρθῃς νὰ μὲ βρῇς, μπορεῖ τὸν κόσμον ὅλον, πάλι νὰ βρῇς κακό.»

Ὁ Βέλμος δὲν ἔχει ποτὲ ἐμπνεύσεις, ἔχει μόνον αἰσθήματα, — ψυχὴ γεμάτη ἀπὸ ἀντιθέσεις — καὶ τὴ στιγμὴ ποῦ κάθεται νὰ τοὺς δώσῃ μορφή, δὲ προσπαθεῖ νὰ τὰ συμβιβάσῃ. Ἀφίνει στὰ πεζά του τραγούδια τὰ αἰσθηματικά του νὰ εἶναι μεταξὺ τοὺς ἀδιάλλαχτα, ἔτσι καθὼς εἶνε καὶ στὴ ψυχὴ του. Τοὺς εἶνε πιστὸς καὶ γράφει ἄφοβα καὶ μὲ εἰλικρίνεια, καὶ γιὰ τοῦτο ὁ Βέλμος καὶ τὰ βιβλία του εἶνε ἓνα χάος. Ἄν εἶχε τὴν κυριολεξία τῆς ἐκφράσεως ποῦ τοῦ λείπει δυστυχῶς — θὰ μπορούσε μάλιστα κανεὶς νὰ πῇ πῶς τοῦ λείπει ὁλότελα ἡ ἔκφραση — καὶ ἂν εἶχε λίγη τάξη, θὰ φαινότανε μέσα σ' αὐτὸ τὸ χάος ἡ ποῦ ὁραία ἡθικὴ καὶ ἡ ἀδολὴ ποίηση ποῦ τώρα μόνο ὑπονοεῖται.

Νά, καὶ λίγες γραμμὲς ποῦ θὰ τις υπογράμμει καὶ ὁ Verlaine.

«Καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ, Χριστέ μου, σ' ὅλες τις ἀνθρώπινες ψυχὲς ζητάω νὰ βρῶ τὴ δική σου, μὰ τοῦ κάκου δὲν ὑπάρχει, καὶ τὰ δάκρυα πνίγουν τὴ δική μου, κι' αὐτὴ μαλακώνει, μαλακώνει ἔτσι, ποῦ θαρρῶ, πῶς μονάχα ἐγὼ ἔχω ψυχή».

«Ταπεινώθηκα, δὲ βαστῶ πειά· μοῦ φαίνεται,
σὰ νᾶνε ὅλος ὁ κόσμος κυρίως μου καὶ ξεχνῶ ἐσένα ἐσένα.
Πῆρε τὴ μορφὴ τῆς κι' ἔλα μὲ τὴν ψυχὴ σου....
Στὴν ἐφτυχία τὴν πίστη σου προσκυνῶ.
Στὴν ἁμαρτία ἄφισε με καὶ σῶσε με.
Μὴ μὲ ρίξεις στὴν κόλασι τοῦ καλοῦ...»

Σημειῶνω ἀκόμη λίγες γραμμὲς ποῦ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τις ἀποδώσει στοὺς ἄγνωστους ἄραβες ποιητὲς, καὶ λησιμονῶ ὅ,τι ἄλλο ὑπάρχει στὰ δυὸ του βιβλία.

— «Ὅ,τι μοῦ λέει ἓνα ρόδο, δὲ μοῦ τὸ λέει ἄνθρωπος, ποῦ ἀγνοεῖ τὸ νομά σου....»

— «Ἄν ὁ κόσμος ὄνομα δὲν εἶχε κι' ἤμουν ὀνομαστής του ἐγώ, τὸ δικό σου θὰ τοῦδινα...»

— «Πόσο γλυκὰ παραπονιέμαι! λὲς κι' εἶσαι μέσα μου καὶ μὲ λυπᾶσαι...»

— «Ὅ,τι βλέπει τὸ μάτι ἐδῶ στὴν ἐρημιά, τὸ λυποῦμαι. Κι' ἀφτὴ τὴ σελήνη ποῦ βούτηξε στὸ βυθὸ τοῦ ἔρημου πηγαδιοῦ κι' ἡσυχάζει, στεφανωμένη ἓνα κομμάτι τ' οὐρανοῦ, καὶ τὰ μάτια σου ποῦ φαίνονται πάντα σὰ νὰ πενθοῦν τὴν ἀπώλεια τῆς ψυχῆς σου, καὶ σένα καὶ σένα ποῦ μὲ λυπεῖς, καὶ ποῦ εἶσαι αἰτία νὰ λυποῦμαι τὸν κόσμο....»

ΛΕΩΝ. ΡΑΖΕΛΟΥ: ΘΡΥΛΛΟΙ. — Δὲ ξέρω ἂν ὑπάρχει τολμηρότερη προσπάθεια ἀπὸ τοῦ νὰ βάζει κανεὶς χέρι ἀπάνω στὰ δημοτικὰ τραγούδια, στοὺς θρύλλους, καὶ στὰ παραμύθια, μὲ σκοπὸ νὰ τὰ βαθύνει, νὰ τὰ πλατύνει.

Ὅρισμένως τὸ δούλεμα ἀπάνω σὲ ἀρχαία ἀνάγλυφα παρουσιάζει λιγότερη δυσκολία.

Ἔτσι τοῦ κ. Ραζέλου τὸ ἔργον — πενήντα τριῶν σελίδων ὁμοιοκατάληκτων δεκαπεντασύλλαβων, ποῦ μέσα τους προσπαθεῖ μάταια ν' ἀπλώσει τοὺς λαϊκοὺς θρύλλους «Γοργόνα» καὶ «Καβαλλάρης» — δὲν εἶνε παρὰ ἡ δουλειὰ τοῦ ἀσυνείδητου παραρμπέρη ποῦ θέλοντας ν' αὐξήσει τὴ λίγη καλὴ μυρωδιά ποῦ ἔχει, τὸ κάνει, προσθέτοντας νερὸ καὶ νερό.

ΔΥΣΣΗ ΜΑΡΜΑΡΗ : ΣΤΕΦΑΝΑΓΚΑΘΑ. — Ἡ πρώτη καὶ γενικὴ ἐντύπωση, ἡ φτωχαλαξωνία. Ἀμέσως ἀπὸ τὸν τίτλο καὶ τὶς ὑποδιαρέσεις του εἰς Ἀχνολαλήματα καὶ Τετράφυλλα (τὰ τετράστιχα) καὶ μὲ τὸ ψευδώνυμο του ἀκόμα προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχει μιὰν ὑποβολή.

Τὸ κάθε ποίημα δὲν εἶνε παρὰ μιὰ σκηνοθεσία ἀπὸ «αἵματογδαρμένα βράχια» καὶ «θαμπολαλημένες πηγές» καὶ ἀνάμεσα κάποιος ὑπονοῖσμός καὶ ἐνῶ περιμένεις κατὰ νὰ παιχθεῖ σοβαρό, «βγαίνουν ν' ἀνασάνουν ψυχές ἀρφανεμένες. «Πρὶ νὰ φανεῖ ἀνοιγοκλείνει τὸ μάτι του ἐν ἄστρο» καί... «ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὸ μαντρί ξεφώνησε τοῦ δαμαλιοῦ ἡ μητέρα». Ἐννοεῖται οὐ δὲν γίνεται λόγος γιὰ τὸ παιδί τῆς ἀγελάδας, τόσο ποῦ θυμίζει τῇ λαϊκῇ φράσει :...«σάν τὸν πατέρα τοῦ μουλαριοῦ».

ΙΩΣΗΦ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΥ : ΖΩΗ ΚΙ ΑΓΑΠΗ (βιβλίον τέταρτο).—Εἶχα γράψει στὸ προηγούμενον φυλλάδιον γιὰ τὴν ἀξιαγάπητη ἀπλότητα τῶν τραγουδιῶν τοῦ κ. Ραφτόπουλου. Τώρα μὲ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ τέταρτου βιβλίου (σειρὰ ὀλιγοσέλιδων βιβλίων) ἔχω τὴν εὐκαιρίαν νὰ σημειώσω τὴν μεγάλην ἐξέλιξιν τοῦ τραγουδιοῦ του, ποῦ εἶνε ὀλοφάνερη τόσο στὴν ἐξωτερικὴ μορφὴ ὅσο καὶ στὴν οὐσία :

Στίχοι ἀβίαστοι, αὐθόρμητοι ὅπως τ' ἀπαλὰ συναισθήματα ποῦ ἐξωτερικεύουν, μὲ μιὰ μουσικότητα τραγουδιοῦ ἀπὸ παιδικὸ λαρόγγι, καὶ ποῦ ὑπόσχονται, ἂν ὅχι τίποτε ἄλλο, ὅτι ὁ ποιητὴς τοὺς δὲν θὰ πέσει στὴν ἐκζητήσιν καὶ στὰ παραλυρίσματα.

ΙΩΑΝ. ΜΟΥΡΕΛΛΟΥ : ΠΟΛΕΜΙΚΑ, 1915. — Ἄν ὁ κ. Μουρέλλος εἶνε νέος καὶ τὰ διηγήματά του πρωτόλεια καθὼς λέμε, τὰ ξεχωρίζει ἓνα προσεχτικὸ γράφημα ποῦ τὰ κάμνει συμπαθητικὰ στὸ διάβασμα μ' ὅλον ποῦ εἶνε πολὺ παιδικὰ στὴ σύλληψιν καὶ στὴ συνθεσὶ τους.

Ἕνας λοχαγός, τὸ ἓνα, ψευτοπαλλήκαρο ποῦ δὲν πάει νὰ βαρυνκομᾷ ὄντας μακριὰ ἀπὸ τὴ δράσιν ἀποδείχεται δειλὸς ὅταν τὸν καλέσανε στὴ φρενιά. Στὴ μάχην ξεσκεπάζεται καὶ πεθαίνει ἀπὸ τὴ ντροπὴ του ὑπὸ τὸν οἶχτο τοῦ συνταγματάρχου του.

Ἕνας στρατιώτης, τ' ἄλλο, π' ἀπαντρεῖ νὰ νυχτώσει γιὰ νὰ ψάξει τὸ σκοτωμένο καὶ τὴ στιγμὴ ποῦ τοῦ πέρνει τὸ πορτομὸν ἀντιλαμβάνεται ἓνα αἰφνιδιασμὸ καὶ γίνεται αἰτία νὰ σωθεῖ ὁ λόχος. Ὁ λοχαγὸς του τὸν ἐπαινᾷ καὶ τοῦ ὑπόσχεται νὰ κάμει, «ἀναφορά στὸ Σύνταγμα γιὰ νὰ ἀνταμειφθεῖ πρὸς παραδειγματισμό.» Ὁ στρατιώτης λίγο ἀπὸ τὴ φωνὴ τῆς συνείδησός του ποῦ εἶχε ξυπνήσει, πολὺ ἀπὸ φόβον μὴ καὶ φανερωθεῖ καὶ τὸν ποῦνε πλαστοκόλογο, κάνει τὴ χειρονομία : πετὰ τὸ πορτομὸν στὸ βάρσθρο.

Καὶ τὸ τρίτον — Allons chauffeur — φαίνεται γραμμένο μὲ ἀξιώσεις διηγήματος μὲ thèse.

NIK. NIK.

GUSTAVE COQUIOT : RODIN.— Στὴ μεγάλην σειρὰ τῶν μελετῶν ποῦ ἔχουν γραφεῖ, τῶν βιβλίων ποῦ ἔχουν τυπωθεῖ γιὰ τὸν Ἄνθρωπον ἡ τὸ ἔργον τοῦ Rodin, προστέθηκε καὶ τὸ τελευταῖον, σὲ ὑπέροχην καὶ μεγαλόπρεπην ἐκδόσιν, ἀνάλογον «τοῦ πρὸς τὸν μέγαν δημιουργὸν τοῦ αἵωνος» ποῦ ἐφιλοτέχνησε ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος : Bernheim-Jeune.

Ὅπως ὁ ἴδιος Rodin γράφει σὲ γράμμα εὐχαριστήριο, ποῦ τυπώθηκε ἀντὶ προλόγου, ὁ τόμος αὐτὸς συμφωνεῖ μὲ τὴν ἐπιθυμία, τοῦ νὰ δεῖ μιὰ ἐκδοσὴ, ὅπου τὰ ἔργα του νὰ εἶνε παρμένα μὲ τέτοιον τρόπο, ποῦ νὰ μποροῦν νὰ παρουσιάσουν τὸν χαρακτήρα κάθε νέας φάσης τοῦ σταδίου του. Οἱ φωτογραφικὲς ἀναπαραστάσεις τῶν ἔργων του, παρμένες μὲ τὴν ἔγκρισί του, κατόρθωσαν νὰ ἀποφύγουν, ὅσο τὸ δυνατό, τὸ θαμπὸ καὶ ἀκαθόριστο τῆς φωτογραφίας. Γιὰ τὴ μελέτῃ δὲ τοῦ Gustave Coquiot ὁ Rodin γράφει ὅτι μ' αὐτὴ «κατόρθωσε νὰ βιογραφηθεῖ μὲ τὴ πιὸ δυνατὴ ἀκρίβεια».

Τὸ ἔργο τοῦ Rodin καθαρῶς πρωτότυπο, μὲ καινούργια ἀντίληψη τῆς γλυπτικῆς καὶ γενικὰ τῆς τέχνης, ὕστερα ἀπὸ τόσο χρονῶν μελέτῃ καὶ σπουδῇ πάνω στὴ φύση, στὴν ἱστορίᾳ τῆς τέχνης, στὰ μουσεῖα, ποῦ ἀκόμα καὶ σήμερα—γέρος πιά, μὰ τόσο μεγάλος γέρος!—χυρᾶ ζητώντας τὴν ἀλήθεια, γιατί: «μόνο ἀπ' τὴν ἀλήθειαν γεννιέται ἡ παντοδυναμία», τὸ ἔργο του μόνο μὲ τὸ ἔργο τῶν Γοτθικῶν μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ. Ἔχει τὴν ἴδια μεγάλη παραγωγὴ, ὅπως τὴν ἴδια πρωτοτυπία.

Ἡ μεγάλῃ σειρά, τῶν μελετῶν καὶ κριτικῶν ποῦ δημοσιεύθηκαν, μᾶς παρουσιάζει τὸν μεγάλο Τεχνίτη σὰν μάγο, σὰν θαυματουργό, σὰν προφήτη, σὰν συμβολιστὴ! Μὰ ὅπως νομίζει ὁ Coquiot, ἡ σοβαρὴ κριτικὴ μελέτῃ—πολὺ βαρειά—γιὰ τὸ ἔργο του τότε μόνο θὰ εἶνε ἀκριβὴς καὶ πραγματικὴ, ὅταν ὁ Rodin ἐπιτρέψει νὰ γίνουν γνωστές, οἱ σκέψεις του γιὰ τὴ τέχνη, καὶ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν σχεδίων καὶ τὰ σκίτσα του ποῦ κρατεῖ κλεισμένα μόνο γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του, κρατῶντας μαζὶ καὶ τὸ κλειδί τῆς τέχνης καὶ τῆς μεγάλῃς του ἀντίληψης.

Ὁ Coquiot ἀρνεῖται κάθε σύγκριση ἢ καλλίτερα κάθε μίμηση ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Ἀγγελο. Ἡ πρωτοτυπία του εἶναι ὁλοκάθαρη. Οἱ ἀρχαῖοι, ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος, ὁ Puget, βλέπουν πιὸ πλατεῖα, τὰ συμπλέγματά τους εἶνε πιὸ ὑποβλητικά, μὰ ὁ Rodin εἶνε περισσότερο «γῆϊνος».

Γιὰ τὸ σύμπλεγμα τοῦ Les Bourgeois de Calais ὁ ἴδιος ἐξήτησε ἄλλοτε, νὰ τοποθετηθεῖ σὲ καμμιὰ πλατεῖα, χωρὶς ἀνάβαθρο, κίτω στὸ δρόμο, μέσα στὸ πλῆθος. Οἱ Μπρούτζινοι του ἄνθρωποι θὰ περπατοῦσαν, μέσα στὸ πλῆθος, μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ ἀργιλλο!

Ὁ Rodin εἶνε ὁ δημιουργὸς τῆς κίνησης, τῆς χειρονομίας—ἡ μεγάλῃ του δύναμη.

Τὸ γυνὸ τὸ ὑπέβαλε σ' ὅλες τὶς πόξες, στὶς πιὸ πρωτότυπες μὰ καὶ στὶς πιὸ παράξενες, στὰ σχέδια του ξεπέρασε κάθε πραγματικὸ, κάθε φυσικὸ. Τὰ σχέδια του θὰ μένουν αἰνίγματα. Καὶ ὅμως τὰ ἔργα του, ἔργα ἀπὸ μάρμαρο, ἔργα ἀπὸ γῆψο, ἔργα ἀπὸ μπροῦντζο, κόσμος πάλλευκος, κόσμος μετάλινος, κόσμος τῆς μυθολογίας, σάτυροι, νύμφες, πῖνες, μ' ὅλο τους τὸν ἥδονισμό, μ' ὅλη τους τὴν ἀγωνία, τὴν ἀπελπισία, μ' ὅλο τους τὸ μυστήριο, ὅλοι αὐτοὶ οἱ κόσμοι ζοῦν. Εἶνε ὅλη ἡ ζωή.

Στὶς προτομές του ὁ Rodin μᾶς παρουσιάζει τὴ ψυχὴ, τὸ χαρακτῆρα τοῦ μοντέλλου του.

Τί ἂν αὐτοὶ δὲν τὸν κατάλαβαν ἢ δὲν μπόρεσαν νὰ δοῦν, μέσα ἀπὸ τὸ μάρμαρο, μέσα ἀπὸ τὸν μπροῦντζο τὴν ἴδια τους μορφή. Ὁ τεχνίτης τὶς ἀπέδωκε μὲ δύναμη, μ' ἓνα modelé πρωτόφαντο γιὰ τὴ γλυπτικὴ, μακρὰ ἀπὸ τὴ μίμηση τῇ γλυμμένη, τῇ νεκρῇ.

«Ἄν μποροῦσαν νὰ τὸν ἐβλεπαν ὅσοι λένε πῶς εἶνε ἐχθροὶ του, ἂν κατόρθωναν νὰ τὸν δοῦν, τὸν μεγάλο Γλύπτη, τόσο μεθυσιμένο πάντα ὕστερα

ἀπὸ τῇ δουλίᾳ του, τόσο ἐρωτευμένο πάντα μὲ τῇ τέχνῃ του, χωρὶς τίποτα νὰ ξεύρει ἀπ' ὅτι γίνεται ἔξω στὸ κόσμον· ἂν τὸν ἔβλεπαν ἀγλόνηγο, σταθερό, ὄρθιο, ἥρεμο νὰ περνᾷ τὶς βραδυὲς μέσα στὰ ἐργαστήρια, στὸ μέγαρο Biron ποῦ μόνο κερὰ φωτίζουν τὶς μεγάλες σάλλες, κάτω ἀπὸ τὶς φανταστικὰς σκιὰς, ποῦ ρίχνουν τὰ γύψινα συμπλέγματά του, ἂν τὸν ἔβλεπαν μονάχο του, νὰ σκέπτεται, νὰ βλέπει σὰν σὲ ὀπτασίαις τὶς καινούργιες μορφὰς ποῦ θὰ δημιουργήσει, τί, ἀξιολύπητη λύσσα θὰ τοὺς ἐτάραζε ! »

Τὶς ὥραϊες σελίδες τοῦ Gustave Coquiot, ποῦ πραγματεύονται τὸ Ἔργο τοῦ Rodin, γεμάτες παρατηρητικότητα, καὶ δύναμη ποῦ ρέουν αὐθόρμητα ἀπὸ τὸ θαυμασμό ποῦ ἐννοίωσε γιὰ τὸ μεγάλο δημιουργὸ θὰ ἀναλάβοι νὰ μεταφράσῃ γιὰ τὸ ἐρχόμενο φυλλάδιο τῶν «Γραμμάτων».

Γ. ΚΕΦ.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΜΠΕΡΞΩΝ.— «Πρέπει νὰ εἶναι πράγματι ἔξυπνος ἄνθρωπος, διὰ νὰ ἔχῃ ἀποβλακώσῃ ὁλόκληρη γενεάν», ἔχει ἀποφανθῇ περὶ τοῦ κ. Μπέρξων, ὁ δάσκαλος τῆς εἰρωνίας, ὁ Anatole France.

Ἡ «δημιουργικὴ ἐξέλιξις» τοῦ κ. Μπέρξων, θαυμάσιον παράδειγμα φαντασίας δημιουργικῆς.

«Ἡ ζωὴ procède par insinuation» ἔχει πᾶν ὁ κ. Μπέρξων.

Ἄλλοι φιλόσοφοι εἶδαν στὴν ζωὴν τὴν θέλησιν, τὴν δύναμιν, τὴν γονιμότητα, κ.λ.π. Ὁ κ. Μπέρξων εἶδε στὴ ζωὴ τὴν πονηρίαν καὶ τὴν μειλιχίότητα. Ἡ ζωὴ εἶναι πονηρὴ· ὁ κ. Μπέρξων εἶναι ἐβραῖος. Ἡ ζωὴ εἶναι μειλίκιος· ὁ κ. Μπέρξων εἶναι καθηγητὴς καὶ κοσμικός.

Μὰ τί ζωὴ εἶναι αὕτη ;

Διὰ τὸν κ. Μπέρξων τὰ γεννητικὰ στοιχεῖα (σπερματοζωάρια καὶ ὠάρια) κατέχουν τὸ ἀνώτατον ὄριον τῆς ζωῆς. Διὰ τὸν Félix Le Dantec, ὁ ὁποῖος ἔχει τόσον ἀσχοληθῇ μὲ τὰ γεννητήσια προβλήματα, τὰ γεννητικὰ στοιχεῖα, οὐδὲ κἄν ζοῦν. Εἶναι συμπλήρωμα τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου ἀλλὰ δὲν ζοῦν ἀπολύτως.

Ἄφ' ἐνὸς ὁμιλεῖ εἰς φρασεολόγος ὁ ὁποῖος ρίχνει μιὰ λέξη ποῦ δὲν λέγει τίποτε (τὸ ἀνώτατον ὄριον ζωῆς τί θὰ πῇ αὐτὸ) καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς βιολόγος χωρὶς μυστικιστικὰς προκαταλήψεις.

Διὰ νὰ ἀναιρέσῃ κανεὶς τὸν κ. Μπέρξωνα ἀρκεῖ νὰ τὸν συνοψίσῃ.

Ὁ ἄνθρωπος τοῦ κόσμου ποῦ πιστεύει περισσότερον στὴν ἐπιστήμην εἶναι ὁ κ. Μπέρξων.

Τίποτε τὸ ὀλιγώτερον διαισθητικὸ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ κ. Μπέρξων, ἀπὸ αὐτὸ τὸ κρῦον μωσαϊκόν, ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ φιλολογικὸν ὕψος.

Ὁ κ. Μπέρξων ἀρέσκει νὰ θῇ εἰς ἀντίθεσιν τὴν διάνοιαν μὲ τὴν διαίσθησιν. Καὶ τί ἄλλο εἶναι ἡ διαίσθησις (ὑπὸ τὴν εὐγενῆ σημασίαν τῆς λέ-

ξεως και ὄχι ὑπὸ ἐκείνην τῆς πονηρίας) παρὰ τὸ ἀκρότατον τῆς διανοίας. Οἱ διανοητικώτεροι τῶν ἀνθρώπων εἶναι καὶ οἱ πλέον διαισθητικοί.

Εἰς ἀληθῆς ἐπιστήμων δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι μετρεζωνιστής. Ἀπολύτως τὸ ἴδιον ἕνας ἀληθῆς καλλιτέχνης.

Ὁ κ. Μπέρξων πιστεύει τόσον στὴν ἐπιστήμην ὥστε φοβεῖται νὰ τὴν δυσφημήσῃ. Καὶ πολλοὶ ἀφελεῖς ἀποροῦν πῶς ὁ κ. Μπέρξων δὲν δημιοσεύει κίμνιά ἐγκύκλιο ἢ κανένα Syllabus ἐναντίον τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ Πάπας καὶ ὁ κ. Μπέρξων πιστεύουν πολὺ στὴν ἐπιστήμην.

Ὁ κ. Μπέρξων δὲν ἔχει τίποτε τοῦ ἀληθινοῦ ἐπιστήμονος, τοῦ φυσικοῦ. Θὰ γινόνταν ἕνας τέλειος ἐντομολόγος, μυρμηκολόγος κ.λ.π. Ἡ μέθοδος του δείχνει μιὰ ἀνεξάντλητη ὑπομονή. Καὶ μὲ τὴν λέξιν διαίσθησις συχνὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν μεγάλην ὑπομονήν. Ὡς ἐπιστήμων θὰ ἦτο εἰς συλλέκτης, εἰς παρατηρητὴς καθὼς τὸν Fabre τὸν ἐντομολόγον.

Εἴμεθα ἐλεύθεροι, λέγει ὁ κ. Μπέρξων, σὲ μερικὰς σπάνιες στιγμὰς πάθους, ὁπότε δρῶμεν σύμφωνα μὲ τὸ βᾶθύ μας ἐγώ. Πόσον ἕνας τέτοιος ὀρισμὸς τῆς ἐλευθερίας, θὰ θέλγῃ τὰς κυρίας τοῦ καλοῦ κόσμου !

Ὁ κ. Μπέρξων λέγουν εἶναι ὁ φιλόσοφος τοῦ ἐπιζητεῖ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ὥραιων κυριῶν. Ἡ φιλοσοφία του εἶναι μιὰ φιλοσοφία à l'usage des belles dames. Φαντάζομαι ὅτι ὁ κ. Μπέρξων θὰ ἔφθανε ἀκόμη καὶ μέχρι σκαιότητος πρὸς τὸ ὥραϊον φύλον γιὰ νὰ μὴ τοῦ ἐπιρρίπτεται πλέον αὐτὸ ὡς μοιφή.

Μὲ τὸ σύστημα τοῦ κ. Μπέρξων μπαίνει καὶ ὁ τσαρλαταναρισμὸς στὴν φιλοσοφία. Τὸν ἔκανε formulé !

ΝΕΟΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΚΑΛΙΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ — Ὁ ἐκλεκτὸς φίλος τῶν «Γραμμάτων» Λορέντζο Βιάνι γιὰ τὸν ὁποῖον πολλὰς φορὰς ὡς τὰ τώρα μίλησε τὸ περιοδικό μας ἀπέστειλε στὸ φίλο καὶ συνεργάτη μας κ. Γ. Βρισμιτζάκη, τὸ παρακάτω γράμμα, στὸ ὁποῖο ὑποθέτουμε ὅτι θὰ βροῦν μιὰ μεγάλη δύναμη, ὅσοι ἀγωνίζονται τὸν ὥραϊον ἀγῶνα τοῦ πνεύματος. Τὸ γράμμα ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Φίλτατε, σοῦ ἀναγγέλλω ὅτι ἐκπληρώθηκε ἐκεῖνο, τοῦ σεῖς οἱ φίλοι εἶχατε προείπει, ἡ μεγάλη ἐπιτυχία τῶν ἔργων μου.

Οἱ ἐφημερίδες μὲ ἀποκαλοῦν τὸν πιὸ δυνατό καὶ πρωτότυπο σύγχρονον ζωγράφον. Ὁ μεγάλος μου πίνακας «Ἡ ἐπιδημία» ἀγοράστηκε ἀπὸ τὸ Μουσεῖο Τέχνης τοῦ Μιλάνου. Ἀπὸ σήμερα θὰ εἶμαι κοντὰ στὸ Τζοβάνι Σεγκαντίνι, Μενιέ, Μιλιέ. Εἶνε ἀφορμὴ χαρὰ γιὰ σὰς τοῦ ἐπροφητέψατε αὐτὴ τὴν ὥρα. Σοῦ δίδω ἐπίσης τὴν εὐχάριστη εἰδηση ὅτι γιὰ λίγα χρόνια μπορῶ νὰ ζήσω καὶ νὰ ἐργασθῶ ἔχω κερδίσει ὀλίγα χρήματα. Θρίαμβος ἀπόλυτος. Ἔχω ἐκθέσει ἐπίσης καὶ δύο δικές σου προσωπογραφίες.»

LORENZO VIANI

Στὸ γράμμα τοῦ Βιάνι ὁ κ. Βρισμιτζάκης ἀπάντησε μὲ τοῦτο τὸ τηλεγράφημα. «Συγχαρητήρια. Ὁ προμηθεὺς ἐνίκησε.»

Ἀργότερα τὰ «Γράμματα» θὰ δημοσιεύουν μελέτη τοῦ κ. Βρισμιτζίκη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ καλλιτέχνη, καθὼς καὶ τὴ μετὰφραση Ἡμερολογίου τοῦ Βιάνι, κι ἴσως καὶ τὴν ἴδια αὐτοβιογραφία ποὺ τὸ περασμένο ἔτος ἐσκόπευε νὰ γράφει καὶ νὰ στείλει ἀποκλειστικά γιὰ τὰ «Γράμματα».

ΔΥΟ ΠΑΛΗΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΟΥ VIANI. — Οἱ ἀκόλουθες δύο σελίδες τοῦ Λορέντζου Βιάνι ποὺ δημοσιεύουμε ἔχουν γραφεῖ ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια, στὸ Παρίσι, ὅπου ὁ καλλιτέχνης ἐγνώρισε καὶ τὴν πρὸ μαύρη φτώχεια. Ἡ νοσταλγία τῆς γλυκειᾶς του γῆς, τῆς Ἀπουας, μὲ τὶς ἱστορικές, εἴτε γραφικὲς πολιτείες τῆς, τῆς Λούκας, τῆς Σεραβέτσας, τῆς Μάσα Ρόζα, τῆς Πίζας, τῆς Καράρας, τοῦ Βιαρέτσιου, ἦρθε τότε νὰ χύσει ὀλίγο βάλασμα στὴν πληγὴν του ἀλλὰ καὶ αὖξησε σύγχρονα τὸν πόνον του.

I

«Κόσμος χαμένος, ἀληθινὴ κόλαση, ἡ πολιτεία αὐτὴ, τὸ βλέπω ἀπὸ τὰ μάτια τους ποὺ δὲν προσέχουν τὴν ἀληθινὴ ζωὴ. Δὲν ἔχωσαν ποτὲ μὲ τὴ δύναμη τῶν χειρῶν τους μιὰ τσάπα στὴ μοσχοβολισμένη γῆς, παρμένη ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀργάτη μὲ τὸ καλοκάγαθο μάτι, δὲν ἔπιαν νερὸ τρεχούμενο γιὰ νὰ σβύσουν τὴν δίψα ποὺ ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ τρελλὸ τρέξιμο μέσα στὰ χωράφια πίσω ἀπὸ μιὰ πεταλοῦδα, δὲν τοὺς ἔψησε ποτὲ ὁ ἥλιος! δὲν τοὺς ἐνανούρισε ποτὲ ἡ θάλασσα! Αὐτοὶ κάθονται ἐδῶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ βάλτο, μέσα στὴν πνιχτικὴ ἀποφορὰ τῆς μπενζίνας καὶ τοῦ πετρελαίου, τὸ βλέμμα τους εἶνε ἀτονικό, ἡλίθιο, ἀπλανές, ἀρρωστημένο.»

II

«Ἐμένα μ' ἀρέσει ἡ ἀπλότητα, ἡ εὐκόλῃ ζωὴ, ὁ κρότος τῶν τροχῶν τῶν κάρρων εἰς τοὺς βασιλικούς τῶν κάμπων μας, ἡ σιγανὴ βραδυὴ κουβέντα μέσα στὶς αὐλές, ὅταν τ' ἀχούρια λαμπυρίζουν στὴ λάμψη τοῦ ἡλίου ποὺ βασιλεύει, τὸ καλὴ σας ὥρα τοῦ ἀπλοϊκοῦ χωριάτη ποὺ γυρίζει ἀπὸ τὸ μεροδοῦλι του μὲ τὸ τσαπὶ του στὸν ὦμο, τὸ ντροπαλὸ χαμόγελο τῆς χωριατοπούλας μὲ τὴ καρδιάρα γεμάτη γάλα στὸ κεφάλι, τὸ γρύλλισμα τῶν γουρουνιῶν, ἡ μυρουδιά τοῦ σιμιγδαλιοῦ στὸ σκαφίδι ποὺ θυμίζει τὸ ψωμί. Μ' ἀρέσει νὲ βλέπω νὰ προβάλλουν τὸ βράδυ τὰ κεφαλοχώριά μας ἀνάμεσα στοὺς ἀτμούς ποὺ ἀναδίδουν τὰ ὑγρά λιβάδια γεμάτα ἀπὸ αὐλάκια ποὺ ἀσπρολογοῦν σὰν ἀσῆμι. Μ' ἀρέσει ἡ γῆς, μ' ἀρέσει.....»

LORENZO VIANI

Γ. Β.

ANATOLE FRANCE: ΣΚΕΨΕΙΣ. — Μέσα στὴν αἰώνια φαντασιοπληξία ποὺ μᾶς τριγυρνᾷ, ἓνα μόνο πρᾶγμα εἶνε βέβαιο: ὁ πόνος εἶνε τὸ ἀκρογωνιαίον λιθάρι τῆς ζωῆς. Σ' αὐτὸν πάνω στυλώθηκε σὰν βράχος ἀκλόνητος. Πέρα ἀπ' αὐτὸν τὸ πᾶν εἶνε ἀβεβαιοῦς. Μοναδικὰ διαπιστώνει μιὰ πραγματικότητα ποὺ μᾶς ξεφεύγει. Ξεύρουμε πῶς ὑποφέρουμε καὶ ἀγνοοῦμε κάθε ἄλλο πρᾶγμα. Ὁ ἄνθρωπος πάνω σ' αὐτὴν τὴ βάση ἔχτισε τὸ πᾶν. Πράγματι πάνω στὸν καυτερὸ γρανίτη τοῦ πόνου, ὁ ἄνθρωπος μὲ ἀκριβεία καθώρισε τὸν ἔρωτα καὶ τὸ θάσος, τὸν ἡρωϊσμό καὶ τὸν οἶκτο, τὸν χορὸ τῶν σεπτῶν νόμων, τὴν χωρείαν τῶν αὐστηρῶν καὶ χριτομένων ἀρετῶν. Ἄν ἡ βάση αὐτὴ τοὺς ξέφευγε οἱ ὥραιες αὐτὲς προσωποποιήσεις θὰ βούλιαζαν ὅλες μαζὺ στὴν ἄβυσσο τῆς ἀνυπαρξίας. Ἡ ἀνθρωπότης ἔχει θολὴ συνείδηση τῆς

ἀναγκαιότητα τοῦ πόνου. Ἐτοποθέτησε τὴν εὐσεβῆ λύπην μεταξὺ τῶν ἀρετῶν τῶν ἁγίων. Εὐτυχισμένοι ἐκεῖνοι ποὺ ὑποφέρουν καὶ δυστυχισμένοι ἐκεῖνοι ποὺ εὐτυχοῦν ! Μὲ τὸ νὰ ξεπετάξῃ τὴν κραυγὴν αὐτὴν, τὸ Εὐαγγέλιο ἐβάσισε δυὸ χιλιάδες χρόνια πάνω στὴ γῆ !

Δὲν ἵμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ γιὰ τὴν ἀγνὴ σκέψῃ χειρότερο σκλάβωμα ἀπὸ τὸ σκλάβωμα τῶν ἡθῶν... Ἄς μὴ κακολογίσωμεν τὴν ἐπιστήμην. Πρῶτα ἀπ' ὅλα ἄς μὴ δισπιστοῦμε ἐμπρὸς στὴ σκέψῃ. Μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποτάξωμεν αὐτὴν στὴν ἡθικὴ μας ἄς μὴ ὑποτάσσωμεν σ' αὐτὴν ὅτι δὲν τὴν ἀφορᾷ.... Ἄς μὴ κατηγοροῦμε γιὰ ἀσέβεια τὴν ἄδολη σκέψῃ. Ἄς μὴ λέμε ποτὲ ὅτι εἶνε ἀνήθικη, γιὰτὶ πλανάται αὐτὴ πάνω ἀπ' ὅλες τὶς ἡθικὰς.... Νὰ θέλει κανεὶς νὰ ὑποτάξῃ τὴν φιλοσοφίαν στὴν ἡθικὴ εἶνε σὰν νὰ θέλῃ τὸ θάνατο αὐτῆς τῆς σκέψῃς, τὴν καταστροφὴν καὶ διανοητικῆς δημιουργίας, τὴν παντοτεινὴν σιγὴν τοῦ πνεύματος. Καὶ εἶνε σὰν νὰ θέλῃ νὰ σταματήσῃ ταυτόχρονα καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἡθῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐπιμένω νὰ πιστεύω ὅτι ἡ σκέψῃ ἔχει στὴν ἰδικὴ της σφαῖρα ἀπαράγραπτα δικαιώματα καὶ ὅτι κάθε φιλοσοφικὸ σύστημα ἵμπορεῖ νόμιμα νὰ διατυπωθῇ. Εἶνε δικαίωμα ἢ μᾶλλον καθῆκον κάθε σοφοῦ ποὺ ἐσχημάτισε ιδέαν περὶ τοῦ κόσμου νὰ ἐκφράσῃ τὴν ιδέαν του αὐτὴν ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε. Νομίζω ὅτι ὅποιοσδήποτε κατέχει τὴν ἀλήθειαν ὀφείλει νὰ τὴν πῇ. Πρόκειται νὰ μὴν ἐκτεθῇ ἡ τιμὴ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τὰ δικαιώματα τῆς σκέψῃς εἶνε ἀνώτερα κάθε ἄλλου πράγματος· δοξάζεται ὁ ἄνθρωπος ὅταν τολμᾷ ν' ἀντικρῶσῃ ὅλες τὶς ιδέας. Ὅσο γιὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς δὲν πρέπει νὰ ὑποτάσσεται αὐτὸς στίς ἐξυψωτικὰς θεωρίαις τῶν φιλοσόφων. Ὀφείλει νὰ στηρίζεται στὴν πειρὸ ἀπλῇ ἡθικῇ.

ΜΕΤΑΦ. Β. Κ. Π.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ.— Στὴν Edinburgh Review σ' ἓνα πολὺ περίεργο ἄρθρο ὁ κ. F. A. Wright πραγματεύεται γιὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μουσικὴν. Ὅσο βαθιεὶς καὶ ἂν εἴναι ἡ μελέτης τοῦ ἀρθρογράφου, ὅσο καὶ ἂν φαίνεται πῶς κατέχει τὸ θέμα του, ἂν σὲ πολλὰ μέρη δίνει φῶς στὴν ἄγνωστη δοῶσι τῆς τέχνης αὐτῆς τῶν προγόνων μας, ἐν τούτοις πέφτει λιγάκι ὄξω στὴς παρομοιώσεις, τῆς ὁποῖας βρὶσκει καὶ δημοιουργεῖ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν μὲ τοὺς τελευταίους μουσικοὺς τῆς Δύσεως. Ἀρχίζοντας πολὺ δίκαια θέλει μὰ γιὰ πάντα νὰ καθορίσῃ τὴν ἔννοια «μουσικῇ» : τὸ τί ἐννοοῦσαν μὲ αὐτὴ τὴ λέξιν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ σὲ τί σημασία, περιέπεσε ἡ λέξιν αὐτὴ στὴς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς μελωδίας.

Μουσικὴ λέγοντας οἱ ἀρχαῖοι ἐννοοῦσαν ὅτι τὸ σχετικὸ μὲ τῆς μῦσας, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν παραγωγὴν τῆς λέξεως· τὸσον ὁ λόγος, ἡ ὄρχησις, ἡ ποιήσις καὶ τὸ τραγοῦδι γιὰ τοὺς ἦταν μουσικῇ. Ἀργότερα ἡ λέξις περιορίστηκε σὲ ὀρισμένον κύκλον, ἀφοῦ ἄρχισε νὰ παίξῃ ἡ σημασία της ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀριστοτέλη. Στὸν πρῶτον αἰῶνα ὁ Ἀριστείδης Κονῖντιλιανὸς διαιρεῖ τὴν μουσικὴν σὲ πολλὰ μέρη περιλαμβάνοντας τῆς ἔννοιαις τοῦ μέτρου, ρυθμοῦ, ἀρμονίας, μελωδίας, τραγοῦδιου, ἐνορχήσεως καὶ ἀκόμη θεατρικῆς ἐκτελέσεως· στὴ δικὴν μας τὴν ἐποχὴν τὸ κάθε τι ἀπ' αὐτὰ εἶναι καθαρὰ ξέχωρο.

Πέρωντας κατόπι ειδικά τῇ μουσικῇ στὴ σημερινή της σημασία γνωματεύει πῶς στὴν κλασσικὴν ἐποχὴ μᾶλλον ὁ ἥχος τῆς φωνῆς παρὰ ὁ τῶν ὀργάνων εἶχε τὴν κυριώτερη θέσι, καὶ παραβάλλει τὴ σχολὴ τῶν Rossini, Bellini, Donizetti κτλ. Εἶμαι ὁμως τῆς ιδέας πῶς ἂν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν τὴ φωνητικὴ μουσικὴ σὲ ὑψηλότερο ἐπίπεδο ἀπὸ τὴν ἐνόργανο, τὸ ἔκαμαν μόνο καὶ μόνο ἀπὸ αἰσθητικούς λόγους ἀφ' ἐνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τὴ φτώχεια τοὺς σὲ μουσικὰ ὄργανα, ἀφοῦ δὲν εἶχαν ἄλλα ἀπὸ τὴ λύρα καὶ τὸν αὐλόν, ἓνα ὄργανο Ἀπολλώνιο καὶ ἓνα Διονυσιακόν, μὲ τῆς παραλλαγῆς τοὺς. Ἐκτὸς τούτου ἡ φωνητικὴ μουσικὴ ἔπρεπε νὰ εἶναι σὲ κυριαρχοῦν ἐπίπεδο, ἀφοῦ μὲ τὴ σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔδιναν οἱ ἀρχαῖοι στὴ μουσικῇ, ὅχι μόνον ἀπέκλειναν παρὰ καὶ ἀναγκαστικὰ ἀπαιτοῦσαν τὰ λόγια γιὰ τὴ μουσικῇ. Ὁ ἥχος ἔρχονταν δευτέρος ἀπὸ τὰ λόγια ποῦ αὐτὰ στὴ σειρά τοὺς κυριαρχοῦσαν· ὁ ποιητὴς ἔδειχνε στὸ μουσικὸ τὸ δρόμο του.

Στὴν ἰταλικὴ σχολὴ εἶναι ὅλως διόλου τὸ ἐναντίον· ἡ μουσικῇ, τὸ μέλος ἀδιαφορεῖ γιὰ τὰ λόγια ἀρκεῖ νὰ ἀρέσει στὸ αὐτί, ἔστω καὶ ἀκόμα στὴν ἐπιπολαιώτερῃ της μορφῇ. Τὰ λόγια, ἡ ποίησι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ «τὰ ρούχα» τῆς νότας γιὰ νὰ μὴ βγαίνει γυμνῇ. Βέβαια ὁ κ. Wright μιά ἀπλὴ παρομοίωση ἐξωτερικῆς φύσεως ὅλως διόλου θὰ ἔκαμε δίχως νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἔποψιν, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον καὶ ὁ ἴδιος παρακάτω ἐξαίρει τὸ αἰσθητικὸ μέρος στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ ποῦ ἀπεστρέφετο τοὺς βαρηοὺς ἤχους καὶ τὰ «τύμπανον», «κώδων» καὶ «σάλπιγξ» ἔχαρakterίζονταν ὄργανα προελεύσεως βαρβαρικῆς. Ἀκόμα δὲ καὶ ἀναφέρει τὴν μικρὴ ποικιλίαν τῶν μουσικῶν ὀργάνων στὴν ἑλληνικὴ μουσικὴ ποῦ εἶχαν ρόλο ὑποκρουστικὸ μοναχά, καὶ συνώδευαν τὸ τραγοῦδι, ἀκριβῶς ὅπως στὴν ἰταλικὴ μουσικῇ. Μόνον ὅμως σ' αὐτὸ τὸ ἀσθενικὸ σημεῖο μπορεῖ νὰ βρεθῇ ὑποφερτὴ ἡ παρομοίωσις.

Ἐξακολουθώντας ἀναφέρει τοὺς Αἴνιο, Τέρπανδρο, Πυθαγόρα, Φρύννιν, Μελανίπιδην, Ἴωνα καὶ Τιμόθεον σχετικὰ μὲ τὴν κιθάρα ποῦ στὴν ἐποχὴ τοῦ τελευταίου ἔφτασε στὴν διπλὴν ὀκτάβα ἀπὸ τρίχορδον ποῦ ἦταν ἐπὶ Αἰνίου. Ὁ Τέρπανδρος εὐρῆκε τὴν ὀκτάβα τῇ βάσει τῆς δυτικῆς μουσικῆς ποῦ ἀνάγεται στὸ ἅλπλ τετράχορδον. Ἰδιαιτέρα ἀναφέρει τὸν Ἀριστόξενο ποῦ ἔγραψε τὰ «ἀρμονικά». Βέβαια τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστόξενου ἔχουν ἀναμφισβήτητῃ μουσικὴ ἀξία καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν. Πρῶτος αὐτὸς ἐχτύπησε τῆς Πυθαγόρειας θεωρίας πέρωντας τὴν καθαρὰ θεωρητικὴ μορφὴ τῆς μουσικῆς, ὀρίζοντας τὴν ἀξίαν τῶν συλλαβῶν, ποῦ δὲν ἦταν μονάχα μακρὰ καὶ βραχεῖαι, παρὰ εἶχαν μεγάλῃ χρονικὴ παραλλαγή, ἀφοῦ ὑπῆρχαν μακρὰ πέντε καὶ ἕξ φορές διαρκέστερες ἀπὸ τὴ βραχεῖαν.

Ὁ ἀρθρογράφος πάντοτε ἀκριβῆς στὸ τεχνικὸ μέρος ποῦ μὲ μεγάλῃ ἐμβροίθεια ἐξηγεῖ, πάλιν πέφτει ἔξω στῆς παρομοιώσεις ποῦ κάμει, ἂν πάντοτε καθὼς εἶπα, ἀποβλέπουν μόνον στὴν ἐξωτερικὴν, ἐξωτερικώτατῃ μορφῇ καὶ δὲν δείχνουν τόση σοβαροφάνεια. Φυσικὰ ὁ διθύραμβος ποῦ πρῶτος χειρίσθηκε ὁ Ἀρίων καὶ κατόπιν οἱ Λάσος, Κινησίας καὶ Μελανίπιδης ἂν διαφέρει ἀπὸ τὸν τραγικὸ χορὸ ποῦ τετράχρονος, ὄντας διπλὸς τρίχρονος, δὲν θὰ πῇ πῶς ἔχει καμμιά σχέσιν μὲ τὴ σημερινὴ ouverture, ἐκτὸς μόνον ἂν μιά βιαστικὴ ταξινομικὴ ἀνάγκη τὸ ἐπιβάλλει. Τουλὰχιστον ἔτσι νομίζω. Ἐπίσης ἐὰν ὁ νόμος ἐπειδὴ εἶχε τὰ ἀρχά, κατατροπά, ὁμφαλός, σφραγὶς καὶ ἐπίλογος δὲν θὰ πῇ πῶς σχετίζεται καθόλου μὲ τὰ σημερινὰ κοντσέρτο καὶ συμφωνία ἐπειδὴ διαροῦνται σὲ *andante*, *al-*

legro, adagio, scherzo και finale !!! Σχετικά με τὸ νόμο ἀναφέρει πῶς ὁ Τιμόθεος ὁ Μιλήσιος καὶ ὁ Φιλόξενος ἀπὸ τὰ Κήθηρα ἦσαν οἱ δυὸ σπουδαιότεροι συνθέται σ' αὐτὸ τὸ εἶδος ποῦ γύρεψαν μάλιστα νὰ παραβγοῦν τὸν Αἰσχύλο στοὺς «Πέρσες» καὶ τὸν Εὐρυπίδη στὸν «Κύκλωπα». Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸν ὕμνο ποῦ παραβάλλει μετὰ τὴ σονάτα. Ἐπειτα τί σχέσι ἔχει τὸ προσῳδιον μετὰ τὸ ὕφος τοῦ Haendel, καὶ ὁ παῖαν μετὰ τῆς πολωνναῖζες τοῦ Chopin ; ;... καὶ ὁ σέλλος καὶ τὸ ἀδωνίδιον ; ;... Μόνον ἂν ἦτο ἀναγκασμένος νὰ παραβάλλῃ κανεῖς, νὰ βρῇ καλὰ καὶ σώνει μίαν ὁμοιότητα μετὰ τὴν ἀρχαίᾳ καὶ τωρινῇ μουσικῇ, δὲ χωρὶς νὰ ἀφήσῃ τίποτε ἀπαράβλητο, μόνο τότε θὰ ἐστρωμώχονταν σὲ τέτοιες παραβολές. Πράγματα ἀπαράβλητα μποροῦν νὰ παραβληθοῦν ; ;... Καὶ ὅμως ἡ μελέτη τοῦ κ. Wright θὰ ἦταν ἀπαράμιλλη ἂν ἔλειπαν αὐτὲς ἡ παρομοιώσεις αὐτόχρημα ἀντιαισθητικές.

Ἐξετάζοντας τοὺς μεγάλους τραγικούς μας, τὸν Ἀριστοφάνη καὶ τὸν Πίνδαρο ἀναφέρει πολὺ σωστά, πῶς τὸ ἔργο τους ἂν καὶ συλλαβή-συλλαβὴ ἐξονυχισμένο ἀπὸ τοὺς σοφοὺς παπυροεξηγηταὺς καὶ σχολιογράφους, ἐν τούτοις εἶνε παρθένο ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξέτασί του ἀπὸ καθαρά μουσικὴ ἔποψι. Καὶ εἶναι τῆς ιδέας πῶς μετὰ τὸν καιρὸν καὶ μετὰ ἐπίμονες μελέτες, πολλὰ πράγματα θὰ ἤρχονταν εἰς φῶς σχετικὰ μετὰ τὴν ἀρχαίᾳ ἑλληνικὴ μουσικῇ. Πολὺ δίκαια καὶ μετὰ μεγάλη κριτικὴ διορατικότητα ἀποφαίνεται πῶς ὁ Ἀλκμάν, ἡ Σαπφώ καὶ ὁ Τέρπανδρος δὲν μᾶς παρέχουν ὑλικὸ μελετήσιμο ἀπὸ τὴν μικρὴ ἔκτασι τοῦ σωσμένου ἔργου τους. Στούς προαναφερμένους τραγικούς καὶ στοὺς ἄλλους ὑπάρχει μεγάλο ἀνοικτὸ στάδιο γιὰ ἔρευνα. Ὅταν ὅμως ἀρχίζει νὰ παραβάλλῃ τὸν Πίνδαρο μετὰ τὸν Bach, τὸν Αἰσχύλο μετὰ τὸν Beethoven (!) τὸν Σοφοκλῇ μετὰ τὸν Mendelssohn (!!) καὶ τὸν Εὐρυπίδη μετὰ τὸν Mozart (!!!) — ἀφίνω τὸν Ἀριστοφάνη μετὰ τὸν... Strauss— τότε ὠρισμένως δείχνει τὴ μεγάλη ἀδυναμίᾳ του ποῦ ἐγίνε αἰτία νὰ παρασυρθῇ ἀπὸ τὴν ἀκούσια βέβαια παρομοιωτικὴ του τάσι. Ἐχουν τίποτε κοινὸ οἱ στροφές καὶ οἱ ἀντιστροφές τοῦ Πινδάρου μετὰ τῆς φουγκες καὶ τὰ πρελούνια τοῦ Bach ; τί κοινὴ μουσικὴ σημασία μπορεῖ νὰ ἔχῃ τὸ ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐνεπνεύστηκε ἀπὸ τὰ Περσικά καὶ ὁ Beethoven ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα ; ἐὰν ὑπάρχῃ πολυμορφία στὸ ἔργο τοῦ Mozart καὶ τοῦ Εὐρυπίδη, μήπως αὐτοὶ μόνοι ἔχουν τὴν πολυμορφία ἀποκλειστικὸ προνόμιο ; ὅσο γιὰ τὸν Ἀριστοφάνη καὶ τὸν... Strauss (δὲν μπορῶ νὰ μὴ βάλω τ' ἀποσιωπητικά) βάζει τέτοια ἀστήριχτα ἐπιχειρήματα ποῦ ἴσως μόνον θὰ ἐχρησίμευαν γιὰ ἓνα χυτύημα τῆς ἀπομακρυντικῆς προσπάθειας τοῦ ἀρθρογράφου μετὰ τὸν Wagner ποῦ ἀποκαλεῖ : «a lesser Beethoven endowed with the dramatic gift».

Καὶ ὅμως ἡ μελέτη τοῦ κ. Wright στὸ σύνολόν της ἀξίζει νὰ διαβασθῇ καὶ νὰ μελετηθῇ ἀπὸ πολλοὺς ἑλληνας μουσικούς ποῦ δυστυχῶς ὅλοι ἐκτὸς ἀπὸ κάποιους—σὰν πεταλουδίτσες καίγονται γύρω στὴ μισοσβυμένη ἰταλικὴ δᾶδα (ἀξίζει τὸν κόπο τέτοια θυσία ;). Δὲν θὰ ἦταν καλλίτερα μελετώντας τὴν ἀρχαίᾳ μας μουσικὴ νὰ προετοιμάσωμε ὑλικὸ γιὰ τὴ μουσικὴ ἐξέτασι τῆς χωριάτικης, «πρόστυχης», νεο-ἑλληνικῆς ψυχῆς ποῦ ἂν ἔχει τόσα διαμάντια στὴ ποίησι, τί δὲν θὰ ἐβγαζε μ' ἓνα γερὸ τεχνίτη ; ποίος θ' ἀναστήσῃ τὴ λαϊκὴ ἑλληνικὴ μουσικὴ ; Ἡ Ἑλλάδα θὰ βρῇ καὶ αὐτὴ τὸν Glinka της ;

MOUNET-SULLY. — Πέθανε ὁ Mounet Sully. Ἐσβυσεν ἡ φλόγα ἐκείνη ποῦ ἀναζωπύρησε τῆς Θάλειας τὸ βωμὸν μὲ τὸ ἀριστούργημα τοῦ Σοφοκλή, ποῦ αἰώνια κάτω ἀπὸ τὴν ψυχρὴν στάχτη ἔσφυζε ζωὴ. Τὸ τί ἦτανε Ἀμφιτρυόνας, Ἀμλέτος, Ἑρνάνης γιὰ Ρουί-Μπλάς, μᾶς ἐνδιαφέρει μονάχα σχετικὰ μὲ τὴν προσωπικότητα τοῦ Οἰδίποδα. Σ' αὐτὸ τὸ ρόλο ἂν δὲν ἔφθασε στὴν τελειότητα, πέταξε ὅμως σὲ ὕψη ἀσύγκριτα καὶ μετὰδωκε, μύστης μᾶς ἱερῆς Τέχνης, τὴν τραγικὴ συγκίνηση, τὴν συγκίνηση τῆς ψυχῆς ποῦ δονεῖ τῆς περὶ λεπτεπίλεπτες τοῦ εἶναί μας χορδὰς ποῦ μᾶς κάνει νὰ κοινωνοῦμε μὲ τὴ θεία, τὴν ἱερή, τὴ μεγάλη Τέχνη. Ἀκόμα καὶ τίποτε ἂν ὑποθέσωμε πῶς δὲν ἦτανε στοὺς μυθικοὺς, μεσαιωνικοὺς καὶ στοὺς ὀλιγοτέρους μοντέρνους ρόλους ποῦ ἐνσάρκωσε, φτάνει πῶς μπόρεσε νὰ ὀρθοσταθῇ βράχος ἀκλόνητος, ἓνας Οἰδίποδας ἀρχαῖος, ἓνας Οἰδίποδας ἀρράγιστος, ποῦ μόνο ἀπὸ τὴν ἀμείλιχτη, τὴν ἀδυσώπητη Νέμεση καταθρυμματίζεται σὰν ἄνθρωπος, ὅσο ὑπέροχος κ' ἂν ἦταν ρήγας καὶ ἄρχοντας.

Λόγος ἐδῶ γιὰ τοὺς δικοὺς μας Οἰδίποδες δὲ στέκει. Καμμιά δὲ συλλογίστηκα παραβολή. Κάθε ρόλος μπορεῖ μὲ διάφορες πλοκεὺς νὰ φτάσῃ στὸ τέλειον ἐδῶ φτάνει νὰ εἰπωθῇ πῶς αὐτὴ ποῦ διάλεξεν ὁ Mounet-Sully τὸν ἔκαμε νὰ φτάσῃ ἴσως τὸ ἱλιγγεῖο Ἀφτασιο, ἂν ὄχι τὸ Ἀπόλυτο.

ΠΑΡΙΣΙ 7. ΙΙΙ. 1916

Μ. ΒΑΛΣΑΣ

ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΩΣ. — Ὁ συνεργάτης μας κ. Ψυχάρης, μόλις ἔμαθε πῶς ἡ μελέτη του «Πρὸς τὸ Φῶς» δημοσιεύεται καὶ στὸ φυλλάδιο τοῦτο, μᾶς ἔστειλε τὴν παρακάτω σημείωση :

Σημείωση. Κοντέβουνε δυόμιση χρόνια ποῦ γράφηκε τὸ ἄρθρο μου Πρὸς τὸ φῶς. Ὑστερὶς ἀπὸ τὸν πόλεμον τὸ Βαλκανικόν, ξέσπασε ὁ πόλεμος ὁ ἐβρωπαϊκός, ὁ μεγάλος, ὁ ἀληθινὸς ὁ πόλεμος τοῦ πολιτισμοῦ ἐναντίον τῆς βαρβαριᾶς, μὲ τὴ Γαλλίαν, τὴ Ρουσίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Σερβίαν, τὸ Βέλγιον ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, ἀπὸ τὸ ἄλλο μὲ τὴ Γερμανίαν, τὴ Βουλγαρίαν, τὴν Τουρκίαν. Καὶ ἡ Ἑλλάδα μας τί ἔκαμε, τί ἀποφάσισε; Μὲ τί μέρας πῆγε; Ἡ Ἑλλάδα γύρισε τὴ ράχη, ἔτρεξε ἀκράτητα πρὸς τὸ Σκοτάδι, γιὰτὶ φοβήθηκε τὸ Φῶς.

22 ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ 1916

ΨΥΧΑΡΗΣ

S. GLAGOLEFF: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. Ἀλεξάνδρεια 1915.

P. SUJETLOFF: ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ. Ἀλεξάνδρεια 1915. — Καὶ τὰ δύο αὐτὰ συγγράμματα τῶν σπουδαιότερων Ρώσων Ἀπολογητῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταφράσθησαν στὴν Ἑλληνικὴ ἀπὸ τὸν διευθυντὴ τοῦ «Ἐκκλ. Φάρου» καὶ τοῦ «Πανταίνου» κ. Γρηγ. Παπαμιχαήλ.

Τὸ πρῶτον ἐξετάζει ἓνα μεγάλο στὴ Χριστιανικὴ Θεολογίᾳ ζήτημα: εἶνε κατοικημένα τὰ οὐράνια σώματα ἀπὸ λογικὰ ὄντα; ἂν ναί, σὲ τί σχέσι μὲ αὐτὰ εὐρίσκεται ἡ ἐνανθρώπησι τοῦ Χριστοῦ ποῦ ἔγενε στὴ γῇ; καὶ ἂν ὄχι, γιὰ τί σκοπὸν δημιουργήθηκαν τὰ οὐράνια σώματα; Γύρω σ' αὐτὰς τίς ἀπορίες πλέκεται μία πολὺ σοβαρὰ μελέτη ἀστρονομικῇ, φιλοσοφικῇ καὶ θεολογικῇ μὲ βάσι τὴν ἐξέτασι κυρίως τοῦ πλανήτου Ἀρεως, ποῦ ἔχει τὴν περὶ μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τὴ γῆ. Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουν ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις τοῦ συγγραφέως γιὰ τὸ ζήτημα τῆς θέσεως τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου στὸ ὅλον πλανητικὸν σύστημα.

Τὸ δεύτερον σύγγραμμα—καὶ αὐτὸ ἀπολογητικὸν—ἀναιρεῖ μὲ πολλὰ

πειστικότητα τὴν ἰδέα ποὺ κυκλοφορεῖ στὶς ἐπιστημονικὲς τάξεις, ὅτι δὲν συμβιβάζεται ἡ σημερινὴ θετικὴ ἐπιστήμη μὲ τὴ θρησκεία. Ὁ σ. ὕστερα ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἐρευνα τῶν ἐπιστημονικῶν κορυφῶν καὶ τῶν περασμένων χρόνων ὅλου τοῦ κόσμου ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ ἀληθινοὶ ἐπιστήμονες ἦταν θεῖ-σταί, μερικοὶ δ' ἀπ' αὐτοὺς καὶ πολλοὶ θρησκοί, ὅλοι δὲ σχεδὸν ἔδωκαν τὴ γνώμη πὺς ἡ θετικὴ ἐπιστήμη ὄχι μόνον συμβιβάζεται μὲ τὴ θρησκεία, ἀλλὰ καὶ δὲ μπορεῖ νὰ εἶνε ἀληθινός, σοβαρὸς καὶ βαθὺς ἐπιστήμων ἐκεῖνος ποὺ ἀρνεῖται τὸ Θεό, τὸ θαῦμα καὶ τὴν ἀθανασία.

Καὶ τὰ δύο αὐτὰ πολὺ ἐμβριθεῖ ἔργα εἶνε μεταφρασμένα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀνωτέρας μόρφωσης, ποὺ αἰσθάνονται ὡς ἀνάγκη ἐσωτερικὴ νὰ φιλοσοφοῦν ἐπάνω στὰ μεγαλεῖτερα προβλήματα τῆς ζωῆς.

Γ. ΑΓ.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ. — Στὰ «Χρονικά» τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ συνεργάτης μας κ. Ἀποστολόπουλος ἔδωκε τελευταῖα σὲ περίληψη μιὰ σειρά ἄρθρων ἐκλεκτῶν εὐρωπαίων γιὰ τὸν σημερινὸ πόλεμο. Ἐξαίρεση κάνει ἓνα γράμμα τοῦ Ἰψεν ποὺ γράφηκε στὰ 1870 γιὰ τὸν τότε γαλλογερμανικὸ πόλεμο, μὰ ποὺ ἔδωκε μολαταῦτα ἀφορμὴ τότε τελευταῖα νὰ ξανασυζητηθοῦν ἀπὸ τὸ μεταφραστὴ του Comte Prozor στὸ Κάιρο οἱ γνώμες τοῦ νορβηγοῦ ποιητῆ γιὰ τὸν πόλεμο καὶ γιὰ τὸν πολιτισμό.

Δὲν θ' ἀρνηθοῦμε στὴ συλλογὴ τούτῃ κάποιο χαρακτήρα, τὸ χαρακτήρα ποὺ ζητεῖ ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀνθρώπους ἡ σουηδέζα κυρία Ellen Key: τὸ νὰ μὴ σκοτώνει ὁ πατριωτισμὸς τὴ ψυχὴ καὶ τὴ συνειδήσή μας.

Καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ βρίσκουμε ἓνα τέτοιο χαρακτήρα στὸ βάθος τῶν ἄρθρων τῶν ἐκλεκτῶν εὐρωπαίων, καθὼς ὁ Ροντέν, ὁ Ρολλάν, ὁ Μαίτερλιγκ, ὁ Δαντέκ (γιὰ νὰ μὴ ἀναφέρουμε τὸν τολμηρόν καὶ βαθὺν νορβηγὸ ἀτομικιστὴ) παίρνουμε στὶς σελίδες μας κομμάτια ἀπὸ τὴ σειρά τῶν ἄρθρων ποὺ δημοσιεύθηκαν στὰ «Χρονικά». Τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ροντέν, ποὺ πρωτοδόθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο στὸ περιοδικὸ «Τέχνη καὶ Τεχνίτες» τὴν παίρνουμε ὁλόκληρη, γιατί εἶνε σύντομη, ἀλλὰ πρὸ πάντων γιατί κάθε γραμμὴ τῆς εἶναι διαμάντι.

ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΒΕΛΓΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΜΑΙΤΕΡΛΙΓΚ Ἡ ΘΕΛΗΣΗ ΤΗΣ ΓΗΣ... — Ἡ σημερινὴ πάλῃ δὲν εἶνε παρὰ ἀνάληψις τῆς ἰδίας ἐκείνης ποὺ δὲν ἔπαυσε νὰ αἵματοκυλῇ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ὑπάρξεώς της. Τὰ δύο κύρια ἐπεισόδιά της εἶνε, ὡς γνωστόν, ἡ εἰσβολὴ τῶν γερμανῶν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Γαλατίαν (προστιθεμένης καὶ τῆς βορείου Ἰταλίας) καὶ ἡ διπλὴ κατάκτησις τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας ὑπὸ τῶν ἀγγλοσαξόνων καὶ τῶν Νορμανδῶν. Χωρὶς νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὰ φυλετικὰ ζητήματα, ποὺ εἶνε πάντα πολὺπλοκα, ἀβέβαια καὶ πάντα συζητήσιμα, δυνάμεθα, στρέφοντες τὸ βλέμμα εἰς ἓν ἄλλο σημεῖον, νὰ ἴδωμεν, εἰς τὴν ἐμμονὴν καὶ τὸ λυσσώδες αὐτῆς τῆς πάλῃς, τὴν σύγκρουσιν δύο θελήσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ὑποκύπτουν μιᾷ στιγμῇ παρὰ διὰ ν' ἀναφανοῦν μὲ μεγαλιέστερην ἐνέργειαν καὶ περισσότερον πείσμα. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος εὐρίσκεται ἡ θέλησις τῆς γῆς ἢ τῆς φύσεως, ποὺ καθαρὰ στὸ ἀνθρώπινο γένος καθὼς καὶ εἰς ὅλα τὰλλα, εὐνοεῖ τὴν φυσικὴν καὶ κτηνώδη δύναμιν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ θέλησις τῆς ἀνθρώποτης ἢ τουλάχιστον μέρους αὐτῆς, ἡ ὁποία ἐπιζητεῖ ὅπως ἐπιτύχῃ καὶ κυβερνήσῃ ἄλλαι ἐνέργειαι λεπτότεραι καὶ ὀλιγώτερον ζωώδεις. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ πρώτη θέλησις ὑπερίσχυεν μέχρι τοῦδε. Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθές ὅτι δὲν ὑπερίσχυεν παρὰ κατ' ἐπίφασιν καὶ διὰ μίαν βρα-

χείαν μόνον στιγμήν. Ἡ θέλησις αὕτη τῆς γῆς ἐχάθη κανόνικῶς μέσα εἰς τὸν ἴδιον θρίαμβόν της. Ἡ Γαλατία, κατακτημένη καὶ ὑποταγμένη, δὲν ἤρ-
γησε ν' ἀφομοιώσῃ τὸν κατακτητὴν, ὅπως ἡ Ἀγγλία δὲν ἤργησε νὰ μετα-
μορφώσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς ἰδικούς της κατακτητάς.

Εἶναι δύσκολον νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ Γῆ ἢ ἡ φύσις ἔχει πάντοτε δι-
καιον καὶ ὅτι ὅσοι τὴν ἀκολουθοῦν τυφλῶς, εἶνε καταδικασμένοι νὰ χαθοῦν.
Ἐμάθαμεν νὰ τὴν παρατηροῦμεν προσεκτικώτερα καὶ ἔχομεν περὶ τὸ δι-
καίωμα νὰ τὴν κρίνωμεν. Ἐπιστοποιήσαμεν ὅτι μακρὰν τοῦ νὰ εἶναι ἀλά-
θητη, δὲν παύει πλανωμένη. Δὲν κατέχει αὕτη περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς τὴν
ἀλήθειαν. Τὴν ἀναζητεῖ καθὼς ἡμεῖς καὶ δὲν τὴν εὐρίσκει εὐκολότερα.

Εἴμεθα διατεθειμένοι ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ θέλησις τῆς γῆς πλανᾶται,
ὅτι τὸ δίκαιωμα, ὁ λόγος τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἀνθρώπου εἶνε ὑψηλότερος ἀπὸ
ὅ, τι ἐκ τῶν προτέρων αὐτὴ ὥρισεν καὶ ὅτι ξεπέρασεν ἤδη τὰς προβλέψεις
της. Θὰ δυνηθῶμεν δὲ νὰ τὴν νικήσωμεν, ἐὰν γνωρίσωμεν νὰ ἐγκαρτερήσω-
μεν εἰς τὴν πάλιν. Θὰ χρειασθῇ πολὺς καιρὸς, διότι τὸ ἐπαναλαμβάνω, εἶναι
ἀργή, ἀλλ' ὅχι ὀλιγώτερον πείσμων. Θὰ χρειασθῇ πολὺς καιρὸς, διότι πρό-
κειται περὶ τῆς ἀναστροφῆς τῆς ἱστορίας, διότι πρόκειται περὶ τῆς πλέον
σημαντικῆς νίκης, τὴν ὅποιαν ἤλπισε ποτὲ ὁ Ἀνθρώπος.»

ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΒΙΟΛΟΓΟΥ ΦΕΛΙΞ ΛΕ ΔΑΝΤΕΚ "Η ΔΥΝΑΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ".—

«Κανὲν ἔθνος δὲν θὰ εὐρεθῇ πλέον τόσον ἰσχυρὸν ἅψ' ἑαυτοῦ ὥστε νὰ
καταφρονήσῃ τὰς ἀποκατεστημένας μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐθνῶν συμβάσεις
Θὰ γεννηθῇ δὲ μεταξὺ τῶν Κρατῶν μία ἠθικὴ, ἡ ὅποια θὰ προσομοιάξῃ
πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἠθικὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἠθικὴ αὕτη ὑπῆρχεν ἤδη
κατ' ὄνομα τὴν ὀνομάζουν «τὸ δίκαιον τῶν ἀνθρώπων».

Διὰ νὰ πιστεύσῃ ἓν ἔθνος ὅτι ἦτο ἰσχυρότερον ὅλων τῶν ἄλλων, ἐποδο-
πάτησε τὸ δίκαιον τοῦτο τῶν ἀνθρώπων καί, χωρὶς ν' ἀμφιβάλλῃ, ἔδωκεν
οὕτω εἰς τὸ πτωχὸν αὐτὸ δίκαιον μίαν ἀξίαν ὀριστικὴν διὰ τὸ μέλλον,

Καὶ ἐὰν μὲν ἐπετύγχανε νὰ ἐκμηδενίσῃ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρωπίνους
συνασπισμούς, πάει καλὰ ! Ἀλλὰ τὸ κτύπημα ἀπέτυχε ! Καὶ τώρα, πρέπει
νὰ λογαριασθῇ μὲ αὐτοὺς τοὺς ἄλλους. Τώρα πρέπει νὰ ξαναρχίσῃ τὸ παιγ-
νίδι τῶν συμμαχιῶν, τῶν διεθνῶν συμβάσεων κτλ. Καὶ διερωτῶμαι πῶς θὰ
γίνῃ δυνατόν, μετὰ τὸν πόλεμον, νὰ δεχθοῦν οἱ ἄλλοι εἰς μίαν συνθήκην
τὴν ὑπογραφὴν χώρας, ἡ ὅποια καθὼς μόνη ἐδήλωσεν, θεωρεῖ π α λ η ὅ-
χα ρ τ α αὐτάς τὰς ὑποχρεώσεις τῶν συνθηκῶν, ὅταν πιστεύει ἑαυτὴν ἀρκετὰ
ἰσχυρὰν διὰ νὰ τὰς παραβιάσῃ ...»

ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΡΟΜΑΙΝ ΡΟΛΛΑΝ "ΕΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΜΑΧΗ., ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΓΙΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΩΝ ΕΚΛΕΚΤΩΝ : — «Ποτέ, γράφει ὁ Ρωμαῖν Ρολλάν, σὲ
κανένα καιρὸν ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἔρριπεν εἰς τὴν αἱματηρὰν πάλιν ἔτσι
ὅλες της τίς πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς ἐφεδρεῖες, τοὺς ἱερεῖς της, τοὺς σκε-
πομένους της, τοὺς σοφοὺς της, τοὺς καλλιτέχνας της, ὁλόκληρον τὸ μέλ-
λον τοῦ πνεύματος, χρησιμοποιοῦσα τοῦτο ὥς κρέας κατὰλληλον διὰ νὰ
στομώνῃ τὸ πυροβόλον.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἶναι κάτι μέγα, ὅταν ἡ πάλιν εἶναι μεγάλη,
ὅταν ἓνας λαὸς μάχεται διὰ μίαν αἰωνίαν ὑπόθεσιν. Ὅταν ὅμως ἡ ὑπόθεσις
αὕτη εἶναι ὑποπτος, ἢ εἶναι ρυπαρά, καθὼς κρίνομεν ἡμεῖς διὰ τοὺς ἀντι-
πάλους μας, ποία νὰ εἶναι τὰχα ἡ κατάστασις τῆς ἠθικῶς ἐκλεκτῆς ἐκείνης
μερίδος, ἡ ὅποια διετήρησε τὸ θλιβερὸν καὶ ὑψηλὸν προνόμιον τοῦ νὰ ζῇ

κάποιαν ἀλήθειαν, ἡ ὁποία ἐν τούτοις ὀφείλει νὰ πολεμήσῃ, ν' ἀποθάνῃ, νὰ φονεύσῃ χάριν μιᾶς πίστewος διὰ τὴν ὁποίαν ἀμφιβάλλῃ ;

Τὰ ἐμπαθῆ πνεύματα ποῦ τὰ μεθ' ἡ μάχῃ ἢ ποῦ θεληματικὰ τυφλώνουν αἱ ἀνάγκαι τῆς δράσεως, δὲν ἐνοχλοῦνται ἀπὸ παρόμοια ζητήματα. Ὁ ἐχθρὸς γι' αὐτοὺς εἶναι μία μάζα. Καὶ μόνον αὐτὴν τὴν μάζαν βλέπουν, διότι πρέπει νὰ τὴν συντρίβουν. Εἶναι ὁ ρόλος των, τὸ καθήκον τους !... Ἄλλ' ἐὰν αὐταὶ αἱ πνευματικαὶ μειοψηφαὶ δὲν ὑπάρχουν γι' αὐτοὺς τοὺς ἐμπαθεῖς, ὅμως ὑπάρχουν γιὰ μᾶς, ποῦ μὴ μαχομένοι, ἔχομεν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ καθήκον νὰ βλέπωμεν τὰ πάντα, γιὰ μᾶς ποῦ ἀποτελοῦμεν μέρος τῆς αἰωνίας μειοψηφίας ἐκείνης ποῦ ἦτο, ποῦ εἶναι, ποῦ θὰ εἶναι ἡ αἰωνίως δυναστευομένη ἀλλὰ καὶ αἰωνίως ἀκατανίκητη. Εἰς ἡμᾶς ἐναπόκειται ν' ἀκούσωμεν καὶ ἀποκαλύψωμεν τοὺς ἠθικούς της πόνοys. Ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοὺς ἐμπαθεῖς, ἐπαναλαμβάνουν ἢ ἐφευρίσκουν τοὺς φαιδρούς ἀντιλάλους τῆς συγχίσεως ! Ἄλλες τότε φωνὲς ὑψώνονται, ποῦ παραδίδουν εἰς τὴν μάχην τοὺς τραγικούς των τόνους, τὸν τρόμον των τὸν ἅγιον !

Ἀπὸ τὰ βάθη τῶν πεδίων τῶν μαχῶν αἱ φωναὶ αὐταὶ τῆς θυσιασθείσης μειοψηφίας, σηκώνονται ὡς καταδίκη ἐκδικήτρια κατὰ τῶν τυράννων. Εἰς τὰς κατηγορίας ἐναντίον τῶν Αὐτοκρατοριῶν παρὰ τῶν λαῶν ποῦ ὑπῆρξαν θύματα καὶ παρὰ τῶν μαχομένων, προσθέτω τὴν κραυγὴν τῆς ὁδύνης τῶν εὐγενῶν ψυχῶν τοῦ ἰδίου λαοῦ των. Νὰ θυσιάξῃς τὸ σῶμά σου δὲν εἶναι ὁ βαυτερος πόνος, ἀλλὰ νὰ θυσιάξῃς μαζῇ, ν' ἀπαρτῆσαι καὶ νὰ σκοτώνης τὴν ψυχὴν σου. Ὡ ! σεῖς ποῦ πεθαίνετε τουλάχιστον γιὰ μιὰ ὑπόθεσιν δικαίαν καὶ ποῦ, βαρεῖς ἀπὸ πίστιν, πέφτετε καθὼς ἕνας ὄριμος καρπός, ἀλήθεια πόσον γλυκεῖα εἶνε ἡ κλήρα σας στὸ πλάγι αὐτῆς τῆς τιμωρίας ! Ὅμως ἡμεῖς θὰ φροντίσωμεν ὥστε οἱ καημοὶ σας νὰ μὴν πᾶνε χαμένοι. Διότι ἡ συνειδήσις τῆς Ἀνθρωπότητος ἀκούει καὶ συνάξει τὸ παράπονόν σας. Καὶ τὸ παράπονον αὐτὸ θ' ἀντιλαλήσῃ, στὸ μέλλον, ἐπάνω ἀπὸ τὶς δόξας τῶν μαχῶν καὶ θέλοντας καὶ μὴ ἡ ἱστορία θὰ τὸ ἀναφέρῃ. Ἡ ἱστορία θὰ δικάσῃ τοὺς δημίους τῶν λαῶν. Καὶ οἱ λαοὶ θὰ διδαχθῶν ν' ἀπολυτρωθῶν ἀπὸ τοὺς δημίους των».

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ PONTEN : — «Προσκυνητὴς περιπαθὴς παντὸς ὅ,τι ἡ ἀμωπότης τῶν αἰώνων ἀφήκεν ἀπὸ τὸ Αἰωνίως Καλόν, ἀργοφθάνω, εἰς τὸ τέλος μιᾶς ἐργώδους δράσεως καὶ ἀπείρου ἐκστάσεως σταδιοδρομίας, εἰς τὸν δροσερὸν καὶ ποτισμένον ἀπὸ τὰ μύρα τοῦ παρελθόντος Ἰσκιον τῶν καθεδρικῶν ναῶν μας, τῆς Γαλλίας, ὕστερ' ἀπὸ μακρὰν εὐλαβητικὴν μυσταγωγίαν εἰς τὴν τέχνην τοῦ μεσαιῶνος ποῦ μόνῃ, στὴν πνευματικὴ τῆς εἰλικρίνεια, (τέκνον τῆς γνώσεως τῆς Οὐσίας καὶ τῆς ἀγάπης τῆς αἰσθαντικῆς ζωῆς) ἐγνώρισε νὰ φθάσῃ τοὺς ὑψηλοὺς σκοποὺς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τὰς γλυπτικῆς.

Φθάνει νὰ σᾶς πῶ μὲ πόσῃ προθυμίᾳ ἐχαίρετῃσα τὴν ἰδέα σας τοῦ νὰ παρουσιάσετε ἐμπρὸς στὰ θλιμμένα μάτια μας τὴν πονεμένη συνοδείαν τῶν λεηλατημένων πόλεων τῆς τέχνης μας καὶ τῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν μας τῶν κατεστραμμένων καί, στὸ πλάγι τῆς παραστάσεως τοῦ ἀριστουργήματος, σ' ὅλην του τὴν ὑψηλὴν ὁμορφίαν, σ' ὅλην τὴν ἀνθησιν τῆς δόξης του, νὰ δεῖξετε τὸ ὁλοκληρωτικὸ γκρέμισμα καὶ τὴν ἐρημικὴ λύπη τῶν εἰρειπῶν...

Μοῦ ζητεῖτε μὲ τόνον ποῦ κλίνει ὑπερβολικὴν ἐμπιστοσύνην στὸ προφητικόν μου δῶρον, τί θὰ συμβῇ αὔριον καὶ ἂν πιστεύω σὲ μίαν Ἀναγέννησι τῆς ὥραιας καὶ γλυκεῖας γῆς τῆς Γαλλίας μας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν σήμερα περνᾷ μὲ μιὰ μοιραία βία ἡ φοβερότερη θύελλα.

Ἡ θύελλα θ' ἀφίση νὰ ξαναγεννηθοῦν τάνθη ; Ἡ μήπως πέσουν γιὰ πάντα μὲ τὴν τρελλή κτηνωδία τῆς πνοῆς τῆς ;

Θεὸς φυλάξοι ἀπὸ τοῦ νὰ δεχθῶ αὐτὴν τὴν ὕστερη καὶ βαθύλυπη ὑπόθεσι.

Ὅχι, δὲν θέλω ν' ἀπελπισθῶ, ἔστω κι' ἂν κάποτε, γύρω μου, αἰσθάνομαι νὰ μὲ κυκλῶνῃ ἡ νύκτα.

Ἡ Γαλλία ὑπῆρξε καὶ θὰ ὑπάρξῃ, χάρις εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐνστίκτου τῆς καὶ εἰς τὴν ἁρμονικὴ διαύγεια τοῦ πνεύματός τῆς, θαυμαστὴ καὶ πάντα ρέουσα πηγὴ γενναίων ιδεῶν καὶ ἀτελευτήτων ἀλμάτων.

Εἰς τὴν συναυλίαν τῶν αἰώνων, ὁ 19ος αἰὼν, ὡς Τέχνη, εἶναι μία παρატονία. Εἰς τὸν δρόμον των, ὁ αἰὼν αὐτὸς εἶναι μία στιγμὴ στάσεως. Θὰ λογαριασθῇ τοῦτο εἰς τὴν Κρίσιν τοῦ μέλλοντος ;

Ἐν τοῦτοις αἰ μερικαὶ ἐκλείψεις εἰς τὴν προοδεύουσαν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν εἶναι ἀπαραίτητες διὰ τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς τῆς ἀνθρωπότητος ;

Ὁ Καιρὸς, καθὼς ἡ Γῆ, ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται. Ἦ ἔλλειψις τοῦ σύρει στὸ ρεῦμα ἑνὸς αἰῶνος τὸν προηγούμενον αἰῶνα πρὸς τὸ καλόν, πρὸς τὸ κακόν, πρὸς τὸ φῶς καὶ πρὸς τὸ σκότος.

Ἀπὸ καιρὸν θὰ εἴμεθα Θεοί, ἂν ἡ θεωρία τῆς ἀπροσδιορίστου προόδου ἦταν ἀληθινή.

Ἄς προσέξωμεν τὰ ἐρείδιά μας διὰ μέσου τῶν δακρύων μας καὶ ἄς ἐλπίσωμεν.

Ἀκόμῃ κάτι καλλίτερον : ἐργασθῶμεν.

Δὲν πρέπει ἡ Γαλλία, καθὼς ἡ Λουκρητία τοῦ Σαίξπηρ «ν' ἀρχίσῃ τὸ μοιρολόγι τοῦ θανάτου τῆς στὴν κλίνη τῶν δακρύων.» Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ ἔργον μέσα στὴν ἀγάπη γιὰ τὴν ἀλήθεια, μᾶς ὑψώνει, πειὸ μεγάλους ἀπὸ ἄλλοτε ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ κόσμου.

Ὁφείλομεν νὰ μάθωμεν νὰ γνωρίζωμεν, νὰ μάθωμεν ν' ἀγαπῶμεν, νὰ μάθωμεν νὰ θέλωμεν».

ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΙΦΕΝ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΝΙΚΗ ΤΟΥ 1870 : — «Ὅπου ἀπέλειπεν ἡ προσωπικότης, ὅπου ἡ μορφὴ δὲν ὑπέκρυπεν οὔτε μῖσος, οὔτε χαράν, οὔτε ὁρμὴν, ὅπου δὲν ὑπῆρξαν οὔτε παλμοὶ ζωντανοί, οὔτε ξανθὸν κυκλοφοροῦν αἷμα, ἐκεῖ κανένα μεγαλεῖον δὲν ἀπόμεινε, ἡ ζωὴ ἀγύριστα ἀφανίσθη, δὲν ἀπομένει παρὰ ἓνας στεγνωμένους σκελετός. Τίποτε πειὸ ἀνθρώπινον ἀπὸ τὸν Ἀρην πιασμένον μέσα στὰ χρυσὰ τέλια μὲ τὴν Ἀφροδίτην.

... Ἀλήθεια ὑπάρχει κάποιο μεγαλεῖον στὴ ζωὴ, ἐμπρὸς στὸ ὅποιον ὁ κόσμος στέκει μὲ ἀνοικτὸ τὸ στόμα. Εἶναι τὸ μεγαλεῖον τοῦ τυφλοῦ πλήθους ποῦ ἐπευφημεῖ ἐν χορῷ, θριαμβευτικὰ τοὺς θεοὺς του. Καὶ ὅμως, αὐτὸ τὸ μισανοιγμένο στόμα δὲν θὰ διερμηνεύσῃ σὲ λίγο τὴν ἀμφιβολία λέγοντας : «εἶνε ἀληθινὰ μέγα αὐτὸ τὸ μεγαλεῖον ;»

Πράγματι, γιατί τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ κάνει ἓνα ἔργο νὰ εἶναι μεγάλο ; Δὲν εἶναι, βέβαια, τ' ἀποτελέσματα, ἀλλ' εἶναι ἡ ἰσχυρὰ καὶ φωτισμένη προσωπικότης ποῦ τὸ ζωντανεύει.

Μολαταῦτα ! Κυτάξτε λοιπὸν αὐτὴν τὴν προέλασιν τῶν γερμανῶν πρὸς τὸ Παρίσι. Ποῦ βλέπετε σεῖς μιὰ προσωπικότητα νὰ προχωρῇ λαμποζοποῦσα, στεφανωμένη μὲ τὴ δάφνη—ἐπαθλὸν τῶν ὄλων ; Ποιὸ εἶναι τὸ ὄνομα ποῦ τὸ ἀνακηρύσσουν τὰ ἑκατομμύρια τῶν στομάτων ;

Συντάγματα, τάγματα, ἐπιτελεῖον ἡγούμενον μιᾶς σπείρας κατασκόπων ποῦ ὁσφραίνονται τὰ ἴχνη τοῦ κυνηγίου, νά, ὅ,τι ἀντιλαμβάνομαι. Καὶ ἰδοὺ

γιατί ὅλη αὐτὴ ἡ δόξα θὰ πετάξῃ καὶ δὲν θὰ εὕρῃ τοὺς ποιητὰς νὰ τὴν πανηγυρίσουν. Καὶ μόνον ἐκεῖνο ζεῖ, ποῦ ἐκθειάζεται ἀπὸ τὸ τραγοῦδι τοῦ ποιητοῦ.

Μιά τέτοια νίκη, μὲ νικητὰς ἀριθμημένων στρατηγῶν, καθὼς ὁ Φρίτζ, ὁ Μπλούμενταλ καὶ οἱ ἄλλοι, φέρεῖ στὰ στήθη της τὴν ἥτταν. Τὸ ξίφος τῆς Πρωσσίας θὰ καταντήσῃ τὸ μαστίγιον τῶν Πρώσσων. Ἕνας μαθηματικὸς ὑπολογισμὸς δὲν δημιουργεῖ καμμιὰ ὁρμή. Ὑπάρχει ἓνα τέρμα εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ ἀριθμοῦ. Ὁ ἄνεμος θ' ἀλλάξῃ καὶ καθὼς ὁ ἀνεμοστροφὸβλος τῆς ἐρήμου θ' ἀναποδογυρίσῃ ὅλη τὴ σειρὰ τῶν νέων εἰδώλων. Ὁ Μπίσμαρκ δὲ τότε καὶ οἱ ἄλλοι εὐήθεις τῆς σήμερον, δὲν θὰ μοιάζουν πειὰ παρὰ τοὺς ἀμόρφους ὄγκους τῶν ἀγαλμάτων τοῦ Μέμνονος. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ ὄγκοι αὐτοὶ δὲν θὰ ὑμνήσουν τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον.»

ΓΡ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ : ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟ. — Ἀπὸ τὸν περασμένο χρόνον σὲ συνεχῆ τεύχῃ τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρον» τῆς πόλης μας δημοσιεύεται μιὰ μεγάλη ἐπιστημονικὴ μελέτη [ποῦ θὰ γίνῃ σωστὸ ἔργο (σχεδὸν 20 τυπογραφικὰ φύλλα!)] αἰσθητικῇ, ἱστορικῇ καὶ θεολογικῇ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Τέχνην γενικῶς καὶ μερικώτερον πρὸς τὸ θέατρο τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ σύγχρονον.

Ἡ ἀξιόλογη αὐτὴ μελέτη θὰ βγῇ καὶ σὲ ἰδιαίτερον τόμον γιὰ τὸν ὁποῖον θὰ ξαναγράψουμε in extenso.

ΒΕΡΛΑΙΝ. — Στὶς 8 τοῦ Γεννάρη εἶχαν συμπληρωθεῖ εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τὴ μέρα ποῦ πέθανε ὁ γλυκὸς ποιητὴς τῶν *Romances sans Paroles*, καὶ τῶν *Poèmes saturniens*.

Τὴν ἡμέραν αὐτὴ οἱ φίλοι του ποῦ ἀποτελοῦν τὴν «Ἐταιρεία τῶν φίλων τοῦ Βερλαίν» εἶχε καλέσει τοὺς φίλους καὶ τοὺς θαυμαστὲς του νὰ βάλουν ἓνα στεφάνι στὸ μνημεῖο του.

Διακόσια ἀπάνω κάτω πρόσωπα ποῦ ἀντιπροσώπευαν τὴν σκέψιν τοῦ Παρισιοῦ, μαζεύτηκαν καὶ ἀκούσαν τοὺς λόγους ποῦ εἶπαν καὶ τὰ ποιήματα ποῦ ἀπηγγέλθησαν καὶ ἐσχόρπισαν στὸ μνημεῖο βιολέττες.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ. — Ἐφέτος ὁ σύλλογος τῶν Ἐπιστημόνων «Πτολεμαῖος» ἔδωκε σειρὰ σαββατιάτικων διαλέξεων.

Ἄν ἦταν νὰ συζητήσουμε τὸ σύστημά του, βέβαια θὰ μπαίναμε στὸ παιγνίδι καὶ θὰ φθάναμε στὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀναγνωρίσουμε ἴσως καὶ προτερήματα καθὼς καὶ προσπάθειες. Θὰ φθάναμε ἀκόμη στὴν ὑποχρέωσιν νὰ κάμουμε συγκριτικὸ σημείωμα καὶ νὰ ξεχωρίσουμε ὅπωςδὴποτε μερικὲς ἀπὸ τὶς διαλέξεις ποῦ ἀκούσαμε, πρώτη βέβαια τὴ διάλεξιν τοῦ κ. Παραχειμῶνα γιὰ τὸ βαμβακοσκώληκα, ποῦ εἶχε κάτι πρᾶγματι τὸ ἐπιστημονικόν, γιατί καὶ ὁ κ. Παραχειμῶνας μᾶς δίνει τὴν ἐντύπωσιν ἐπιστήμονος, στὴν ἀληθινὴν σημασίᾳ τῆς λέξεως, ἔστω κι' ἂν ὡς τότε τὴν ἐργασίαν του δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν παρουσιάσῃ.

Μὰ δὲν ἐπιθυμοῦμε νὰ φθάσουμε στὸ σημεῖον τῆς συζήτησης, γιατί εὐθύς ἐξ ἀρχῆς δὲν ἠμποροῦμε νὰ δώσουμε θετικὴν σημασίαν στὸ φαινόμενο.

Ἔχομε τὴν πεποίθησιν πῶς ὅλη αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις εἶναι μιὰ ἐκδήλωσις, δὲ θέλομε νὰ εἰποῦμε παιδιάτικη, οὔτε ἐπιτόλαιη, μὰ καθολοκληρίαν μπουρζουαζικὴν.

“Ετσι βλέποντας τὸ ζήτημα παύει νὰ ἦναι δουλειά μας ν’ ἀνακατευ-
θοῦμε σ’ αὐτό. Οἱ μπουρξουὰ κάμουν ὅ,τι μποροῦν γιὰ νὰ γίνουν πιὸ πολὺ
μπουρξουὰ. Ἄλλοι ν’ ἀνέβουν, ἄλλοι νὰ φθάσουν, ἄλλοι νὰ σταθοῦν στὴ
θέση τους, κί ὅλοι μαζὶ νὰ γλεντήσουν τὸ βδομαδιάτικο καρναβάλι τους,
πασαλειβόμενοι μὲ διάφορες ἀσήμαντες γνώσεις.

Μὰ δὲν μπορούσαμε πάλι ν’ ἀφήσουμε χωρὶς νὰ ρίξουμε τρεῖς γραμ-
μὲς γιὰ μερικοὺς ποῦ στὸ «κίνημα» τοῦ Πτολεμαίου» εἶδαν (!!) τὴν ἀρχὴ
κάποιας ζωῆς, ἤλπισαν σὲ μιὰν αὐγὴ καὶ λογάριασαν ὅτι οὕτως ἢ ἄλλως οἱ
διαλέξεις τοῦ «Πτολεμαίου» θὰ γίνουν ἀφορμὴ νὰ συνηθίσῃ ὁ κόσμος νὰ
πηγαίνει ν’ ἀκούη, νὰ ζητῇ ν’ ἀκούη, νὰ θέλῃ, ἀλλοίμονο, νὰ θέλῃ ν’ ἀ-
κούη! Ἐφαντάσθηκαν μιὰ ἐκλαίκευση, ποῦ θὰ ἦταν πρόδρομος μιᾶς πειρὸ
γερῆς καὶ βαθειᾶς ἐργασίας!

Ἀλήθεια, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ πλανᾶται κανεὶς, φθάνει νὰ εἶναι
πολὺ εὐκόλος ἄνθρωπος!

Μὰ θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ νοιώθουμε τι εἶνε μαῦρο καὶ τι ἄσπρο καὶ νὰ
μὴν ἔχουμε κάποιο σεβασμὸ στὴν πραγματικότητα, γιὰ νὰ παίρνουμε στά
σοβαρὰ παρόμοια ἀνόητα κηρύγματα.

Τὸ ζήτημα πάντα μένει τοῦτο : οἱ διαλέξεις τοῦ «Πτολεμαίου» ὅπως
γίνονται, γίνονται γιὰ νὰ περνᾷ ἡ ὥρα τῶν ἀκροατῶν. Νὰ ζαλιζονται ἐπαρ-
κῶς, νὰ χάνουν τὰ ὅρια λέξεων καὶ νοημάτων καὶ νὰ φεύγουν πρὸ πάντων
εὐχαριστημένοι. Παράλειμμα. Δὲν πρόκειται νὰ μαθαίνουν τίποτε, οὔτε νὰ
βλέπουν τίποτε πειρὸ φωτισμένα, πειρὸ ἀληθινά, οὔτε νὰ φεύγουν μὲ προ-
διάθεση γιὰ σκέψη καὶ αἴσθημα.

Μιὰ μικρὴ σαββατιάτικη αἰσθηματολογία, γιὰ ὅλους, γιὰ ὅλα τὰ
γούστα, γιὰ ὅλες τὶς τάσεις, γιὰ ὅλες τὶς ἡλικίες, ποῦ νὰ διατηρῇ τὴν
ψυχικὴ κατάστασί μας στὴν ἴδια τῆς θέσι, ἀκίνητη, ἀσκήκωτη, μολαταῦτα
κούφια,— ἓνα μικρὸ διάλειμμα ἀπὸ τὶς ἄλλες βιοτικὲς φροντίδες.

Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ εἰποῦμε ποτὲ ἐκλαίκευση καὶ δὲν θὰ ἐλπίσουμε ποτὲ
σὲ μιὰ προπόνηση τέτοια γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς συνήθειας τοῦ κόσμου νὰ
ζητῇ καὶ ν’ ἀκούη.

Αὐτὸ εἶναι διαστροφὴ τοῦ γούστου, εἶναι διατήρηση τοῦ ὅ,τι ὑπάρ-
χει, τῆς ἡμιμαθείας καὶ κυριώτερα τῆς ἡμιμαθείας συστηματοποιημένης,
ἀναγνωρισμένης ὡς ἀρετῆς.

Αὐτὸ πρὸ πάντων δὲν εἶναι δική μας ὑπόθεση καὶ κοινὸ ποῦ θὰ
ἐρχόταν ν’ ἀκούσῃ ἀπὸ συνήθεια, νὰ ζητήσῃ ὅ,τι συνήθισεν ἕως τότε,
τέτοιο κοινὸ δὲν θὰ τὸ θέλαμε νὰ μᾶς πλησιάσῃ τὴν ὥρα, ποῦ θ’ ἀνοίγαμε
μιὰ πόρτα γιὰ νᾶμπουν καλὰ, γερά αὐτιά καὶ γερά μάτια—ὄχι γιὰ νὰ
περάσουν μιὰ ὥρα εὐχάριστη, ἀλλὰ μιὰ ὥρα ἀνήσυχη, βαθειά, αἰώνια—
καὶ γιὰ νὰ ἐξακολουθήσουν ζώντας αὐτὴν τὴν ὥρα σ’ ὅλη τους τὴ ζωὴ....

ΜΕΝΑΛΚΑΣ

Ο ΒΕΝΕΔΕΤΤΟ CROCE ΚΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ.—Ὁ Ἰταλὸς Benedetto Croce
εἶνε ἀρετὰ γνωστὸς εἰς τὸν κόσμον ὡς σκεπτομένων τῆς Εὐρώπης. Βαθὺς
κριτικὸς καὶ δεξιὸς ἐρευνητὴς φιλοσοφικῶν, ἱστορικῶν καὶ γραμματολογικῶν
προβλημάτων ἀπὸ ἐτῶν διευθύνει τὸ περίσπουδαστον περιοδικὸν *la Critica*
ὅπου δημοσιεύονται σχεδὸν μελέται αὐτοῦ.

Ἡ ἐπίδρασις του εἰς τὴν διανοητικὴν νεότητα τῆς Ἰταλίας ὑπῆρξε ση-
μαντικὴ. Ἐσυνήθισε πολλοὺς ἐκ τῶν σκεπτομένων εἰς τὴν διεισδυτικὴν ἀνα-
λυσιν ἣτις φθάνει μέχρι αὐτῶν τῶν πρώτων στοιχείων τῶν θεμάτων, ἀνοικτο-
δομεῖ αὐτά, θὰ ἐλέγαμεν τεμάχιον πρὸς τεμάχιον, ἐξακριβώνει τὰς λειτουργ-

γίας αὐτῶν, ἀνακαλύπτει τὰς σχέσεις, ὑπογραμμίζει τὰς ἀποχρώσεις τῶν ἀξιών, ἀποκαλύπτει τὰς ὑποκρυπτομένας ιδέας καὶ ξεσκεπάζει ἀλύπητα τὰς κενὰς ἐννοιῶν λέξεις. Ἐφήρμοσε τὸν ἀκριβῆ καὶ λεπτολόγον μηχανισμόν τῆς κριτικῆς του εἰς τὰ πλέον ποικίλα φιλοσοφικά, ἱστορικά καὶ κοινωνιολογικά θέματα ὅχι χωρὶς νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ κενὸν πλείστον φράσεων καὶ τὸ χάος πλείστον φαντασιοπληξιών διὰ τῶν ὁποίων ἐτρέφοντο αἱ προηγούμεναι γενεαί.

Ὁ πόλεμος ἦτο εἰς τὰ πρόθυρα, ὁ πόλεμος ἐξεργάη καὶ ὁ Croce ἐξηκολούθει νὰ δημοσιεύῃ εἰς τὸ περιοδικόν του *la Critica* γραμματολογικάς μελέτας, ὡς νὰ μὴ συνέβαινε τίποτε. Οἱ δραστηρίως ἐνεργοῦντες ὑπὲρ τοῦ πολέμου, οἱ ἐκτροχιασμένοι, ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἀσχοληθοῦν εἰς ἓνα ὠφέλιμον ἔργον, τόσον τὰ γεγονότα εἶχον ἐπισκοτίσῃ τὴν διάνοiάν των, ἀποροῦσαν καὶ ἐσανδαλίζοντο διὰ τὴν στάσιν του αὐτῆν. Ὁ Croce ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ τὴν σιωπὴν του καὶ ὑπὸ μορφὴν ἀτομικῆς ἀπολογίας τοῦς ἔδωκε ἓνα σωτήριον μάθημα :

«Ἐφάνη εἰς ἡμᾶς ἀναξιοπρεπὲς νὰ σπαταλίσωμεν δυνάμεις εἰς ματαίαις φαντασιοπληξίας καὶ εἰς ματαιότερους λόγους, ὅπως εἶδωμεν αὐτὸ νὰ γίνεται ὑπὸ πολλῶν, ὠθουμένων ὑπὸ μιᾶς δῆθεν μεγαλοφυΐου ἀγωνίας διὰ τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς πατρίδος: διαφαίνεται ἐνίοτε εἰς αὐτοὺς πραγματικὴ τάσις ὀκνηρίας συγκεκαλυμμένης ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ πολέμου.

«Κατέστη εἰς ἡμᾶς ἀδύνατον νὰ διατυπώσωμεν ἀντίως τὰς σκέψεις μας, ὅπως πράττουν πολλοὶ ἄλλοι μεταξὺ ἐκείνων ποῦ ὀνειροπολοῦν, ἀναμένοντες τὸ πέρας τοῦ πολέμου ν' ἀναπηδήσῃ μιὰ νέα τέχνη, ἓνα νέον ὕψος μιᾶς νέας ἐπιστήμης, μιᾶς νέας φιλοσοφίας, μιᾶς νέας ἱστοριογραφίας. Κατέστη εἰς ἡμᾶς ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν μιᾶν τοιαύτην ὑπόθεσιν, διότι ἐγνωρίζαμεν ὅτι τὰ πνευματικὰ προϊόντα δὲν εἶνε δῶρα ποῦ λέρνουν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, εἴτε μηχανικὰ ἀποτελέσματα στρατιωτικῶν νικῶν εἴτε πολιτικῶν ἐπαναστάσεων, ἀλλὰ ἔργα τῆς σκέψεως τὰ ὁποῖα ἐξακολουθοῦν τὴν ἐργασίαν των, καὶ κυριαρχοῦσι τῶν γεγονότων. Συνεπῶς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρὸς τοῦ πολέμου ἦτο ἀνίκανος εἴτε ἐστερημένος μεθόδου ὅπως ἐργασθῇ καὶ σκεφθῇ δὲν θὰ καταστῇ ἱκανὸς μετὰ τὸν πόλεμον ὡς ἐκ θαύματος.

«Ἐξ ἄλλων δὲν ἐθεωρήσαμεν ὡς ἐπαινετὸν ὅτι εἶδωμεν καὶ βλέπωμεν ἀκόμη νὰ γίνεται ὀλίγον τι παντοῦ (εἰς τὴν Γαλλίαν οὐχὶ ὀλιγότερον τῆς Γερμανίας) ἀπὸ μερικὺς ἐξόχους σοφοὺς: νὰ μεταχειρίζονται δηλ. ἐπιστημονικάς ιδέας διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν δεῖνα ἢ τὴν τάδε ἐνδεχομένην πολιτικὴν θέσιν, εἴτε διὰ νὰ ὑπεραμυνθοῦν ἐνὸς λαοῦ εἴτε νὰ προσβάλλουν αὐτόν: Ἀναμφιβόλως φαντάζονται ὅτι οὕτως πράττοντες ἐκτελοῦν τὸ καθήκον τους ὡς πολῖται, ὡς καλοὶ πατριῶται, καὶ ὡς πιστοὶ θεράποντες τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ ὑπὲρ ἂν τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν πατρίδα ὑπάρχει τὸ πρὸς τὴν Ἀλήθειαν καθήκον τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει καὶ δικαιολογεῖ τὸ πρῶτον. Νὰ παραχαράττει κανεὶς τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ αὐτοσχεδιάζῃ θεωρίας ὡς ἐκεῖνας τὰς ὁποίας εἶδωμεν νὰ διδάσκουν ἔξοχοι ἱστορικοὶ καὶ καθηγηταὶ γερμανοί: τὸ πραγματικόν Κράτος τοῦ μέλλοντος δὲν θὰ εἶνε τὸ ἐπὶ φυσικῶν βάσεων Κράτος ἀλλὰ τὸ ὑπερβάν τὸ φυσικόν στοιχεῖον τῆς ἐθνικότητος καὶ συμπληρῶν ὑπὸ καθαρὰν νομικὴν μορφὴν ὡς τῆς Αὐστρουγγαρίας! ἢ ὡς ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ὁποίων ὁ Bergson ἔκαμε τῆς θεωρίας αὐτοῦ περὶ μηχανικότητος τοῦ γερμανικοῦ ἐπιτελεῖου καὶ ἐκείνης περὶ τῆς ζωικῆς ὀρμῆς τοῦ γαλλικοῦ ἐπιτελεῖου. Δι' αὐτῶν δὲν παρέχονται ὑπηρεσίαι ἀλλὰ ἐπικάθεται αἶσχος εἰς τὴν πατρίδα, ἥτις ὠφείλει νὰ ὑπολογίξῃ ἐπὶ τοῦ σοβαροῦ τῶν σοφῶν τῆς ὅπως ἐπὶ τῆς αἰδοῦς τῶν γυναικῶν τῆς.»

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Τ' ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ. — . . . Ἡ τέχνη εἶνε ἡ πιὸ ὑψηλὴ ἀνθρώπινη λειτουργία, ἡ κυριωτέρα ιδιότης τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ σ' αὐτὸν μόνον ἀνήκει καὶ διὰ τὴν ὁποῖαν, ἀντὶ νὰ ἐρυθριά ὀφείλει νὰ ὑπερφηφανέται αἰσθανόμενος μέσα του τὴν ἀκράτητὴ δύναμή της καὶ τὸ ἀκατάλυτο δικαίωμα τῆς ἐνασχήσεώς της. Θὰ εἶνε πολὺ μικρὸς ὁ καλλιτέχνης ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἠμποροῦσε, ὅπως ἀνοίγει καὶ κλείνει κανεὶς μιὰ βρύση, νὰ κανονίζει τὸ ἀνίβρυσμα τῶν ἐμπνεύσεών του σύμφωνα μὲ τὰς περιστάσεις καὶ θὰ εἶνε ἄνθρωπος μικρὸς ἐκεῖνος ποῦ αἱ περιστάσεις αὐταί, ὅσον τρομεραὶ καὶ ἂν εἶνε, ἱκαναὶ εἶναι νὰ τὸν ξετρελλάνουν σὰν παιδί, νὰ τὸν παραλύουν σὰν ἄρρωστο εἴτε νὰ ἐξασθενίσουν τὸ ἠθικόν του μέχρι ἀνανδρίας. Ἐδῶ καὶ χίλια πενταχόσια χρόνια, ἐλυμαίνεται τὸν κόσμον, σ' ἓνα διάστημα εἴκοσι πέντε ἐτῶν, ἓνας ἄλλος ἀδελφοκτόνος πόλεμος, ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀγριότερος αὐτός, ὅπου οἱ νικημένοι ἐστραγαλιζόντο ἢ ἐγένοντο σκλάβοι. Αἱ Ἀθηναὶ διέτρεχον τότε τὸν κίνδυνον νὰ ἐκμηδενισθοῦν. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν αὐτὸν πόλεμον ὁ Σοφοκλῆς παρήγαγε συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Οἰδίποδος Τυράννου, κάθε δυὸ ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου του μίαν τριλογίαν συνοδευομένην ἐνίοτε καὶ ὑπὸ μιᾶς κωμωδίας. Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἐδημιουργήθη ἐκτὸς τῆς Ἀλκείτιδος καὶ τῆς Μηδείας ὅλον τὸ ἔργον τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὰ δύο τρίτα τοῦ ἔργου τοῦ Ἀριστοφάνους. Καὶ ἀπὸ τὴν βάρβαρον αὐτὴν πάλην διὰ μίαν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν ἐπικράτησιν τί ἀπέμεινε σήμερον, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κυκεῶνα τῶν ἡμερομηνιῶν ὅπου σκοτίζονται τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου; Δὲν ἀπέμειναν παρὰ τὰ φεγγαβοῶλα ἀριστουργήματα μὴ ἐνδιαφέροντα κατ' ἐπιφάνειαν περιβάλλοντα ὅμως μὲ ἀκτινωτὸν τὸ ὄνομα τῆς ἀπωλεσθείσης πόλεως τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὴν ἀφθαστόν της δόξαν. Εἰς τὴν κληρονομίαν ἐνὸς λαοῦ πόσαι νίκαι ἰσοφαρίζουν τ' ἀριστουργήματά του; Πολὺ ὀλίγα. . . . Τί ἀξίζει τὸ Ἀζενκούρ καὶ τὸ Τραφαλγκάρ ἐμπρὸς σὲ μιὰ Μάκμπεθ καὶ σ' ἓνα Ἀμλέτο; τὸ Ροσμπάς καὶ τὸ Σεντάν ἐμπρὸς σ' ἓνα Φάουστ καὶ σ' ἓνα Τριστάν; ἡ Ἰένα, τὸ Οὐαγκράμ καὶ τὸ Ἀουστερλιτς ἐμπρὸς σ' ἓνα Πανταγκρουέλ, σ' ἓνα Καντίντ καὶ στὴ Σαρμεζ ντε Πάρμ;

ΜΕΤΑΦΡ. Β. Κ. Π.

JEAN MARNOLD

ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΛΕ ΜΠΟΝ. — Πέρασε πιά ἡ ἐποχὴ ποῦ ἓνας ἄνθρωπος ἠμποροῦσε νὰ πῇ, χωρὶς νὰ ψευσθῇ, ὅτι ἐγνώριζε ἢ κατεῖχε τελείως ἢ σχεδὸν ὅλας τὰς γνώσεις καὶ τὰς ἐπιστήμας τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Λεονάρδος ντὰ Βίντσι ἦτο ζωγράφος, γλύπτης, μηχανικὸς καὶ φιλόσοφος. Ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος ἦτο ἐπὶ πλέον ἀνατόμος καὶ ἐμπειρος τῆς στρατιωτικῆς τέχνης.

Ἐνας ἀνώτερος ἄνθρωπος εἰς τοὺς περασμένους ἐκείνους χρόνους ἠμποροῦσε νὰ ἀγκαλιάσῃ εἰς ἓνα χρονικὸν διάστημα βραχύτερον μιᾶς ζωῆς ὅλον τὸν πλοῦτον τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως. Ὑστερα ἀπὸ πενταχόσια ἔτη μιὰ ζωὴ ἀνθρώπου ἐξαιρετικὰ προικισμένου δὲν θὰ ἐξαρκῇ ὅπως ἐμβαθύνῃ ἓνα καὶ μόνον κλάδον μιᾶς ἐπιστήμης.

Ἡ συσσώρευσις ἀπειρίας γνώσεων ἐξαναγκάζει σήμερον τὰς διανοίας εἰς τὴν καλλιέργειαν ἐνὸς ὁρισμένου κύκλου γνώσεων ἢ εἰς τὴν εἰδικεύσιν μιᾶς καὶ μόνης ἐπιστήμης, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ὀλιγοστέει τὸν ἀριθμὸν τῶν γενικῶν πνευμάτων. Ὀλίγοι μόνον ἐξαιρετικοὶ ἰσχυροὶ νόες εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἀγκαλιάσουν πλείστους κλάδους τῆς διανοητικῆς δραστηριότητος. Διὰ μιᾶς ἀκριβοῦς διαισθήσεως καὶ πειθαρχίας μεθόδου κατορθώνουν νὰ ἀνασκαλίσουν καὶ κοσμεῖν τὴν συσσωρευθεῖσαν διανοητικὴν ἐργασίαν, νὰ καταστρώσουν τὸν ἀπολογισμὸν τῆς γνώσεως, νὰ ρίξουν φῶς εἰς τὰ ζωογόνα θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς, νὰ προσθέσουν ἀντι-ιδιὸν των καὶ νὰ ἀναπλάσσουν οὕτω ἓνα νέον κύκλον πνευματικῆς ζωῆς.

Οἱ γίγαντες αὐτοὶ τοῦ πνεύματος ταράσσουν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὰς συνη-

θείας τῶν ὀκνῶν καὶ ὁστεοποιημένων διανοιῶν. Συνήθως οἱ ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπιστήμης καὶ οἱ διανοοῦμενοι οἱ κατέχοντες ἀξιώματα καὶ οἱ ἀπολαμβάνοντες γοήτρου καὶ τιμῶν ὑποῦλως διαβλέπουν τὴν ἐμφάνισιν τῶν καὶ καταπολεμοῦν αὐτοὺς. Ἡ πραγματικὴ ὁμως δύναμις τοῦ πνεύματος ἀργὰ ἢ γλήγορα μοιραίως θριαμβεῖ.

Ὁ Γουσταῦος Λὲ Μπὸν εὐρίσκεται σήμερον εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ γενικῶν πνευμάτων.

Αἱ πρωτότυποι αὐτοῦ ἐργασίαι εἰς τὴν φυσικὴν, τὴν ψυχολογίαν, αἱ μελέται αὐτοῦ περὶ τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν φαινομένων ἀνέτρεψαν πλείστας θεωρίας καὶ ἐξέλειψαν ἀρκετὰς προλήψεις.

Τὰ Γαλλικὰ πανεπιστήμια μὲ δύσπιστον ὄμμα παρηκολούθουν κατ' ἀρχὰς τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ ἐργασίας καὶ ἠρῶντο νὰ ἀναγωγίσουν τὴν ἀξίαν τῶν. Ἐξελεγχθεὶς ὁμως διὰ πειραμάτων ἐγένοντο κατόπιν ἀσπασταὶ ὑπὸ πολλῶν γάλλων καὶ ξένων σοφῶν.

Διὰ τῶν πορισμάτων τῶν ψυχολογικῶν ἐρευνῶν τοῦ Γουσταύου Λὲ Μπὸν πλείστα κοινωνικά φαινόμενα ἐξηγοῦνται σήμερον.

Ἡ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του ἐκδιδόμενη «Βιβλιοθήκη ἐπιστημονικῆς φιλοσοφίας» ἀποτελεῖ ἀληθὴ ἀποθησαυρισμὸν τῶν συγχρόνων ἐπιστημονικῶν φιλοσοφικῶν καὶ κοινωνιολογικῶν γνώσεων.

Δὲν θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἀναλύσωμεν τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ Γουσταύου Λὲ Μπὸν(*) εἰς τὸ ἀπλοῦν αὐτὸ σημείωμα, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ τὸ πράξωμεν ἀργότερον.

B. K. P.

GUSTAVE LE BON : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ().**—Μεγάλοι κατακλυσμοὶ ἀνέτρεψαν ἤδη τὴν Εὐρώπην. Αἱ γενναὶ αἱ ὑφιστάμεναι τὰς χιονοθύελλας αὐ-

(*) **ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΓΟΥΣΤΑΥΟΥ ΛΕ ΜΠΟΝ :** ΤΑΞΕΙΔΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.— Ταξεῖδι εἰς τὰ ὄρη Τατράς — Ταξεῖδι εἰς τὸ Νεπάλ. — Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ Κοινωνία, Πηγαὶ καὶ ἱστορία αὐτῶν. Τόμος Α': Φυσικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου. Τόμος Β': Ἀνάπτυξις τῶν κοινωνιῶν—Οἱ πρῶτοι πολιτισμοὶ τῆς Ἀνατολῆς — Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀράβων—Οἱ πολιτισμοὶ τῶν Ἰνδιῶν—Τὰ Μνημεῖα τῶν Ἰνδιῶν—Οἱ ψυχολογικοὶ νόμοι τῆς ἐξελίξεως τῶν λαῶν—Ἡ ψυχολογία τῶν ὄχλων—Ἡ ψυχολογία τοῦ Σοσιαλισμοῦ—Ἡ ψυχολογία τῆς Ἐκπαιδεύσεως—Πολιτικὴ ψυχολογία—Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ ἡ ψυχολογία τῶν ἐπαναστάσεων—Δοξασαὶ καὶ Γνώμαι. Ἀφορισμοὶ—Ὁ Βίος τῶν ἀληθειῶν.

ΕΡΓΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ : — Ὁ καπνὸς τοῦ καπνοῦ — Ἡ ζωὴ. Ἀνθρώπινος φυσιολογία—Πειραματικαὶ ἐρευναι ἐπὶ τῆς ἀσφυξίας—Ἀνατομικὴ καὶ μαθηματικὴ ἐρευνα ἐπὶ τῶν νόμων τῆς ἀλλαγῆς τῆς χωρικότητος τοῦ κρανίου—Γραφικὴ μέθοδος καταγραφικῶν μηχανημάτων—Φωτογραφικὴ χαρτογραφία—Ἡ σύγχρονος ἱππασία καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς—Υπομνήματα φυσικῆς (Τὸ μαῦρον φῶς. Ὁ ἀόρατος φωσφορισμός. Τὰ Χερζιανὰ κύματα. Ὁ διαχωρισμὸς τῆς ὕλης)—Ἡ ἐξέλιξις τῆς ὕλης—Ἡ ἐξέλιξις τῶν Δυνάμεων.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΦΥΣΙΚΗΣ : — Πρῶται σημειώσεις ἐπὶ τοῦ μαύρου φωτός—Φύσις διαφόρων εἰδῶν ἀκτινοβολιῶν ἐκπεμπομένων ὑπὸ τῶν σωμάτων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτός—Ἰδιότητες ἀκτινοβολιῶν ἐκπεμπομένων ὑπὸ τῶν σωμάτων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτός—Τὸ μαῦρον φῶς καὶ αἱ ιδιότητες μερικῶν ἀκτινοβολιῶν τοῦ φάσματος — Ἡ ἀόρατος φωτοβολία — Διαφάνεια ἀδιαφανῶν σωμάτων διὰ τὰς φωτεινὰς ἀκτινοβολίας, κύματα μεγάλης ἐκτάσεως—Ἡ ἡλεκτρικὴ ἀκτινοβολία καὶ ἡ διαφάνεια τῶν σωμάτων διὰ τῶν χερζιανῶν κυμάτων—Ἡ διαφάνεια τῆς ὕλης καὶ τὸ μαῦρον φῶς—Τὸ οὐράνιον, τὸ ράδιον—Διάφοροι μορφαὶ τοῦ φωσφορισμοῦ.—Τὸ ποικιλότροπον τῶν χημικῶν εἰδῶν—Ὁ διαχωρισμὸς τῆς ὕλης—Ἡ ἐνδοατομικὴ ἐνέργεια—Ἡ ὕλοποίησις τῆς ἐνεργείας. Ἡ ἐξαῦλοποίησις τῆς ὕλης. Ὁ μεταξὺ ὕλης καὶ αἰθέρος κόσμος—Ἡ ἐξαῦλοποίησις τῆς ὕλης ὡς πηγὴ τῆς ἡλιακῆς θερμότητος καὶ τοῦ ἡλεκτρισμοῦ—Ὁ παγκόσμιος διαχωρισμὸς τῆς ὕλης.

(**) Δημοσιεύομεν ὁλόκληρον τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ ἐκδοθέντος βιβλίου τοῦ Gustave Le Bon — «Enseignements Psychologiques de la Guerre Européenne».

τάς τοῦ θανάτου πιστεύουν προθύμως ὅτι τὸ πᾶν θὰ τρωλειώσῃ, ἀλλ' ἐκ τῶν συσσωρευμένων ἐρειπίων ἕνας νέος κόσμος ἀναθρόσκει.

Θὰ ἠδύνατο μάλιστα νὰ πιστευθῇ ὅτι οἱ λαοὶ μόλις φθάσουν εἰς περιόδους τινὸς τῆς ἱστορίας των, δὲν ἠμποροῦν νὰ προοδεύσουν ἄνευ τῆς ἐνεργείας τῶν μεγάλων αὐτῶν κρίσεων. Ἰσως εἶναι ἀναγκαῖαι ὅπως ἐλευθερώσουν τοὺς λαοὺς ἀπὸ τὰς πιέσεις ἐνὸς παρελθόντος καταστάντος λίαν βαρέως, ἀπὸ τὰς λίαν στερεοποιηθείσας προλήψεως καὶ συνηθείας.

Ἡ Γερμανία θυσιάζει σήμερον τὰ πλοῦτή της καὶ τὴν μέλλουσαν εὐδαιμονίαν της χάριν τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἴδῃ τὰ ἔθνη ὑποδουλωνόμενα εἰς τὸν δεσποτισμὸν της καὶ δικαίως καταρώμεθα αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τοῦ πολέμου αὐτοῦ τὸ τρομερὸν ὄνειρον τῆς ἀγκυρσίου ἡγεμονίας βραδέως θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἀδιαφορίας. Καὶ ὅταν θὰ ἡσθάνωντο οἱ λαοὶ νὰ βαραίνῃ αὐτοὺς σκληρῶς ὁ γερμανικὸς δεσποτισμὸς, καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελον ν' ἀποτινάξουν αὐτόν, θὰ ἦτο πλέον ἄργά. Ἡ βιομηχανία, ἡ ἐπιστήμη, τὸ ἐμπόριον καὶ ὅτι ἀποτελεῖ τὸν πλοῦτον τῶν ἐθνῶν θὰ εὐρίσκετο εἰς τὰς χεῖρας τῶν γερμανῶν.

Ἡ εἰρήνη πιθανὸν νὰ τοὺς παρέδιδε ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇ ἴσως νὰ τοὺς προμηθεύσῃ ἢ γιγαντιῶδης αὐτὴ ἀνάφλεξις τυφλωθέντες ὅμως ὑπὸ τοῦ ὄνειρου των, δὲν τὸ ἠνόησαν καὶ ἐνόμισαν ὅτι τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος ἠδύνατο νὰ ἐπαναληφθῇ. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη τὰ γερμανικὰ στρατεύματα ἐνίκον ἑκατὸν μάχας καὶ ἐλεηλάτουσαν ἑκατὸν χώρας, ὁ κόσμος ἔχει μεγάλην ἀνάγκην ἐλευθερίας καὶ ἔχει ἄρκετὰ μέσα ἀμύνης ὥστε ν' ἀντιταχθῇ ἐναντίον ὁποιουδήποτε Καίσαρος διανοουμένου τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν εἰς τοὺς νόμους του.

Μὲ τὴν σύγχρονον νοοτροπίαν, τὸ ἰδεῶδες τῆς παγκοσμίου κυριαρχίας τὸ ὁποῖον ἀπησχόλησε τόσους κατακτητὰς δὲν εἶνε πραγματοποιήσιμον. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὸ πλεῖστον τῶν λαῶν θὰ προετίμα νὰ χαθῇ παρὰ νὰ δεχθῇ ἡγεμονίαν ἐπιβληθεῖσαν διὰ τῆς δυνάμεως. Οἱ λαοὶ ἔχουν σχηματίσει πλέον βαθεῖαν συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ των ὥστε καθίσταται ἀδύνατος ἡ ὑποδούλωσις αὐτῶν.

Αἱ καταληφθεῖσαι χώραι δὲν θ' ἀποφύγουν τὴν καταστροφὴν δὲν ἔχουν ὅμως νὰ φοβηθοῦν τὴν σκλαβίαν.

Ἡ τύχη τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν μᾶς εἶνε ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄγνωστος. Τὸ μέλλον εἶνε γραμμένον εἰς ἓνα βιβλίον τὸ ὁποῖον ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἀδυνατεῖ νὰ διαβάσῃ.

Ἐάν δὲν ἠμποροῦμεν ν' ἀποκαλύψωμεν ὅτι θὰ ἴδωμεν δημιουργούμενον ὑπὸ τῆς ἐξελιξεως τοῦ χρόνου, ἠμποροῦμεν ὅμως νὰ διεξέλθωμεν τὴν ἐξελιχθεῖσαν ἤδη πορείαν. Δημιουργὸς τοῦ παρόντος, τὸ παρελθὸν ἐμπεριέχει τὰς αἰτίας τῶν συγχρόνων γεγονότων καὶ ἐκείνων ἀκόμη τὰ ὅποια ἡ μοῖρα μᾶς ἐπιφυλάσσει. Τὰ λάθη ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ὁποίων μικροῦ δεῖν νὰ χαθῶμεν ἔφερον εἰς ἑαυτὰ τὸ σπέρμα των. Τὸ παρὸν δείχνει τ' ἀποτελέσματα. Τὸ παρελθὸν ἀποκαλύπτει τὴν γέννησιν των.

Εἰς ἐκ τῶν λόγων τοῦ μεγαλείου τῶν Ρωμαίων, ὑπὸ τοῦ Μοντεσκιᾶ σημειωθείς, ὑπῆρξεν ἡ ἀκριβὴς γνώσις καὶ ἀναγνώρισις τῶν προτερημάτων τῶν ἀντιπάλων των καὶ ἡ παραδοχὴ ἐν ἀνάγκῃ αὐτῶν τῶν μεθόδων των. Ὅφειλον νὰ συγκρατήσωμεν τὸ μάθημα αὐτὸ καὶ νὰ μελετήσωμεν λεπτομερῶς τὰς στρατιωτικὰς καὶ βιομηχανικὰς μεθόδους τῶν γερμανῶν.

Ὅχι βέβαια ὅτι ἀνάγκη εἶνε ν' ἀντιγράψωμεν αὐτάς, διότι ἡ νοοτροπία των διαφέρει τῆς ἰδικῆς μας ἀλλὰ διότι τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ διαφόρων μέσων.

Ὁ σύγχρονος γερμανὸς δὲν εἶνε ὁ ἰδεολόγος ἐκεῖνος ὅπως τὸν ἐφαντάσθη ἡ ματαιοδοξία τῶν ἱστορικῶν του. Κληρονόμος τῶν ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους τόσον εὐκόλως ἐνίκησεν ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Ἰέναν, δὲν ἔχει τίποτε πράγματι ἀνώτερον παρὰ μίαν πολὺ αὐστηρὰν πενταρχίαν καὶ μίαν ἀκριβολόγον ὀργάνωσιν φθάνουσιν μέχρι τῶν μικροτέρων λεπτομερειῶν καλῶς προσαρμοζομένην εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Ὁ μυστικισμὸς του δὲν ἐμποδίζει αὐτὸν νὰ ἐπιδιώκῃ ἓνα πολὺ πρακτικὸν σκοπόν. Δὲν πολεμᾷ ὅπως τὰ στρατεύματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως διὰ τὸν θρίαμβον μιᾶς ιδέας, ἱκανῆς νὰ σαγηνεύσῃ τοὺς ἡττηθέντας, ἀλλὰ διὰ μίαν ὑπεροχὴν ἐπιτρέπουσαν τὴν ἐπαύξησιν τῶν ἐμπορικῶν του κερδῶν. Δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ὑπερισχύσωμεν εἰς τὸ πεδῖον αὐτό, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ὅπου ἡ παναρχαία ὑπεροχὴ μας εἶνε δυνατόν νὰ διατηρηθῇ.

Ἄν καὶ μετεβλήθη ὑπὸ τῶν περιστάσεων, τὸ πολεμικὸν σχέδιον τῶν γερμανῶν ἀπέβλεπε πάντοτε εἰς τὴν κατάκτησιν χωρῶν: 1ον ἐκ τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Γαλλίας, πλουσίων καὶ βιομηχανικῶν περιφερειῶν, 2ον ἐκ τῆς Ρωσσίας, τὴν Πολωνίαν, τὴν Λιθουανίαν καὶ Κουρλάδην, 3ον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἂν ἦτο δυνατόν τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἐπιτυχίας τῆς τελευταίας αὐτῆς ἐπιχειρήσεως, οἱ γερμανοὶ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρήσουν τὸν πόλεμον ὥς λήξαντα καὶ δὲν θὰ ἐφαντάζοντο ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἀπέμενε πλέον παρὰ νὰ φυλάξουν τὰ κτηθέντα ὥς ἔπραξαν ἐν Γαλλίᾳ δι' ἐνὸς συστήματος χαρακωμάτων πρὸς παρεμπόδισιν ἐνδεχομένων ἐπιθέσεων.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ κατακτήσεις οὐδεμιᾶς ὠφελιμότητος θὰ εἶναι δι' αὐτοὺς ἐνὸς ἢ Ἀγγλία θὰ ἐμπόδιζε τὸ ἐμπόριον τῶν θαλασσῶν ἄνευ τοῦ ὁποίου ἡ Γερμανία δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ ἐπὶ μακρόν. Ἄρα θὰ τὸ ἐμποδίζῃ ὅσον ἡ ἀνάγκη παρίσταται ἀφοῦ ὁ στόλος τῆς κυριαρχεῖ τῶν θαλασσῶν.

Ἡ Γαλλία θὰ ἐξέλθῃ πιθανὸν ἐκ τοῦ πολέμου αὐτοῦ σχεδὸν ἐξηντλημένη εἰς ἀνδρας καὶ εἰς χρήμα. Θὰ χάσῃ ὅμως τὰς φαντασιοπληξίας της καὶ δὲν θὰ ἐπαναλάβῃ τὰ λάθη τὰ ὁποῖα θὰ προεκάλουν ἀφεύκτως τὴν κατὰ πτωσίν της.

Θὰ εὐρεθῶμεν λοιπὸν ἐμπρὸς εἰς ἓνα κοινωνικὸν οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖον αἱ πολιτικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ διαμάχαι μας τὸ εἶχον τρομερὰ κλονίσῃ. Οἱ λαοὶ οἱ ὁποῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ παραιτηθοῦν τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων των ἐχάθησαν ἐκ τῆς ἱστορίας. Οἱ ἔσω ἐχθροὶ καθιστοῦν πάντοτε ἓνα κράτος ἀνίκανον ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἔξω ἐχθρόν.

Θὰ καταβληθῇ μεγάλος κόπος ὅπως παγιωθῇ ἡ διαταραχθεῖσα κοινωνία. Ἀρκετὰ στοιχεῖα τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς μας ζωῆς θὰ ὑποστοῦν σπουδαίας μεταβολάς.

Εἰς ἐκ τῶν δυσκολωτέρων κόπων θὰ εἶνε : πὼς νὰ ἀπαλλαγθῶμεν ἐκ τῆς καταστρεπτικῆς δυνάμεως τῶν λέξεων. Μὲ μερικὸς λαϊκοὺς τόπους περὶ προόδου, εἰρηνισμοῦ, σοσιαλισμοῦ, παγκοσμίου ἀδελφωσύνης ρήτορες ἐπικίνδυνοι ἀπέκρυβον τὰς πραγματικότητας ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ὁποίων ὀλίγου δεῖν νὰ καταποντισθῶμεν.

Θὰ παραστῇ ἀνάγκη ὅπως ἀποκτήσωμεν ἐπίσης τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς εὐθύνης, τὰ ὅποια μᾶς ἔλιπον ὀλίγον· τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ μᾶς ἔλιπεν. Ὁ πόλεμος μᾶς ἔδωκε τὰς ιδιότητας αὐτάς. Ἄς προσπαθῇσωμεν νὰ διαφυλάξωμεν αὐτάς ἐν τῇ εἰρήνῃ.

Οἱ κοινωνικοὶ μας νόμοι καὶ ἡ μόρφωσις μας θὰ χρειασθοῦν ἄγρυνον ἐκ μέρους μας προσοχῆν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν καταστρεπτικὴν ἐπίδρασιν τὴν ἐξασκηθεῖσαν ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν νόμων, παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν «Πολιτικὴν Ψυχολογίαν» μου. Θὰ ἴδουν ἐκεῖ εἰς ποίας ἀβύσσους μᾶς ὡδηγοῦσαν οἱ νόμοι αὐτοί.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκπαίδευσιν, θεμελιώδη βάσιν ὅλων τῶν μεταρρυθμίσεων, εἶνε θέμα τὸ ὁποῖον ἀδυνατῶ ἐδῶ νὰ θίξω. Θὰ περιορισθῶ μόνον νὰ ἀναδημοσιεύσω ἓνα βραχὺ μέρος ἐξ ὅσων ἔγραψα ἐπὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὸ βιβλίον μου: «Ψυχολογία τῆς Ἐκπαιδεύσεως» :

«Εἰς τὴν φάσιν αὐτὴν τῆς ἐξελίξεως ὅπου ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ βιομηχανία διευθύνουν τὸν κόσμον, αἱ ιδιότητες τοῦ χαρακτῆρος παίζουσιν τὸ πρωτεύον μέρος. Ἡ πρωτοβουλία, ἡ ἐπιμονή, ἡ ἀκρίβεια, ἡ κρίσις, ἡ ἐνέργεια, ἡ θέλησις ἢ αὐτοκυριαρχία, τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος εἶναι δεξιότητες ἄνευ τῶν ὁποίων ὅλα τὰ δῶρα τῆς νοημοσύνης μένουσιν ἄχρηστα. Μόνον ἡ ἐκπαίδευσις εἶνε ἱκανὴ νὰ δημιουργήσῃ αὐτάς ἐν μέρει ὅταν ἡ κληρονομικότης δὲν τὰς ἔδωκε».

Τὰς ιδιότητας αὐτάς, ὅχι μόνον τὸ πανεπιστήμιον δὲν τὰς δίδει, ἀλλὰ τὸ βαρὺ τοῦ σύστημα ἀφαιρεῖ αὐτάς ἀπὸ ὅντινα τὰς κατέχει. Τὸ σύστημα τοῦ ὅθεν δέον τελείως νὰ ἀλλαχθῇ.

Ἀπὸ τὴν ἐπιφυλασσομένην λύσιν τῷ ἐκπαιδευτικῷ προβλήματι ἐξαρθῆται τὸ μέλλον μας.

Ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ τελικὴ ἐπιτυχία τῆς Εὐρώπης ἐναντίον τῆς ἀποπειράς τῆς γερμανικῆς ἡγεμονίας, δὲν πρέπει νὰ τὴν θεωρήσωμεν τελειωτικὴν. Τὸ ἰδεῶδες τῆς κυριαρχίας ἀποτελεῖ δοξασίαν μυστικιστικῆς μορφῆς τῆς ὁποίας ἡ διάρκεια οὐδέποτε εἶνε ἐφήμερος.

Εἰς λαὸς θεωρῶν ἑαυτὸν ὡς τὸν ἐκλεκτὸν τοῦ Κυρίου ὅπως κατακτήσῃ καὶ ἀναγεννήσῃ τὸν κόσμον δὲν ἐγκαταλείπει εὐκόλως μίαν τοιαύτην ἀποστολήν. Ἡ Γερμανία δὲν θὰ θελήσῃ νὰ παραιτηθῇ αὐτῆς εἰμὴ κατόπιν πολλῶν ἡττῶν.

Τὰ πολιτισμένα ἔθνη φαίνονται ἐκτεθημένα σήμερον εἰς κινδύνους πλέον φοβεροὺς ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν τοῦ πλούτου των καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἐπιλέκτων των. Διατρέχουσιν τὸν κίνδυνον νὰ ἴδουν ἐξαφανιζομένης ἀρετῆς τινὰς βραδέως κτηθείσας, ἀποτελούσας προηγουμένως τὴν δόξαν καὶ τὴν χάριν τοῦ πολιτισμοῦ.

Αἱ ἀρεταὶ αὗται καθιστάμεναι ἐκινδύνου διὰ τοὺς κατακτητὰς φαίνονται καταδικασμένα εἰς ἐξαφανισμόν.

Ἡ εἰλικρίνεια, ἡ εὐθύτης τοῦ χαρακτῆρος, ὁ ἀνθρωπισμός, ἡ τήρησις τοῦ λόγου καὶ τῶν συνθηκῶν, ἥτοι ὅλαι αἱ μορφαὶ τῆς τιμῆς καθιστάμεναι πηγαὶ ἀδυναμίας εἰς μίαν πάλιν ἐναντίον λαῶν μὴ σεβομένων αὐτάς δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ διατηρηθοῦν. Τὴν ἡμέραν ὅμως καθ' ἣν ὅλαι αὗται

αἱ ἰδιότητες θὰ ἔχωνοντο ὀριστικῶς καὶ τυφλαὶ μόνον δυνάμεις θὰ ἐβασίλευον ἐπὶ τοῦ κόσμου, τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἦτο καταδικασμένη εἰς τὰς πλέον βαρβάρους ὀπισθοδρομήσεις καὶ τὰ κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ θὰ μετεπορίζοντο μοιραίως.

Ὁ πλέον δημοφιλὴς ἐκ τῶν γερμανῶν σοφῶν βεβαιώνει ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀδελφωσύνης, ἐλευθερίας ἰσότητος ἐπὶ τῶν ὁποίων ὅλοῦν ἐστηρίζοντο αἱ κοινωνίαι δέον τὰ ἀντικατασταθῶν ὑπὸ τοῦ δαρβινικοῦ τύπου: πάλι ἄνευ εὐσπλαγχνίας ὁδηγοῦσα εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τῶν ἰσχυροτέρων. Ὅτι οἱ γερμανοὶ ἱστορικοὶ ἀποκαλοῦν βιολογικὴν δικαιοσύνην.

Ἄν καὶ οἱ φυσιολόγοι δὲν ἔχουν ἀκόμη πολὺ πεισθῇ, ὁ αἰμοχαρὴς αὐτὸς νόμος διέπει ἴσως τοῦ κόσμου, ἀλλ' αἱ προσπάθειαι ὅλαι τῆς ἐπιστήμης ἔτεινον νὰ ἀπαλλάξουν τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῶν σκληροτήτων τῆς φύσεως καὶ νὰ προφυλλάξουν τὴν ἀδυναμίαν του.

Ὅφειλον ἐν νῦν παρατηθῶμεν τῶν κατακτήσεων αὐτῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ βλέπωμεν ἀπαύστως νὰ ἀπαναλαμβάνωνται αἱ τρομακτικαὶ αὐταὶ ἐκατόμβαι αἱ ὁποῖαι θερίζουν τὴν νεότητα ἐνὸς ἔθνους, καταστρέφουν ὁλοκλήρους ἐπαρχίας καὶ ἐκμηδενίζουν τὰ πλέον ἀγνὰ ἀριστουργήματα τοῦ παρελθόντος; Ἡ ζωὴς βία προώρῃσται νὰ γείνῃ ὥς εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ κόσμου ἡ μόνη κυρίαρχος τῶν λαῶν; Ὅφειλουν οἱ λαοὶ νὰ πάρουν τὴν ἀπόφασιν ὅτι θὰ ὑφίστανται μίαν βαρβαρότητα ἄνευ ἐλέους, καταδικάζουσιν τοὺς ἀδυνάτους εἰς μίαν ἀπέλπιδα σκλαβίαν; Κανεὶς δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ πῇ αὐτό.

Θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπελπισθῇ κανεὶς διὰ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἐὰν ὕστερα ἀπὸ τόσους θριάμβους ἐπὶ τῆς φύσεως κατέληγε εἰς ἓνα τοιοῦτον τέλος. Τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἐφαίνετο πράγματι πολὺ σκοτεινόν, ἐὰν ὅτι καλύνει τὴν ζωὴν ἀντικαθιστατο ὑπὸ ἀγρίων διαμαχῶν διακοπτομένων μόνον ὑπὸ μιᾶς περιόδου αὐστηρᾶς διαβίωσης εἰς τὸ βάθος ἀπελπιστικῶν στρατώνων.

Εἶνε ἀδύνατον νὰ φθάσωμεν ἐκεῖ διότι δὲν τὸ θέλομεν. Οἱ φυσικοὶ νόμοι ἀναμφιβόλως εἶνε ἰσχυροὶ, λίαν ἰσχυρά ἐπίσης ἡ ἐπιστήμη ἥτις ζητεῖ νὰ κυριαρχήσῃ αὐτῶν.

Δὲν πρέπει ὁμως νὰ ὁμιλῶμεν πολὺ περὶ τῶν φυσικῶν νόμων, διότι πολὺ ὀλίγον τοὺς γνωρίζομεν. Μένει πλήρης μυστηρίων ἡ τόσον ἐπικαλουμένη αὐτῇ φύσις. Οἱ λόγοι τῆς δὲν εἶναι λόγοι μας καὶ ἀγνοεῖ τὰ μέτρα μας. Γνωρίζομεν τὸ ἐφήμερον, ἀντικρύζει αὐτὴ τὴν διάρκειαν. Οἱ μεγάλητεροι μας κατακλυσμοὶ φαίνονται εἰς αὐτὴν ἀναμφιβόλως ὥς ἀνεπαίσθητοι ρυτίδες εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐνὸς ἀτέρμονος ὠκεανοῦ. Κάμνει νὰ ἀναπηδᾷ ἡ ζωὴ ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ δημιουργεῖ μεταβατικὰς μορφὰς μὲ τὰς αἰωνίους δυνάμεις.

Οἱ σοφοὶ ἐπιστήμονες ἤμπορουν νὰ ἀρθοῦν ὑπεράνω τῶν φαντασιοληξιών ποῦ ὁδηγοῦν τοὺς λαοὺς, νὰ ἀνακαλύψουν τὰς πραγματικότητας ὑπὸ τὰς ἐξωτερικὰς παραστάσεις, ἀλλὰ κανεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν εἰσέδυσσε ἀκόμη εἰς τὴν ἄγνωστον χώραν ὅπου ἡ φύσις κατεργάζεται τὸν λόγον τῶν πραγμάτων.

Ἄς μὴ παρατηθῶμεν λοιπὸν ἐλπίδος ὥρων ὀλιγότερον ζοφερῶν. Ὁ κόσμος μεταμορφώνεται τόσον γλῆγορα σήμερον ὥστε τὸ ἀνέλπιστον ἀνατρέπει συνήθως τὰς συνηθείας μας εἰς μίαν καὶ μόνην ἡμέραν.

Ἡ φιλοσοφικὴ ἄποψις τῶν γεγονότων δὲν πρέπει νὰ μᾶς κάμνη νὰ λησμονῶμεν τοὺς κινδύνους διὰ τῶν ὁποίων ἡ παροῦσα στιγμή εἶνε συγκεκαλυμένη. Καθ' ἣν στιγμήν γράφω τὰς γραμμὰς αὐτὰς αἱ πλουσιώτεράι μας ἐπαρχίαι ἔχουν ἀκαταπαύτως λεηλατηθῇ, αἱ στρατιαὶ τῶν Ρώσων ἔχουν κατασυντριβῇ, ἡ Πολωνία ἐχάθη, αἱ πόλεις τῆς τᾶ σπουδαῖα φρούρια τῆς ἐκάησαν ἢ ἔπεσαν.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀποτυχίαι θὰ μείνουν ἄνευ ἀποτελέσματος ἐὰν ἡ θέλησίς μας ἐπιμείνῃ ὅπως θριαμβεύσῃ. Νὰ κατακτήσῃ κανεὶς τὴν χώραν ἐνὸς λαοῦ δὲν ἀρκεῖ. Διὰ νὰ κυριαρχήσῃ αὐτοῦ πρέπει νὰ νικήσῃ ἀκόμη τὴν ψυχὴν του.

Ὅταν ὁ Ἀννίβας ἐξεμηδένιζε εἰς Κάννας τὴν τελευταίαν τῶν Ρωμαίων στρατιάν ἐνόμιζε ὅτι εἶχε τελειωτικῶς νικήσει τὸν ἀντίπαλον τὸν ἐμπνεύσαντα εἰς τὴν πατρίδα του φόβον, ἀλλὰ ἡ θέλησις τῆς Ρώμης δὲν ἐκάμφθη καὶ ἡ Καρχηδὼν τελειῶς ἐξαλήφθη ἐκ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου.

Ἡ θέλησις οὐδενὸς ἐκ τῶν κατακτητηθέντων ὑπὸ τῆς Γερμανίας λαῶν ἐξησθένεισε. Τῆς ὑποταγῆς προτιμοῦν ὅλοι τὸν θάνατον.

Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἀρκεῖ. Δὲν ὑπάρχει σήμερον δεσπότης ἀρκετὰ ἰσχυρὸς ὅπως κυριαρχήσῃ ἐνὸς ἔθνους μὴ θέλοντος νὰ ὑπακούσῃ. Ὁ Ναπολέων ἔκαμε τὸ πείραμα εἰς τὴν Ἰσπανίαν : Κατέλαβε τὰς πόλεις τῆς, ἐνίκησε τοὺς στρατοὺς τῆς, ἀλλὰ μολονότι ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος στρατηγὸς τῆς ἱστορίας δὲν τὴν ὑπέτταξε.

Τὸ μέλλον θὰ ἐξαρηθῇ πρόπαντός ἐκ τῆς διαρκείας τῆς θελήσεώς μας. Ἡ τηρητέα πορεία τῶν λαῶν τὴν ὑποταγὴν τῶν ὁποίων ζητεῖ ἡ Γερμανία δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς ὀλίγας λέξεις : Νὰ νικήσουν ἢ νὰ χαθοῦν, οὐδέποτε νὰ ὑποχωρήσουν. Τίποτε δὲν ἀντίσταται εἰς μίαν ἰσχυράν καὶ διαρκὴ θέλησιν. Οὔτε ἡ φύσις, οὔτε οἱ ἄνθρωποι, οὔτε αὐτὸ τὸ μοιραῖον. Τὸ εἶπα καὶ τὸ ξαναεἶπα. Τὸ ἐπαναλαμβάνω ἀκόμη.

ΜΕΤΑΦΡ. Β. Κ. Π.

JOHAN BOJER. — Στὴ Revue de Paris ἐδημοσιεύθηκεν τώρα τελευταῖα ἓνα παράξενο μυθιστόρημα ἐνὸς νορβηγοῦ συγγραφέα, τοῦ Johan Bojer, ἄγνωστου σχεδόν, καὶ ποῦ μόλις ἐδῶ καὶ τρία χρόνα μεταφράσθησαν τὰ πρῶτα ἔργα του στὴ γαλλικὴν.

Ὁ «Χαμαιλέον» εἶνε ἡ ἱστορία—γραμμένη γοργά, χωρὶς ψυχολογικὰς παρατηρήσεις, γιατί τὰ ἴδια τὰ γεγονότα ἀποτελοῦν τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἔργου—ἐνὸς νέου ποῦ ἀπὸ μικρὸς ἔχει τὴ μανία νὰ φαίνεται ὅ,τι δὲν εἶνε. Θάταν ἀδύνατο νὰ δηγηθῇ κανεὶς σὲ λίγες γραμμὲς τῆς περιπέτειός του· γιατί κάθε σελίδα εἶνε μία περιπέτεια, ἀλλαγὰ προσωπιδας τοῦ παράξενου προσώπου, ποῦ εἶν' ὥς τόσο ἀληθινὸ καὶ ποῦ τὸ βλέπομε κάθε μέρα, ἀλλὰ ποῦ κανένας δὲν ἐμελέτησε τόσο βαθεῖα τὸ χαρακτῆρά του. Ὁ «Χαμαιλέον» ἀλλάζει κάθε μέρα κατάστασι· καὶ ἡ κάθε νέα του κατάστασι εἶνε πάντα ψεύτικη· αὐτὸ τὸν ὀδηγεῖ μιά μέρα στὴ φυλακὴν. Καὶ κάποιος φιλόανθρωπος, ποῦ παρακολούθησε τὸν νέο αὐτό, τοῦ προτείνει νὰ γίνῃ ἡθοποιός, παρέχοντάς του καὶ τὰ μέσα. Ὁ «Χαμαιλέον» χαίρεται τώρα γιατί μπορεῖ νὰ ξεγελᾷ τὸ κοινόν· κάθε φορὰ τοῦ παρουσιάζεται καινούργιος, ἓνα πρόσωπο ποῦ δὲν εἶν' αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἀλλὰ γρήγορα ἀπογοητεύεται· αὐτὸς δὲν ἐπιθύμησε κάτι τέτοιο· οἱ θεατὲς ξεύρουν πῶς δὲν εἶν' ἐκεῖνος ποῦ φαίνεται καὶ πῶς ὑποκρίνεται ἀπάνω στὴ σκηνή. Ὁ «Χαμαιλέον» θέλει νὰ γελᾷ ἀληθινὰ τοὺς ἀπέναντί του. Καὶ μιά μέρα ἀφήνει τὴ σκηνὴν καὶ γίνεται πάλι τυχοδιώκτης.

Γραμμένο, ὅπως εἶπαμε, γοργά, τὸ ἔργο χάνει γὰρ τὸν ἀναγνώστη τοῦ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸ συγγραφῆα νὰ τοῦ μιλῇ κάθε τόσο στοχαστικά. Ἡ ψυχολογία του ὁμως ὑπάρχει μέσα στὴν ἐξέλιξι βαθειά, μὲ παρατηρητικότητα πολλή, ἀνυπόκριτη, ἀληθινὴ καὶ ὅταν φαίνεται ὑπερβολικὴ, γιὰτὶ δὲν εἶνε παρὰ μόνον ἡ φυσικὴ ἐξέλιξι τῶν σκέψεων τοῦ δικαιολογεῖ τὸ καθετί, τὴν μετὰπτωσι ἀπὸ τῆ μιᾶ κατάστασι τοῦ ἥρωα τοῦ ἔργου στὴν ἄλλη.

Ὁ Johan Bojer εἶνε, πρὸ παντός, ζωγράφος τῆς ψυχῆς. Ἐνα ἄλλο ἔργο του, «Κάτω ἀπὸ τὸν ἄδειο οὐρανόν», εἶνε λιγώτερο παράδοξο, ἀλλὰ περὶ σχολαστικό. Εἶνε ἡ ἱστορία ἐνὸς κοινωνιστῆ, ἡ ἱστορία τῆς πάλης τοῦ γίνεται μέσα στὴν ψυχὴ του μπρὸς στῆς καθημερινῆς ἀπογοητεύσεις. Καλογραμμένο καὶ ψυχολογημένο ἔργο, ἔχει τὴν ξεχωριστὴ σφραγίδα τοῦ σκανδιναυικοῦ πνεύματος. Ἄλλα ἔργα τοῦ Μπόγιερ εἶνε: «Μητρότης», «Ἡ δύναμι τῆς ψευτιᾶς».

Ρ. Π.

BENJAMIN DE CASSERES: Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΝΘΡΟΝΙΣΗ. — Οἱ Ἑβραῖοι μᾶς ἔδωκαν τὸν Ἰαχωβά, ἕνα φανταστικὸ γέρο, ξεδρώνοντα κεραυνούς καὶ βέργες ἀπὸ ὅλους τοὺς πόρους του, θυμώδη καὶ παιδαριώδη σὰν τὸ βασιλεῦς Λὴρ· οἱ Μωαμεθανοὶ μᾶς ἔδωκαν τὸν Ἀλλάχ πού τιμωρεῖ μὲ τὴν φωτιά, ἀμείβει ὁμως μὲ τὴν σάρκα: ἕνα θεὸ εἰρωνικό, «φαλασάφειον», θερμόαιμο, εἶδος γλεντζέ στὸ οὐράνιο σαράϊ· ὁ χριστιανισμὸς μᾶς ἔφερε τὸ σύμβολον τοῦ Γολγοθᾶ μὲ τὸν ξεθωριασμένο του θεοῦ, καρφωμένο ἀνάμεσα σὲ δύο κλεφτραράδες—θέαμα πού ξεσέρνει τὴν ἀλήθεια αὐτῇ, ὅτι πρῶτα ἔρχεται ὁ νόμος καὶ ἡ τάξι—σημειώστε το, κλέφτες καὶ θεοὶ ζητιάνοι.

Ὁ Ὀλύμπος ἀποτελοῦσε μιὰν ἀριστοκρατίαν ὑπέροχοι, σκληροὶ, σατανικοὶ καὶ πονετικοὶ—οἱ ὑπεράνθρωποι αὐτοὶ καὶ οἱ ὑπεργυναικες αὐτὲς τῆς ἑλληνικῆς φαντασίας, στηρίζονταν πάνω σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ· προσωποποιουσαν πάθη καὶ ἐπιθυμίαις πραγματικές, φουσκαλίδες πού ἐσφενδονίζονταν ἀπὸ πῆλινους αὐλοὺς ἀπὸ ὄντα πού ἀγαποῦσαν τὸν κόσμον, τὴ σάρκα καὶ τὸ ὥραϊον. Τὶ ἐνδιαφέρει ἔως πού οἱ φουσκαλίδες αὐτὲς μπηγόντανε στὸν πύρινον οὐρανόν· ἀντιφέγγιζαν πάντα σ' αὐτὸν τὴ γῆ, τὸν ἐμψυχωτικὸ ἄδη τους, τοὺς ἀπολυτρωτικoὺς πόρους του καὶ τὸ ἀκτινωτὸν τοῦ φύλου—φορεμένο ὄχι σὰν σάβανο, ὅπως στὸν χριστιανικὸ μῦθον, ἀλλὰ σὰν ἐνδυμα δόξης· ὁ Ὀλύμπος ἦταν ἕνα ἐντευκτήριον εὐγενῶν, αἱ Βερσαλλίαι τῆς Φαντασίας καὶ ὄχι ἕνα Βατικανόν—ἄσυλον, ἕνα μαυσωλεῖον πτωμάτων ἀγιολογημένων εἴτε μία μακάριος ὁμήγουρις ἀπαρνητῶν ἀνδρismoῦ.

Ἦταν ἀνοιχτικός ὁ κόσμος τοῦ Ὀλύμπου· σκορπιόταν εὐδία· καθόλου ἀποφορὲς μουχλιασμένων κρανίων ἢ ἀπόπνοιες νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὰ ὄχι ἀερισμένα κρεβάτια τῶν οὐρὶ τοῦ Ἀλλάχ· καθόλου ἄνοστοι ἀγγέλαι, γένους ἀχαρακτηρίστου, τῶν ὁποίων ἡ αἰωνιότης περνοῦσε μὲ τὸ νὰ λένε στὸ Θεὸ τι ὥρα εἶνε. Ὑπῆρχε ἀέρας καὶ φῶς στὸν Ὀλύμπου· προήγαγον ἐκεῖ τὴν κοσμολογίαν στὸ ὕψος ἐνὸς ἀθλητισμοῦ· σ' ὅποιαν μεριά καὶ ἂν γύριζαν συναντοῦσαν τὸ Ὁραῖον. Ὅλες οἱ πόρτες πού χτυποῦσαν ἄνοιγαν στὸ Ἀπειρον. Κάθε σκαλὶ πού ἀνέβαιναν σ' αὐτὰ τὰ ὕψη φαινόταν σὰν μιὰ μαγικὴ ἀνύψωσι.

Μυστηριώδης, ὑποβλητικὴ ἀμφίβολη—περγώνοντας ἀπὸ τὸν μεγάλου ἑλληνικὸ μῦθον, ἡ Φαντασία ξεχύνει τίς χρωματιστὰς φλόγας τῆς ἀπὸ τὸ ξενιθὸ στὸ ναδίρ. Τὸ καθετί εἶνε γόνιμον στὰ ὕψη αὐτά· μόνον ὁ θάνατος μένει

ἀσούλλητος. Ὁ Ὅμηρος ὁμως, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Πλάτων, ὁ Σοφοκλῆς ἦταν ἐκεῖ προτιθέρά σας ; τί σημασία ἔχει : στὸν κόσμον αὐτὸν κάθε ποιητῆς εἶνε καὶ σκαπανεὺς ; τὰ μάτια τῶν θεῶν αὐτῶν δὲν ἐκφράζουν ποτὲ τὸ ἴδιο πρᾶγμα, γιατί τὸ μυσλὸ τους ποτὲ δὲν συγκεντρώνεται ἀποκλειστικά σὲ μιὰ ὀρισμένη διεύθυνση.

Γιγάντια μοσαϊκὰ μιᾶς φυλῆς χαμένης ! Πόσα ἑκατομύρια ὄντα συνεργαστήκανε στὴν ἐξέλιξη τῶν ὀνείρων σας ; ποῖο πνεῦμα πέρασε τὸν πρῶτο χρωματισμὸ τοῦ ὑπερόχου αὐτοῦ δράματος στὴν παλέττα τῆς Πραγματικότητος ; ποίος ὑπῆρξεν ὁ Ραμπράν τοῦ ὁποίου ὁ ἐγκέφαλος περιεῖχε τὴν μεταμορφωτικὴ νεροστάλλα ; ποίος Φειδίας ἐλάξευσε μὲ τὸ εὐθραστο ὄνειρό του τὸ μέτωπο τοῦ Ἀπόλλωνα ; ποίος Μιχαὴλ Ἀγγελος ἐσχεδίασε σὲ μιὰ ἔκσταση φαντασίωσης αὐτὸν τὸν Ὀλύμπο σκουφωμένο ἀπὸ αἰθέρα, τοῦ ὁποίου ἡ μυστηριώδης μήτρα ἄφηκε νὰ διαφύγουν θεοὶ καὶ θεᾶς προικισμένοι μὲ μιὰ ζωὴ τόσο μακρὰ ὥσθ τοῦ πλανήτου ποὺ τοὺς γέννησε ;

Ἐναντίον τοῦ μυστηριώδους βάθους τοῦ ἀγνώστου τὸ ὅποιον ὁ ἄνθρωπος καθ' ὅλους τοὺς χρόνους προσεπάθησε νὰ ξεδουλιάνη μὲ τὴν ἀστραπὴν τῆς σκέψεώς του, ὁ Ὀλύμπος ὀρθοστέκεται μένοντας ἀγγιχτός ἀπὸ τὸν χρόνο, ἀριστούργημα μετώπης τῆς ὁποίας τὰ ἀνάγλυφα εἶναι σμιλεμένα ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα· τὰ δάκρυα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ τρέχουν ἀπὸ δυὸ χιλιάδες χρόνια ἀπὸ τοὺς ἀγνώστους οὐρανούς ὅπου ἀνέβηκε, δὲν πνίξαν τὸν κόσμο ποὺ ἐγεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχαία σκέψη.

Ὁ Χριστὸς ζεῖ. Ἡ Ἀφροδίτη βασιλεύει !

Οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου δὲν ἀποτελοῦσαν σῶμα τραυματιοφορέων· ὁ Ὀλύμπος δὲν ἦταν ἀστυκλινική· ἐὰν ἐφέρετο κανεὶς ἐμπρὸς στὸν Δία ξαπλωμένο σ' ἓνα φορητὸ ἀνάκλιτρο δὲν θὰ ὑποβηθοῦσε αὐτὸ τὸν ἐπισκέπτη ὅπως εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν αἰωνιότητα. Ὁ ἀρχαῖος εἰδωλολατρικὸς κόσμος δὲν ζήτουσε νὰ διορθώσῃ τὴ φύσιν ἢ νὰ ἐξαγνίσῃ τὸν Θεό· προσωποποιοῦσε τὸ Πραγματικόν. Ἀντικρῦζοντας τὴ ζωὴ μὲ ζυπηντὲς ὅλες τὲς αἰσθήσεις ἔψαλλε ἓνα λυρικό ἀμήν· πηδῶντας ἀπὸ τοὺς κόλπους μιᾶς μάννας χωρὶς ἡλικία ἔψαλλε ἓνα ὠσαννὰ στὸν ἥλιο.

Ὁ ἀρχαῖος εἰδωλολατρικὸς κόσμος ἦτο δυναμικός· ἔκλινε ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ τοῦ αἰωνίως παλλομένου ἐναντίον τοῦ παγεροῦ Νιρβάνα· ὁ τάφος ἦταν γι' αὐτὸν εὐκαιρία ὅπως κρούσῃ θριαμβευτικά τὰ κύμβαλα· θὰ παραδιδόταν σὲ ὄργια διονυσιακὰ στὸ Γολγοθᾶ καὶ γύρω σ' ἐκείνον ποὺ καρφωμένος ἦταν στὸν ξύλινο αὐτὸ Καί·κασο θὰ ἔπλεκε ἀγριοτριαντάφυλλα· στὸ ἀκάνθινο στεφάνι θὰ ἔρριχνε πέταλα ρόδων. Ἐπαίξε ζάρια μὲ τὴν τύχην αὐτῆς καὶ ἐγνώριζε ὅτι αὐτὴ ἔκλεβε στὸ παιχνίδι : νὰ χάσῃ ἢ νὰ κερδίσῃ — ὀλίγο ἐνδιαφερόταν· νὰ ζήσῃ καὶ νὰ παίξῃ τὸ ἔργον ὡς τὴν τελευταία πράξη — νὰ ἢ δόξῃ ! Ἡ Δύναμις καὶ ἡ Ὁμορφιά, ἡ Ἐκστασις καὶ τὸ Πάθος, ἓνας γελαστός διαβολισμός, τὸ αἶσθημα μιᾶς χαρᾶς ποὺ ἡδονίζεται στὸν ἴδιον ἑαυτὸν τῆς — τέτοια ἦταν ἡ εἰδωλολατρικὴ μεταφυσική.

Φράχτης ἀνάμεσα στὸ χρόνο καὶ στὴν αἰωνιότητα, ὁ ἄνθρωπος δέχεται τὸ ἀντιφέγγισμα καὶ τῶν δυῶν· εἶνε ἡ κορυβαντικὴ φαντασίωση· ἡ ζωὴ του εἶνε παραλήρημα· εἶνε θεὸς μὲ ἐξημμένο μυαλό· τὰ ἑβδομήντα του χρόνια ἀποτελοῦν χρονιάλην αἰσθήματος καὶ σκέψεως· ὁ ὀψίπλουτος αὐτὸς κάμνει μιαν ὑπέροχην χειρονομία ἀκόμη καὶ εἰς τὰς πύλας τοῦ ἄδου· ἡ ζωὴ τοῦ πιὸ θαμποῦ ὄντος εἶνε μιὰ ἐποποιΐα. Ἡ μεγαλοφυΐα εἶνε τρέλλα : τὰ φτερωτὰ σκυλλὰ τῆς Ἐπιθυμίας ἔρριξαν τόσο βαθεῖα τὰ νύχια τους στὲς

ψυχές μας ὥστε γενήκαμε μανιακοί. Ἔτσι ἀντιλαμβάνομαι τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ οἱ θεοὶ ποὺ θronιασμένοι ἦταν στὸν Ὀλυμπο εἶνε ἡ πολλαπλὴ ἐνσάρκωσή της.

Παραβάλλετε τὴν πλουσιοπάροχη αὐτὴν ιδέα τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ χουδάτα ὄνειρα τῶν δικῶν μας ἀερολόγων θαυμαστῶν τῆς θεολογίας: τὰ ἄστρα ποὺ κατοικοῦν στὸν ἐγκέφαλό μου, τ' ἀστροπελέκια ποὺ φυλακισμένα εἶναι στὶς φλέβες μου· τὰ πάθη τὰ κλεισμένα στὸν ἀνδρισμὸ μου—ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ ἁμαρτίες.

Ἡ Δύναμη κείτεται σ' ἓνα κρεβάτι καὶ πιπιλᾷ ἓνα στερευμένο μαστό· ἡ ὁμορφιά χτυπᾷ τὴν πόρτα τοῦ Μαιμωνᾶ· τὸ φαρμακεμένο αἷμα τοῦ Χριστοῦ τρέχει ἀπὸ πληγὴς ἀγιάτρευτες! Πράγματι ἄξιζε τὸν κόπο νὰ ἀγναντέψῃ τὴν ἀναδυομένη Ἀφροδίτῃ τινάζοντας τὰ ξέπλεχα μαλλιά της στὸν ἄνεμο—νὰ κάμῃ παρέα μὲ σατύρους καὶ φαύνους, νὰ κυνηγήσῃ τὴν Ἀρτεμὴν στὸ τρέξιμο, γιὰ νὰ κλειστῇ σὲ μιὰ φάτνη, νὰ κατρακυλιστῇ σ' ἓνα χωνευτήρι εἴτε νὰ τρεμουλιάξῃ καταϊδρωμένος ἀπὸ τὸν φόβο.

Ἀπὸ τὸν ὑπέραστρον Ὀλυμπον πέσαμε σ' ἓνα ἐργαστήρι μαραγκοῦ· ἀντὶ νὰ κουβεντιάζουμε μὲ τοὺς θεοὺς, ἀναγκασμένοι εἴμαστε νὰ ὑπομένουμε τοὺς καυγάδες πανταγκρουελικῶν εὐνούχων· τὸ σαρακοφαγόμενο κράνος τῆς σωτηρίας ἀντικατέστησε τὸ ἀρχαῖο ἀπὸ δάφνες στεφάνι· τὸ ἄλλοτε γεμάτο ἀμβροσία κύπελλο μεταμορφώθηκε σὲ δισκοπότηρο ὅπου ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ δοκιμάσῃ κουτσοπίνοντας τὸ αἷμα ἐνὸς ἀποκρύφου θεοῦ. Ὁ Πήγασος ἔγεινε ὁ ὄνος τῆς κυριακῆς τῶν Βαίων. Ὁ σύγχρονος Ἰάσων εἶνε ἓνας ἱεραπόστολος ποὺ στήνει παγίδες στοὺς ἀπίστους· προμηθεύεται ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ποὺ κουρεύει ἓνα χρυσόμαλλον δέρας τοῦ ὁποῦν ἡ κατάκτηση δὲν παρουσιάζει κανένα κίνδυνο· οἱ βακχικοὶ ἀμφορεῖς μὲ τὰ καταστόλιστα πλευρά τους ἀπὸ εὐθυμες καὶ μυστικιστικὲς ἱεροτελεστεῖες ξεθρονιστῆκαν ἀπὸ ἓνα ἁγιασμένο δοχεῖο ὅπου ἡ Ἀγνοία μουσκεύει τὶς ἄκρες τῶν ἀκαθάρτων δαχτυλίων της.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἔκοψε τὴ Ζωὴ στὸν ἀφαλὸ της· ἔστρεψε σὲ νερό τὸ γάλα τῶν μαστῶν τῆς Ἀφροδίτης· ἐσφράγισε μὲ ἀσκητισμὸ τὸν Ἀπόλλωνα· ἐστεφάνωσε τὸν Πάνα μὲ ἀγκάθια.

Νὰ ὅμως ποὺ τὰ χιόνια ἀρχίζουν νὰ λιώνουν στὸν Ὀλυμπο. Στὶς φλέβες τοῦ χρόνου τρέχει τὸ σπέρμα τῶν ἀρχαίων θεῶν, οἱ ὅποιοι ἐνσάρκωνονται ἀπὸ καιροῦ σὲ καιρὸ πάνω στὴ γῇ· οἱ θρησκείες εἶναι παροδικὲς ἐπιδημίες, ὁ εἰδωλολατρικὸς κόσμος εἶναι ἀθάνατος ὅπως ἡ Ὑλῃ, ἀκατάστρεφτος ὅπως τὸ Φύλον, αἰωνίως νόμιμος ὅπως ἡ Αἰσθητικὴ συγκίνηση.

Μέσα ἀπὸ τὰ πορφυροειδῆ κύματα τοῦ μέλλοντος χρόνου, νὰ τὸ προφητικὸ μου βλέμμα διαβλέπει τὴν θεία Ἀφροδίτῃ νὰ παρουσιάζεται· στὰ στήθη της σφίγγει τὸν Ἐρωτα — τὸν Χριστὸ ξαναγεννημένο, ξανανημένο, ἀρχαιοπλάσμενο.

Εἶνε ἡ δευτέρα ἐνθρόνισή!

ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ "LES REFRACTAIRES"

ΜΕΤΑΦ. Β. Κ. Π.

ἀνέκαθεν σάν πληγή σχεδόν ἀναπόφευκτη στήν Ἑγγλέζικη ποίησι ὁ παραγνωρισμός τῆς ἀξίας τῶν ποιητῶν κάθε ἐποχῆς ἀπὸ τῆ σύγχρονή τους κριτική, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὰ πειὸ παλιὰ ὡς τὰ τορινὰ τὰ χρόνια. Τὸ ἴδιο ἄτοπο δὲν παύει· εἶναι ὁμως πάλι εὐτύχημα, καὶ γερὸ ἀντιστάθμισμα, πῶς ἀνάμεσα στήν ἐκástοτε χορεία τῶν φωνακλάδων σταυρωτῆδων, σάν νᾶναι τελάληδες στὸ ζωοπάζαρο, ἡ ποίησι τραβᾷ τὸ δρόμο τῆς ἀτάραξη καὶ ἀργὰ μὲν ἀλλὰ πάντα μὲ σιγουράδα θαμπώνει τὴν μιὰ γιὰ τὴν ἄλλην κατοπιντὴ γεννεὰ ἀπὸ τέτοιους Προκρούστηδες πατεράδες. Νομίζετε π. χ. πῶς ὁ Shakespeare εἶχε στήν ἐποχή του τὴν τωρινή του φήμη; Ὁλως διόλου. Τότες θυμολογόταν σάν πάπας ὁ Ben Jonson. Παραπλήσια συνέπεσαν τότε καὶ ἔξακολουθοῦν τώρα. Ἐφθασαν σὲ βαθμὸν μάλιστα οἱ κριτικοὶ τῆς ἐποχῆς νὰ προτιμοῦν ἀντὶ τοῦ μεγάλου Keats τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ . . . Dean Quilman τοῦ . . . ἱστορικοῦ συγγραφέως τῆς Ἱστορίας τῶν Ἑβραίων.

Εἶναι λοιπὸν πρᾶγμα δυσθεώρητο ἂν ὁ Browning στήν ἐποχή του ἐκτιμούνταν μὲ τὸ ἴδιο μέτρο; Μοῦ φαίνεται πῶς τὸ ἐνάντιο· πρᾶγμα φυσικώτατο· καὶ παραπάνω, κα νὼ ν.

Ἐκεῖνος ποῦ σήμερα θεωρεῖται τρίπλαμπος στήν αἴγλη τῆς ἀγνότητος, βρίστηκε καὶ χαρακτηρίστηκε βλάβησμος καὶ λάγνος· ἄλλοι τὸν εἶπαν στρυφνὸ καὶ ἄλλοι ἀκατανόητο στὸ ὕφος του· τὰ προσχήματα ὁμως ποῦ βοήθῃαν γιὰ νὰ τὸν κατηγορήσουν δὲν ἔχουν νὰ κάμουν καθόλου μὲ τὸ γεγονὸς ποῦ σχεδὸν πάντα κάθε μεγάλος ποιητὴς σπάνια τραγουδεῖ γιὰ τὴν ἐποχή του. (*)

Ὁ ἴδιος ὁ Browning μιλῶντας γιὰ τὸν Shelley ξεχώρισε τοὺς ποιητὲς σὲ δύο διακεκριμένους κατηγορίες· ὑποκειμενικοὺς καὶ ἀντικειμενικοὺς. Αὐτὴ του ἡ διάκρισι μᾶς βοηθεῖ κάπως γιὰ νὰ ξεδιαλύνωμε τὴ δική του ποιητικὴ ἀτομικότητα· ὁ Browning δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἓνα, οὔτε τὸ ἄλλο· οὔτε καὶ τὰ δύο· εἶναι καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὑποκειμενικὸς ποιητὴς δουλεύοντας ἀντικειμενικὰ γιὰ τὴν ὑποκειμενικότητά του. Ἐνας ὑποκειμενικὸς ποιητὴς βλέπει, ἓνας ἀντικειμενικὸς φτιάχνει· ὁ Browning μόνος δὲ μπορεῖ νὰ ἰδῇ, θέλει ὁμως νὰ ἰδῇ, καὶ γιαντὸ φτιάχνει γιὰ νὰ ἰδῇ. Δημιουργεῖ πρόσωπα γιὰ νὰ ἰδῇ μὲ τὴν ἀντίληψιν τους· μ' ἄλλους λόγους οὐσία κατὰ βάθος ὑποκειμενική, γιὰ αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ποίησής του, κρυμμένη ὁμως σὲ φαινομενικὴ ἀντικειμενικότητα· τὸ λέγει καὶ ὁ ἴδιος στὸ «Dramatic Lyrics»

and straight was a patte of gold whim
and the need of the world of men, for me.

Ἔτσι λοιπὸν ἡ ἐργασία του τὸν δείχνει πέρα-πέρα ἀντικειμενικὸ ποιητὴ, ποῦ μοναχὰ μπορεῖ νὰ νοιώσῃ τὴν πραγματικότητα μὲ ξένα φῶτα—δικὰ του ὁμως δημιουργήματα. Βλέπει ἐμμέσως. Καὶ αὐτὸ δείχνεται ὁλοκάθαρα στήν ἀντιληπτικότητα τοῦ Browning γιὰ τὴν Φύσιν δὲν τὴν ἀντικρύ-

(*) Ἄν παραδεχθῶμε μιὰ πνευματικὴ ἐξέλιξι στὸ ἀνθρώπινο μυαλό, σιγανὴ μὰ ἀσταμάτητη, δὲν μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε τοὺς μεγάλους ποιητὲς, τραγουδιστὲς τοῦ μέλλοντος ποῦ μπόρεσαν νὰ φθάσουν σὲ ἀπώτερο σημεῖο στὸν προχωρημένον δρόμο τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας, ἀκαταλάβοτο στὴς σύγχρονες, προσπελαστὸ ὁμως στὴς ἐρχόμενες γεννεές; Ἔτσι ὁ μεγάλος ποιητὴς δὲν εἶναι ἓνας πρόδρομος ὁραματισόμενος;

ζει με τὸ μάτι τοῦ ὑπερόβολου ζωγράφου σάν τὸν Wordsworth τὴν νοιώ-
θει κάπως βαθύτερα με μίᾳ λανθάνουσιν ὑποβολῇ ἀπὸ τὰ ξένα μάτια τῶν
πλασμάτων τῆς φαντασίας του, τὰ ὁποῖα θὰ τὸν βοηθήσουν νὰ διεισδύσῃ
πεῖθ' ἀποτελεσματικὰ στὸ μυστήριον τῶν ὄντων. «Ἀγαπῶ», ἔγραφε σ' ἕνα
φίλο του, «τόσο πολὺ τὰ λουλούδια καὶ τὰ φύλλα ποῦ καταλαβαίνω κάθε
τόσο πῶς λυώνομαι ἀπὸ τὴν ἀνυπομονησίᾳ νὰ μὴ μπορῶ νὰ τὸ νοιώσω ὁλό-
τελα, νὰ μεθυσθῶ ἀπὸ τὴ θέα τους, νὰ χορταστῶ πέρα πέρα ἀπὸ τὴ μυρω-
διά τους—νὰ τὰ δαγκάσω σὲ χίλια κομμάτια». Αὐτὴ τοῦ λοιπὸν ἡ ἀδυνα-
μία καθὼς ὁμολογεῖ εἶναι ἐκεῖνη ποῦ δείχνει τὴν πρώτη φαινομενικὴν ἐντύ-
πωσι ποῦ κάνει τὸν Browning νὰ περνᾷ γιὰ ἀντικειμενικὸς ποιητής. Ἡ ὑπο-
κειμενικὴ ταυτότης ξελαγαρίζεται ὅτι ἔπλασε εἶναι μάτια νὰ βλέπῃ γιὰ ὅτι
διψᾷ, ὅτι ἐνσάρκωσε εἶναι αὐτιά ν' ἀκούει γιὰ ὅτι λαχταρῇ. Μυαλὸ στὸ
ὁποῖον ἡ μικρὴ ἀντιληπτικότητα παραμερίζει μπροστὰ στὴν ὑπέροχην δημι-
ουργικότητα, προικισμένη στὴ σειρὰ τῆς με τὴν ἀντιληπτικότητά ὥστε
ἀντάξια θ' ἀντικαθιστᾷ ἐκεῖνη τὴν ἀτομικὴν τοῦ ποιητῆ.

Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ ἄμεση σχέσι τοῦ τεχνίτη πρὸς τὴν τέχνη; Ἡ
ἀδιαφορία τοῦ καλλιτέχνη γιὰ εὐκόλους θριάμβους με συνέπειαν τὴν τάσι
νὰ ικανοποιήσῃ τὸ μυαλὸ του με ὅτι λαχταροῦσε, ἡ προσπάθεια νὰ ἐξωτε-
ρικεύσῃ ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποῦ ἦταν πέραν ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς ἀντιληπτικότη-
τός του, ἡ πεποιθῆσι πῶς ἂν δὲν τὰ καταφέρῃ νὰ ἀντιμετρηθῇ σὲ τέτοιον
ἀγῶνα θὰ ἀπέλγῃ σὲ πνευματικὴν του στείρωσι, ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ
ἀπὸ μιὰ πλευρὰ στὸν πολυσύνθετον αὐτὸ χαρακτήρα. Ὅλα ὅμως φύρδην-
μύγδην δείχνουν αὐτὴ τὴν σχέσι με τὴν προσωπικότητα τοῦ Browning. Ἐξε-
τάζοντας τὰ διάφορα του δημιουργήματα, προσατενίζομεν ἐναλλάξ στὴν
κάθε φάσι.

Ἕνας ἀντικειμενικὸς ποιητής πάντα θὰ κυνηγήσῃ τὴ δραματικὴ φόρμα.
Καὶ γι' αὐτὸ δὲν εἶναι παράξενο πῶς τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Browning εἶναι
ἔτσι γραμμένα. Δὲν εἶναι δράματα με τὴ συμβατικὴ σημασία, τῆς λέξεως,
ἐπεὶδὴ ἄλλα ζητοῦν οἱ δραματικοὶ ποιηταί, καὶ σ' ἄλλα ἀποβλέπει ὁ
Browning. Ἐκεῖνοι κυνηγοῦν τὴ δρᾶσι, τοὺς χαρακτήρας νὰ τοὺς ξετυλί-
ξουν νὰ τοὺς ξεδιπλώσουν στὰ χίλια δυὸ τοὺς κάτια· σ' αὐτὸν ὅμως ἡ δρᾶσι
καὶ οἱ χαρακτήρες εἶναι πυρῆνες ὅλως διόλου ἐπουσιώδεις γιὰ νὰ ἀπασχολή-
σουν τὴν τεχνουργίαν του· ὅτι τὸν ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ ἀπαρχή, τὸ σπέρμα τῆς
δράσεως ποῦ καταλήγει σὲ τέτοια ἢ ἄλλα ἀποτελέσματα. Ἡ ποιητικὴ δύ-
ναμι τοῦ Browning μ' αὐτὸν τὸν τρόπο πάλι στέκεται ψηλότερα, γιὰτὶ ἡ
δραματικὴ φόρμα εἶναι μοναχὰ ἕνα καλοῦπι στὴν πλάσι τῆς ιδέας του. Μπο-
ροῦσε νάγραφε καὶ σὲ πρῶζα, πάλιν ὅμως θὰ ἦταν ποιητής ἀφοῦ ἡ οὐσία
εἶναι ποιητικὴ. Καὶ σάν δικαιολογητικὴ ἀπολογία στὸν πρόλογον τοῦ «Pa-
racelsus» ὁ ποιητής ἔτσι δὲ ἐκφράζεται· «Προσπάθησα νὰ γράψω ἕνα
ποιήμα, ὅχι ἕνα δράμα». Τί σημαίνει ὁ διάλογος; τίποτε· ντύσιμο, ψευτο-
φτιασίδωμα. Μάλιστα ἐντονώτερα καταφαίνεται ἡ ὑπεροχή του στὴν ποιη-
τικὴ δημιουργίαν στὸ «Lordello» ποῦ δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸ «Paracel-
sus». Ἐδῶ ὁ μηχανισμὸς εἶναι ὁ διάλογος, ἐκεῖ ἡ ἀφήγησι συναρμολογεῖ τὴν
ἀλληλουχίαν. Ἐχουν σχέσι αὐτὰ με τὴν ιδέα καθόλου; ὑπὸ οἰανδήποτε μορφῇ
καὶ ἂν τὴν παρουσιάσουμε θὰ μείνῃ πάντα μιὰ, ἀδιαίρετη καὶ ἀπαράλλαχτη.

Μέσα στοὺς μονολόγους τῶν προσώπων στὸ δραματικὸ ἔργο τοῦ
Browning, στὸ περιφρονημένον δηλαδὴ μέρος τῆς δραματικῆς τέχνης, ἐρ-

γάζεται ὁ ποιητὴς ἀναπτύσσοντας τὴν κάθε πολυδαίδαλη πιθανότητα τῆς δράσης τῶν αἰσθημάτων ; κάθε τὸ γραφτὸ στὴς μοῖρες τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐποψὶ εἶναι δραματικὸς ὁ Browning. Στὰ κατοπινὰ του ἱστορικὰ δράματα φυσικὰ αὐτὴ του ἡ τεχνოτροπία ἀναγκαστικῶς εὐρίσκεται σὲ ὕφεσι, χωρὶς νὰ ἐξαλείφεται ὁλότελα· ὅσο γιὰ τὴν λανθάνουσαν ὑποκειμενικότητα τοῦ ποιητῆ στὰ δραματικά του ἔργα, καὶ αὐτὴ φαίνεται ἂν καλοξετάσωμε τὸν παραπάνω τρόπο τῆς τέχνης του. Κάθε χαρακτῆρας ἐξήσημεσ' τὸν Browning σὰν δικό του πλᾶσμα, καὶ γι' αὐτὸ ἡ ὑποκειμενικότητα εἶναι μονάχα στὸν ποιητὴ-δημιουργὸν αἰσθητὴ. Στους ἀπ' ἔξω εἶναι θαμποσκοτεινὴ καὶ παρυσιάζεται μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ τῆς ὄψι.

Εἶναι φυσικὸ πῶς προχωρῶντας στὸν Browning ἡ σύλληψι τῆς τεχνοτροπίας του θὰ εἶχε τὸ μονόλογο τελευταῖο καλοῦπι. Ἡ οὐσία βέβαια μένει ἀναλλοίωτη, γυρεύει ὅμως πάντα νὰ παρουσιασθῇ μὲ τὴ μορφὴ του τῆς στέκει συμφωνότερα. Στὸ «*Dramatis Personnae*» καταντᾷ τὸ κάθε πρόσωπο νὰ εἶναι ἐξέχωρα αὐτοτελὲς δρᾶμα δίχως νὰ γυροφέρνουν οἱ ἰδιαίτεροι μονόλογοι σὲ ὠρισμένο κέντρο. Ἡ τελειότης στὴ γενικὴ ἐργασία στους μονόλογους δείχνει τρανὰ ποῦ ἐκεῖ ἦταν ὁ πόλος τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Browning. Τὰ πορτραῖτα στὸ «*Men and women*» γκρίζουν ὅλες τῆς φάσεις τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Στὸ κατοπινὸ του στάδιον ὁ ποιητὴς μπόρεσε νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ ἐκμεταλλευσθῇ διάφορες καινούργιες φάσεις τοῦ μονόλογου περιγράφοντας καὶ μπλέκοντας τοῦ χαρακτῆρες σὲ καταπληκτικὸ βαθμὸ περιπτωσεολογίας. Καὶ ἐκεῖ φαίνεται καθαρὰ πῶς ὅλη αὐτὴ ἡ δουλειὰ ἀποβλέπει στὸν καθωρισμένο μαγνήτη ποῦ τραβᾷ ὅλη του τὴ σκέψι νὰ δημιουργήσῃ ὅσα θὰ τοῦ χρησιμεύσουν νὰ ἰδῇ ἐκεῖνα ποῦ δύσκολα σωριάζονται στὴν ἀντιληπτικὴ του ἐστία. Ἐκεῖ φαίνεται ἡ τάσι νὰ διδῇ πέραν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Εἶναι καὶ παράξενο, ἐπακολουθητικὸν ὅμως πῶς ὅταν μπόρεσε καὶ δραματίστηκεν ἀπ' εὐθείας μὲ τὰ μάτια του, καὶ ὠμολόγησεν ὅτι εἶχε νὰ πεῖ γιὰ τὸ ἄτομό του, δείχτηκε σκοτεινότερος καὶ πειὸ δυσκολονόητος.

Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ στερνὰ του ποιήματα «*La Saisiar*» ποῦ ἀντιπαραβάλλεται μὲ τὸ «*Christmas Eve and Easter Day*» ποῦ γράφηκε στὴν πρωτινὴ του δρᾶσι βλέπομε ὅταν μιλεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του—τόσο γιὰ τὸ ἓνα ὅσο καὶ γιὰ τὸ ἄλλο ποῖημα νὰ χάνεται τὸ αὐθεντικὸ τραγοῦδι του ἐκεῖνο ποῦ ψάλλει διαβλέποντας στὴν ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνη ποῦ παλεύει νὰ ἐκφράσῃ τὸ ὠραῖο εἶτε στὴν καρδιὰ τοῦ μουσικοῦ ποῦ λαχταρεῖ μελωδικὰς ἀρμονίας, ὕψωτικές, αἰωνοποιημένες. Στὰ δύο αὐτὰ χρονογραφικῶς ἀντιποδικὰ ἔργα παύει χρησιμοποιοῦντας στερεοτύπως τὰ δημιουργήματά του νὰ ἐμβαθύνῃ στὸ φάσμα τῆς ἀλήθειας καὶ ἀρκεῖται νὰ ξεκουράζῃ ἐπάνω τους τὰ μάτια του. Εἶναι καὶ τὰ δύο ἀκατανόητα ἴσα-ἴσα ἐπειδὴ ὁ ποιητὴς—πολυδιηρημένη προσωπικότης—δὲ μπορούσε νὰ συμμαζέψῃ σὲ μιὰ συγκεντρωτικὴ ἐστία ὅλες του τῆς φάσεις· τοῦ χρειάζονταν ἡ ἀπαραιτήτος στὸ ἔργο του ἀντικειμενικότης.

Ἦταν ὁ ἄνθρωπος ποῦ ζωγραφίστηκε καλλιτεχνικώτατα στὰ πλάσματα τῆς δημιουργίας του. Ὁ κόσμος του ἐκφράζονταν τὴν ἐκφρασί του καὶ ἦταν ὁ φακὸς του. Ἀγαπῶντας τὸ ὠραῖο καὶ βλέποντας τὴν ἀλήθεια, ἃς γίνομε ὁ ἀντίλαλος τοῦ Landar ποῦ εἶπεν ὁ «*Browning* ἦταν ἓνας μεγάλος ποιητὴς, ἀληθινὰ ἓνας πολὺ μεγάλος ποιητὴς».

Ο ΑΠΑΧΗΣ (ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ LORENZO VIANI). — Εἰν' ἐκεῖ, μπροστά μου, μέσα
στη λεπτή μαύρη κορνίζα του.

Ὁ «Ἀπάχης» ἐσκότωσε.

Ἡ γυαλιστερὴ λεπίδα τοῦ αἰχμηροῦ μαχαιριοῦ, νευρικά σφιγμένου ἀπὸ
δάχτυλα κοκκαλιάρικα, ὑπῆκουσε στὴ κίνηση τοῦ μπράτσου του : ἄστραψε,
ὑψώθηκε γιὰ νὰ πέσῃ μὲ ὀρμὴ, καὶ ἐτρύπησε μιὰ καρδιά, κατάστρεψε μιὰ
ζωή.

Καὶ ἔπειτα, ἐβγήκε ἀπὸ τὴ πληγὴ ὄχι πλὴν γυαλιστερή, ἀλλὰ κόκ-
κινη, αἰμόσταγῆς.

Τὰ δάχτυλα γαμπὰ ἀόριστα θυμίζουν τὰ νύχια τοῦ θηρίου, τὸ πρό-
σωπο ἀντανακλᾷ ὅλα τὰ στίγματα τοῦ γορίλλα.

Εἶναι ἓνας ἐγκληματίας· ἐγκληματίας ἐπικίνδυνος.

Ἐσκότωσε.

Παρατηρεῖ τὸ ἀνοσιούργημά του.

Εἶναι μικροῦ ἀναστήματος, ἀδύνατος, πυγμαῖος σχεδόν.

Ὁ σκοτωμένος εἶναι λιπόσαρκος, ἀλλὰ μεγέθους πολὺ μεγαλειτέρου
τοῦ φονηᾶ, καὶ κείμενος κατὰ γῆς φαίνεται ἀκόμη πρὸ μακρὺς: μακρότα-
τος. — Ἐχει τὰ πόδια ὑπέρμετρα, ἴσως νὰ ἦταν ἓνας πλανόδιος ὅστις ὁδοι-
ποροῦσε μοναχὸς ἀπάνω στοὺς βασιλικοὺς δρόμους, γυρεύοντας πλατεῖς ὀρί-
ζοντες, ἐλευθερον ἀέρα, μυρωδιὰς καὶ φῶς.

Καὶ ὁ Ἀπάχης—ὁ πυγμαῖος—τὸν ἐπερίμενε στὸ γύρισμα ἐνὸς δρόμου,
τοῦ πῆδησε στὸ λαιμό, τὸν διαπέρασε, τὸν σκότωσε...

Καὶ ὁ φονηᾶς μὲ τὸ πιθηκοῖδές μοῦτρο, μὲ γαμφοειδῆ δάχτυλα, σκε-
πτικὰ παρατηρεῖ τὸν σκοτωμένο.

Πίσω ἀπὸ τὸ στενὸ κούτελό του σὰ νὰ φαίνεται πῶς συγκρούονται
χίλιες σκέψεις.

Σὰ σέ τί λοιπὸν νὰ σκέπτεται; Νά! τὴν Κοινωνία θὰ τὸν τσα-
κώσῃ στὴν τανάλια τοῦ νόμου της, θὰ τὸν σύρῃ μπροστὰ στοὺς δικαστὰς,
θὰ τὸν καταδικάσῃ, καὶ κατόπιν θὰ τοῦ κόψῃ τὸ κεφάλι πάνω στὴ γυλο-
τῖνα ἢ θὰ τὸν κρεμάσῃ, ἢ θὰ τὸν κλείσῃ γιὰ πάντα ἀνάμεσα στοὺς τέσσε-
ρες γυροὺς τοίχους μιᾶς φυλακῆς.

Ἡ Κοινωνία θὰ ἐκδικηθῇ.

Πίσω ἀπὸ τὸ στενὸ κούτελό τοῦ ἐγκληματία οἱ ιδέες συγχίζονται.

Ἐσκότωσε καὶ ἔπειτα;

Ὁ νόμος θὰ τὸν τιμωρήσῃ καὶ γι' αὐτό;

Ἐσκότωσε!...

Καὶ ἡ Κοινωνία δὲν σκοτώνει, σχεδὸν καθημερινά;

Καὶ ὁ πόλεμος;

Καὶ ἡ πείνα;

Καὶ ἡ βιοπάλη ποῦ ὠθεῖ τοὺς ἀνθρώπους νὰ γινοῦν λύκοι ἀναμε-
ταξῶ των.

Γι' αὐτὸ ἡ Κοινωνία δὲν διορθῶνται πρὶν τὴν ἑαυτὴν της;

Ἡ Κοινωνία δὲν ἀποκρίνεται· ἀλλὰ θὰ τιμωρήσῃ τὸν «Ἀπάχην».

Καὶ ὁ «Ἀπάχης» χαμογελᾷ...σαρδονικά, πάλει ἀκόμη τὴ λεπίδα του
ὄχι πλὴν γυαλιστερὴ ἀλλὰ κόκκινη, αἰμοσταζούσα.

Ο ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΚΑΤΩΤΕΡΑ ΖΩΑ. — Τελευταία στον «Πτολεμαῖο» ὁ γεωλόγος κ. Ἀδαμάντιος Παχουντάκης μίλησε γὰρ τὸ «Συνεταιρισμὸν στὰ κατώτερα ζῶα». Μποροῦμε νὰ εἰποῦμε πῶς ὕστερ' ἀπὸ τὴν πρώτη διάλεξιν τοῦ κ. Παραχειμῶνα, εἶναι ἡ δεύτερη ποὺ ἀκούσαμε στὸ σαλόνι τοῦ «Πτολεμαίου» μὲ ἀληθινὸ ἐπιστημονικὸ χαρακτήρα, μὲ βιολογικὰς βάσεις καὶ κάποιο φιλοσοφικὸ πνεῦμα. Εἶναι εὐκαιρία νὰ παρατηρήσουμε μάλιστα κάτι γιὰ τὸ περίφημο κοινὸ τῶν διαλέξεων. Στὴν πρώτη, τοῦ κ. Παραχειμῶνα, δύσκολα εὗρισκε κενὴ θέσιν νὰ σταθεῖ ὄρθιος. Μὴ τάχα γιατί οἱ νοικοκυραῖοι μας εἶχαν διψήσει γιὰ γνώσιν; Ὁχι βέβαια. Μὰ βλέπετε τὸ βαμπάκι, ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρας ποὺ ἐδόθη μὲ θόρυβο στὴ διάλεξιν ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες πολλὰς μέρες πρὶν, μὲ δυὸ λόγια ἢ ρεκλάμα τοῦ τύπου, εἶχε τραβήξει τοὺς πρακτικοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἤθελαν νὰ ἰδοῦν πῶς θὰ ἡμποροῦσαν νὰ σώσουν τὸ βαμπάκι τοὺς ἀπὸ τὸ βαμβακοσκώληκα καὶ τὶς γυναικοῦλες ποὺ τρέχουν παντοῦ, φτάνει νὰ ὑπάρχουν φῶτα καὶ μάτια.

Στὴν ὁμιλίαν τοῦ κ. Παχουντάκη, ποὺ εἶχε θέμα ἓνα μεγάλο φυσικὸ νόμον τῆς ζωῆς ἀνάμεσα στὶς ἀπειρες ποικιλίες του, οὔτε ρεκλάμα, οὔτε ἐθνισμός, οὔτε ἐπίσημοι — κι' ἂν ἔλειπεν ἓνας δημοσιογράφος, ποὺ δὲν ξέρουμε πῶς κουνήθηκε κι' αὐτὸς ἀπὸ τὸ καφενεῖο του γιὰ νὰ γράψῃ δυὸ λόγια στὰ «Χρονικά» θὰ περνοῦσε γιὰ πάντα μυστικὸ ἓνα γεγονὸς ποὺ ἔγινε μολαταῦτα γιὰ τὸ κοινὸ καὶ εἶχε ἀγγελθεῖ τέλος πάντων στὸν τύπον ἀπὸ τὸ γραφεῖο τοῦ «Πτολεμαίου».

Ἡ παρατήρησίς μας βγάζει νομίζουμε κάποιο συμπέρασμα χρήσιμο γιὰ κείνους ποὺ εἶδαν τὴν πνευματικὴ ἀναγέννησιν τῆς παροικίας στὶς διαλέξεις τοῦ «Πτολεμαίου».

Εἶπαμε πῶς ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Παχουντάκη ἔγινε γιὰ τὸ κοινόν. Δὲν σφάλουμε. Ὁ κ. Παχουντάκης ἠθέλε νὰ ἐξηγήσῃ τὸ φυσικὸ νόμον τοῦ Συνεταιρισμοῦ στὰ κατώτερα ζῶα καὶ τὸ ἔκαμε ἀπλῶ καὶ φωτισμένα. Ξεσηκώνοντας τὸν κόσμον τῶν φαινομένων, ἔδειξε μὲ τὰ παραδείγματά του πῶς οἱ φυσικοὶ νόμοι κυβεροῦν τὴ ζωὴν στὰ κατώτερα ζῶα καθὼς καὶ στ' ἀνώτερα, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάγκην ποὺ παρουσιάζουν οἱ βιολογικοὶ ὄροι τοῦ κάθε εἶδους.

Ὁ κ. Παχουντάκης δὲν ἤλθε νὰ παρουσιάσῃ βέβαια καινούργιους νόμους, οὔτε ἐφευρέσεις, μὰ ἐξηγώντας τὴν αἰώνια ζωὴν ποὺ γυρίζει κάτω ἀπὸ τὰ φαινόμενα, ἔδειξε πῶς πρέπει νὰ βλέπουμε αὐτὴν τὴ ζωὴν καὶ πῶς νὰ παρακολουθοῦμε τὴν ποικιλίαν τῶν μορφῶν, ποὺ περνοῦν ἐμπρὸς μας καθημερινὰ, γιὰ νὰ χοῦμε τὸ βαθὺ νόημα τοῦ κόσμου.

Ἴσως ἀπὸ τὸν κ. Παχουντάκη λείπει, ἢ δὲν τὴν φανερῶνει τουλάχιστον, μιὰ γενικώτερη φιλοσοφικὴ ἀντίληψιν στὴν κοσμοθεωρίαν του, ἀντίληψιν ποὺ θὰ τοῦ ἔδινε ἀρτιώτερη τὴν ἔννοιαν τῶν αἰνιγμάτων του. Μὰ ὁ κ. Παχουντάκης σήμερον θέλει νὰ μείνῃ ἐπιστήμων στὴ βιολογίαν του, στὴν ἐιδικότητά του. Δὲν σημαίνει. Τὸ ζήτημα εἶναι πῶς ἡ ἐπιστημονικὴ του μόρφωσις εἶναι γερὴ καὶ πλούσια, ταιριασμένη δὲ στὰ μέσα ποὺ διαθέτει, εἶναι καὶ γόνιμη.

Ὁ κ. Παχουντάκης ἄρχισε μιὰ σειρά ὁμιλιῶν στὸ σπίτι του γιὰ τὸν ὄμιλον τῶν «Γραμμάτων» ποὺ ἐλπίζουμε θὰ ἐξακολουθήσῃ.

ΜΕΝΑΚΑΣ